

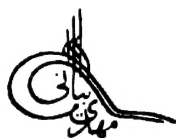
قلمِ حسنِ مستطعم ریشہٴ شمعِ حیات
 خدیوِ فرنگِ گویہ تاریخِ ۱۹۰۰ء ۱۳۲۰ (قمری)
 لکھنؤ

مختصر

مُونَه خَطوطِ خُوش کُنَا بَخَانَه شَاهِشَاهِ اِيران

که بنمایش گذاشته شده است

نکاشند

سید کتابخانه میرزا

چاپخانه

مقدمه

در ماه فروردین سال ۱۳۴۸، هنگامی که نخستین نمایشگاه خطوط خوش، در کتابخانه ملی در پیشگاه اعلیحضرت همايون شاهنشاهی گشایش می یافت؛ نگارنده، در ضمن عرض گزارش جریان نمایشگاه به پیشگاه همايوني و تأسف از فراموش شدن یکی از لطیف و دقیق ترین مظاهر هنرهای زیبای ایران، یعنی خوشنویسی؛ نیز عرس لزوم برومند ساختن این شاخه رعنا از درخت کهن سال هنر؛ یکی از وسائل انجام آن خدمت، این را دانستم که هر حا مجموعه ای از این آثار هنری باشد، بنمایش گذاشته شود؛ تا چشم باطن بینندگان از راه دیده ظاهر باز گردد و بولطف ابن و دبعه آسمانی آشنا شود.

هم در آن مجلس، از پیشگاه مبارک استدعا کردم که او امر ملوکانه برای تربیب نمایشی ارسخدهای خوش خط کتابخانه شاهنشاهی شرف صدور یابد. این استدعا مورد توجه ذات اقدس همايوني قرار گرفت و فوراً امر شاهانه برای اقدام صادر گردید.

اندکی بعد، اقتضای امور بیت تشکیل نمایشگاه تصبب نگارنده گردید و از طرف وزارت دربار شاهنشاهی دستور ملوکانه بورارت فرهنگ و اداره بیوتات سلطنتی ابلاغ شد و بلافاصله، نگارنده تهیه مقدمات آن پرداخت. ابتدا، با مساعدت اداره بیوتات سلطنتی، نسخه های متناسب نمایش را انتخاب کرد و پس از آن بعکس برداری آنها پرداخت و سپس بتدوین فهرست نمایشگاه که اساسی و دشوارترین کار این خدمت است آغاز نهاد و درست بکسال بر سر این کار بود تا تألیف آن اتمام پذیرفت و از اول امر دوماه دست بکار چاپ آن گردید و طبع آن بصورت حاضر، در هفتاد و پنج روز، با هزینه وزارت فرهنگ بپایان رسید.

هنگامی که در آغاز کار برای انتخاب نسخه ها، در کتابخانه مشغول جستجو و مطالعه بودم؛ با اینکه شماره نسخ خطی کتابخانه بسیار نیست، خود را در دریایی یاقتم که با هر موج آن دامان گوهر بکرانه می ریخت و مدنی در آن وادی سرگردان بودم که چگونه از این همه گوهر گرانها بعضی را برگزینم. تا آنکه با سخت گیری و دشوار پسندی، نزدیک پانصد نسخه مختلف از کتاب و مرقع و قطعه، یعنی قریب یک ششم مجموع گنجینه را انتخاب کردم. ولی، تنظیم نمایشگاه با آن کمیت و تألیف فهرست با این کیفیت، لااقل در خور سه سال صرف وقت بود؛

جز معدودی آثار انتخاب نکردم .

(۷) از خوشنویسان گمنام، هر چهار نفر مقدار دیدم، اگر نمونه خط ممتاز بود و اگر نبود، با رغبت برگزیدم؛ زیرا که این خدمت را برای زنده کردن نام خوشنویسان بی نشان و تکمیل تاریخ خط، بسیار سودمند یافتم .

(۸) چنانچه از نویسنده‌ای آثار متعدد بود، کوشیدم که از میان کتابها و قطعات و مرقعات، کتابی برگزینم و باینکه معمولاً خوشنویس در قطعه نگاری، بیشتر سعی در خوشنویسی می کند و غالباً بقلم‌های جلی و بادقت می نگارد، انتخاب کتاب را که البته با سرعت بیشتر و دقت کمتر کتابت میشود، ترجیح دادم؛ زیرا که غالب، یک کتاب صد قطعه می‌ارزد .

اما کیفیت تألیف فهرست .

(۱) در تألیف فهرست و هم تنظیم نمابشگاه، اقلام اصلی را در نظر گرفتم و سه بخش. تعلیق - نستعلیق - شکسته و یک بخش: ثلث و نسخ و رقاع، تقسیم کردم و اینکه سه قلم اخیر را مجزی ساختم، از آن رو بود، که بیشتر خوشنویسان این اقلام، در هر سه قلم استادند و غالباً در یک کتاب، حتی در یک قطعه، هر سه قلم را با هم می نویسند و تفکیک آنها دشوار است .

(۲) نظم تاریخی و قدمت وضع خط را حفظ کردم، یعنی بدترتیب زمانی: نسخ و ثلث و رقاع - تعلیق - نستعلیق - شکسته را قرار دادم و نیز در هر یک از بخشهای چهارگانه، ترتیب قدمت تاریخی خوشنویسان را رعایت کردم .

(۳) توصیف هریک از کتابها و مرقعات و قطعات را بعد از اباع کردم؛ یعنی عموم مشخصات و ممیزات، از قطع و جلد و کاغذ و تزیینات را، ذکر نمودم و عین کلماتی را که نسخه‌بان تمام میشود و مشتمل بر رقم و تاریخ و غیره است، نقل کردم. اگر احباباً در مجموعه‌ای، جز خط مورد نمایش، اثری از دیگر خوشنویسان یا نقاشان و حتی جلدسازان بود؛ با آنها نیز اشاره کردم.

(۴) از آثار هر یک از خوشنویسان یکی را برای نمایش در فهرست، عکس برداری و کلیشه و در آخرین بخشهای چهارگانه درج کردم و باینکه معمولاً نویسنده، خوشترین خط خود را بادقت از صفحه اول شروع و در صفحات آخر خواه ناخواه، قلم را رها می کند. کوشش کردم عکس صفحه آخر که دارای رقم و تاریخ کتابت است، انتخاب شود؛ برای آنکه این نمونه‌ها برای اهل آن، شاهد صادق باشد و این ترتیب جز در چند مورد محدود، عمومیست .

(۵) در چاپ نمونه‌های خطوط، اگر نمونه باندازه صفحه چاپی کتاب با کوچکتر بود، باندازه طبیعی و اصل خط کلیشه شد؛ و اگر بزرگتر بود، تا حد جدول بندی کتاب (جزش نمونه از خطوط نسخ)، کوچک شد .

در توصیف قطعاتی که فقط بنمایش گذاشته شده است و عکس آن در فهرست نیست. باندازه قطع کتاب یا مرقع اکتفا شد؛ ولی در توصیف آنها که در فهرست چاپ شده است، علاوه بر تزیین قطع، اندازه جدول نوشته شده نیز به میلیمتر تعیین شد، و همچنین هر خط با قلام مختلف شش گانه، به میزان مرتب از شش دانگ تا نیمه دو دانگ و کتابت جلی و کتابت خفی و غدار، مشخص گردید تا اگر عکس کوچکتر از اصل باشد، اندازه طبیعی آن معلوم شود .

گذشته از اینکه نمایش این مایه نسخه‌های نفیس، مستلزم دسترسی بدها تالار بزرگ و مدها ویرین بود که البته فراهم کردن آن بزودی بسیار دشوار می‌نمود.

نابراین، بر آن شدم که از میزان نسخه‌های منتخب، انتخابی کنم و کردم؛ ولی در پایان دیدم که فقط توانسته‌ام، نیمه همرا بکنار گذاشته باشم. پس ناگزیر، انتخابی از انتخاب دوم کردم و در نتیجه بهمین مقدار اندک موجود، یعنی ۱۲۶ قطعه از قطعات و مرقعات و کتابها برای نمایش و تالیف فهرست آن بس کردم.

اینک برای آنکه میزانی از نسخ موجود کتابخانه، که شایسته نمایش در این نمایشگاه است و همگی آنها بنمایش گذاشته نشده است، بدست داده شود؛ آثار قلم چند تن از مشاهیر خوشنویسان که هر يك در خط خود، استاد درجه اول شناخته شده‌اند و وجود یکی از آنها در هر کتابخانه، موجب مباحثات است؛ بطور نمونه ذکر می‌شود:

باقوت مستعصمی، ۹ جلد قرآن و کتاب ۲۵۰ قطعه:

میرزا احمد نیری، ۶ جلد قرآن و ۴۰ جلد ادعیه و رسالات و کتابهای دیگر و ۲۵۰

قطعه:

سلطانعلی مشهدی، ۹ جلد کتاب و از جمله، خمسه امیر خسرو دهلوی و دیوان حافظ و ۱۵

قطعه:

شاه محمود نیشابوری، ۷۰ جلد کتاب و از جمله، بوستان سعدی و دیوان امرشاهی و اسرارنامه

شیخ عطار و ۱۲۰ قطعه:

میرعلی هروی، ۷ جلد کتاب و رساله و از جمله، هفت اورن حامی و بوستان سعدی و

تیمورنامه هانفی و ۸۱ قطعه:

مرعماد قزوینی، ۶ جلد کتاب و از جمله، گلستان و بوستان سعدی و دیوان حافظ و ۱۶۵

قطعه:

درویش عبدالمجید طالقانی، کلیات سعدی و ۲۰۰ قطعه.

نادسترسی بآن چشمه سرشار، نکاتی را که در باب این نمایشگاه کوچک رعایت کردم، بدینقرار است:

- (۱) از عموم اقلام شش گانه موجود در کتابخانه، نمونه خوشی انتخاب کردم.
- (۲) اگر خوشنویسی در چند نسخه مختلف استاد و آثار مختلف او موجود بود، از همگی انتخاب کردم.
- (۳) از آثار متعدد و فراوان خوش خط، که با کاتب آن معلوم نبود و یا مشکوک بود، انتخاب نکردم.
- (۴) از بهترین خطوط رقم دار، یکی و حداکثر سه نمونه، اکتفا کردم.
- (۵) از مشاهیر قدمای خوشنویسان که نام آنها در تذکره‌ها و تواریخ ذکر شده است، اگر چه آثار قلم موجود آنها در درجه اول و دوم امتیاز نبود، نمونه‌ای انتخاب کردم.
- (۶) از خوشنویسان یکصد ساله اخیر، که شماره آنها بسیار و آثار موجود آنها فراوان بود،

فهرست مندرجات

مقدمه

فهرست مندرجات

۳	بخش نخستین ، ثلث - رقاع - نسخ صفحه
۲۹	نمونه خطوط خوشنویسان ثلث - رقاع - نسخ "
۱۰۹	بخش دوم ، تعلیق "
۱۱۱	نمونه خطوط خوشنویسان تعلیق "
۱۲۱	بخش سوم ، نستعلیق "
۱۶۱	نمونه خطوط خوشنویسان نستعلیق "
۲۸۵	بخش چهارم ، شکسته "
۲۹۷	نمونه خطوط خوشنویسان شکسته "
۳۴۱	اسماء رجال "
۳۵۱	فهرست کتابها "
۳۵۲	مصادر "
۳۵۹	تصره "
۳۶۰	تذکر "

۶) در این فهرست لافل، يك نمونه از خطوط عموم خوشنویسانی كه آثار آنها بنمایش گذاشته شده مندرج است .

۷) برای میزان درجه خوشی خط و تذهیب و تصویر و تجلید هر نسخه منتخب ، سه درجه قائل شدم و آنها را بترتیب بعنوان : ممتاز - عالی - خوش ، معرفی کردم .

۸) برای هریك از خوشنویسان كه نمونه خط آنان بنمایش گذاشته شده است ، ترجمه احوالی موجز و جامع ، بدنبال توصیف هریك از قطعات افزودم و اگر كاتب گمنام بود ، بذكر آنچه خود از شرح حالش استنباط کرده بودم قناعت ورزیدم . اگر تاریخ تقریبی زندگى خوشنویسی را باینكه درمآخذ مراجعه خود اثری از آن نیافته ، ذكر کرده ام ؛ باستناد آن بوده است كه نمونه خط او را بارقم و تاریخ تحریر در یکی از مجموعه های خطوط دیده بوده ام .

۹) در آخر كتاب ، فهرست اعلام را مخصوصاً تنظیم کرده ؛ تا نام خوشنویسان دیگر كه آثار آنان در این مجموعه نیست ولی بمناسبت ، ذكری از آنها بمان آمده است ، مشخص گردانا برای اهل فن بكار آید .

۱۰) مراجعی كه برای تنظیم فهرست و استخراج ترجمه احوال خوشنویسان ، مورد استفاده نگارنده بوده در آخر كتاب یاد شده است و با اینكه این فصل مصادر از چند صفحه تجاوز نمی كند ، نباید از نظر دور داشت كه جمع آوری آن برای نگارنده بیهای دوازده سال عمر نمانده است ؛ یعنی تمام مطالبی كه راجع باحوال خوشنویسان در این منابع بوده است خوانده و با دداشت برداشته ام كه برای تألیف تاریخ خوشنویسی و خوشنویسان ، كه سالهاست در كار مطالعه آنم ، از آنها استفاده كنم و البته اینها جز مراجعی است كه در تاریخ خوشنویسی بكار می آید .

(تهران ، مهر ماه ۱۳۲۹)

مهدی یانی

فهرست

کتابها و مرّقات و قطعات خوش خطّ برگزیده

ثلث-رقاع-نسخ-تعليق-نستعليق-شکسته

با توصیف آنها

و ذکر خلاصه ترجمه احوال هر يك از خوشنویسان

در چهار بخش

بمَشْرِش، فَمَحْمَدِيْن

ثلث - ر قاع - نسخ

(۱) گلستان سعدی

باندازه ۲۲۰ × ۳۱۵ میلیمتر - جدول ۱۳۰ × ۱۷۵ - جلد ضربی مذهب
منقش اندرون سوخت معرق مذهب - کاغذ بغدادی متن و حاشیه جدول زرین دار
حاشیه زرفشان - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی - صفحه
آخر تماماً مذهب - بعض صفحات متن و صالی شده و عبارات ساقط، نو نویسی
و جای خالی تذهیب کاری شده است - تذهیب اصل کار نادر الزمان و تذهیب
ها حدید و تعمیرات از قرن اخیر است - خط متن کتاب، نسخ کتابت عالی و
عناوین، ثلث دو دانگ جلی ممتاز - رقم یاقوت - تاریخ ۶۶۸ .

پایان نسخه : " کتب العبد الفقیر الی اللہ الغنی " یاقوت المستعصمی فی
اواخر شهر رمضان المبارک من سنة ثمان وستین و ستمائة، حامداً علی نعمه
ومصلیاً علی نبيه محمد وآله وسالماً کثیراً " .

(۲) قرآن

باندازه ۱۷۵ × ۲۶۳ - جلد روغنی ممتاز - کاغذ سمرقندی زرفشان
متن و حاشیه جدول و کمند زرین دار - چهار صفحه اول متن و حاشیه
مذهب - سر سوره ها بقلم زرین تحریر یافته، بخط ثلث و خط متن، نسخ کتابت

پایان : « هذا آخر نثر اللالی من کلام امیر المؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام وخدم بکتابه العبد الرّاجی الی رحمة الله تعالی الغنیّ احمد بن محمود بن عبدالغفار الصدیقی ... فی یوم السبت الرابع من جمادی الاول سنة احدى وستین وسبع مائة . »

احمد بن محمود بن عبدالغفار صدیقی رومی از استادان ونوادر خوشنویسان قرن هشتم و در خطوط شش گانه بدرجه ای رسیده که بعضی معتقدند که خطوط یا قوتی را صافتر و نازکتر از یاقوت می نوشته است .
وفاتش راسپهر ، سال ۷۲۹ ضبط کرده است که صواب نیست ، چه جانش تا سال ۷۶۱ معلوم است .

(۵) قرآن

باندازه ۱۶۵ × ۲۴۰ - جدول ۱۰۵ × ۱۵۵ - جلد میشن ترنج و نیم - ترنج و لچکی و حاشیه بند رومی منگنه مذهب - کاغذ ختائی جدول و کمند زرین دار - دوصفحه اوّل متن و حاشیه مذهب عالی - اسامی سوره ها بقلم زر نوشته شده وعلائم با ترنجهای مذهب مرّصع ، نموده شده است - خطّ متن ثلث کتابت خفیّ و سر سوره ها و صفحه آخر رقاع کتابت ممتاز - رقم محمود سلطانی - تاریخ ۸۵۶ .

پایان : « نقل من کتابه سید الامحاب وسند الكتاب واستاد الكل فی الدلّ ، مولانا جمال الملة والدين یاقوت المستعصمیّ علیه الرحمة والغفران ، علی ید العبد الفقیر الی الله الغنی ، محمود السلطانی ، حامداً لله تعالی علی نعمه ومصليا علی نبیه محمد و آله ، فی اواخر جمادی الاول سنة ست و اربعین وثمانمائة ، بدار السلطنة هراة حماها الله تعالی عن الافات . »

محمود ملقب بقطب مفیّی سلطانی ، از معاصرین وشاکردان جمهر بابسنغری وازافران عبدالله طلیاخ و اطهر بوده ویرا در خط ثلث قرین یاقوت گرفته اند . و الحق نسخه حاسر با بهترین خطوط یاقوت برابری میدهد

خفی ممتاز - رقم یاقوت - تاریخ ۶۳۰.

پایان : « وقع الفراغ من كتابة هذا القرآن المجید فی شهور سنة ثلاثین وستمائة علی ید الضعیف یاقوت المستعصمی » وقد کتب فی هذا العام مقيماً فی المدينة المشرقة بعد ما قضیت ما فرض الله سبحانه وتعالی علی من حج بیت الله الحرام ومواظباً لكتابة هذا القرآن المجید اطاعة لامر سیدی ومولای السلطان الاعظم و الخاقان الاکرم مالک رقاب الامم خلیفة الله المستعصم بالله ... »

(۳) ادعیة ايام هفتد

باندازه ۱۸۵ × ۲۰۰ - جدول ۹۰ × ۱۱۵ - جلد میسن ترنج و نیم - ترنج منگنه منقش اندرون ترنج سوخت معرق - کاغذ سمرقندی حاشید تشعیر سازی مذهب بین السطور طلال اندازی - یک سر لوح مذهب مرصع عالی - خط ثلث کتابت ممتاز - رقم یاقوت - تاریخ ۶۹۳.

پایان : « کتبها یاقوت المستعصمی فی شهور سنة ثلث وتسعين وستمائة حامداً لله ... »

جمال الدین ابوالمجد یاقوت بن عبدالله مستعصمی مایق بقله کتاب ، غلام مستعصم خلیفه عباسی و کتاب مخصوص وی بوده و اول کسی است که خط ثلث و نسخ را بدرجه کمال رسانیده و تا زمان وی کسی باستواری قلم و سرعت کتابت او نیامده است . گویند هر ماه دو مصحف کتابت می کرده است و سیصد و شصت و چهارمین قرآن بخط ویرا دیده اند . یاقوت عمر دراز کرده و قریب یکصد سال زیسته است و بسال ۶۹۶ تا ۶۹۷ یا ۶۹۸ در بغداد در گذشته و در جوار قبر احمد حبیل بخاک سپرده شده است .

(۴) نثر الالالی حضرت علی بن ابیطالب

باندازه ۲۶۵ × ۴۰۰ - جدول ۱۹۰ × ۲۹۰ جلد روغنی عالی - کاغذ

خانبالغ متن و حاشید جدول زرین دار - خط ثلث جلی و نسخ و رقاع کتابت عالی - رقم احمد صدیقی - تاریخ ۷۶۱.

فتح الله شیرازی - کاغذ بخارائی جدول زرین دار - دارای یک سر لوح مرصع
مذهب عالی - خط "ثلث جلی" عالی و نسخ خفی و رقاع کتابت خوش - رقم
کمال الدین حسین - تاریخ ۹۳۳ .

پایان : " قد تشرق باتمام هذه اللغات . . . کمال الدین حسین
* الحافظ الهروی فی المشهد المقدس ... بتاریخ شهر ربیع الاول سنة ثلاث و
ثلاثین وتسعمائة ."

کمال الدین حسن حافظ هروی ، خطوط شش گانه را خوش منوشت ، قرآن را حفظ
بود و خوش می خواند . از خراسان به عراق رحلت داشتند و در قم بخدمت شاه طهماسب صفوی دعوت
شد و مهربانی دید . درویش مشرب بود ، آمد میبوشید و پیماده سفر می کرد آخر عمر دو باره
خراسان بازگشت و بسال ۹۷۵ در مشهد درگذشت

(۹) صد کلمه حضرت علی بن ایطالب با ترجمه منظوم

باندازه ۱۳۵ / ۳۲۰ - جدول ۷۵ / ۱۳۰ - جلد میشن سرخ ترنج
و نیمترنج منگنه مذهب - کاغذ خانبالغ جدول زرین دار حاشید ابری -
دو صفحه اول بین السطور بالا اندازی منقش دارای یک سر لوح مذهب مرصع
عالی - خط "ثلث نیم دودانگ جلی" عالی و نسخ کتابت خوش - رقم علی قلی -
تاریخ ۹۷۷ .

علی قلی شراری از خوشنویسان گمنام قرن دهم و معاصر ملا علاء بیگ تهرمی بوده ، ثلث
و نسخ را بشیوه یاقوت بسیار خوش نوشته است . حاشیه سال ۹۷۷ ، تاریخ کتاب حاضر مشخص و
از زندگیش بیش چیزی معلوم نشد

(۱۰) مرصع

باندازه ۱۹۵ / ۳۰۰ - جلد روغنی مرغشی - دارای ۵۰ رقع حاشیه
مذهب منقش کد ۲ رقع آن تصویر آبرنگ و بقید خطوط ، رقم : میرزا احمد

صاحب تاریخ مطلع سعدین، لقب ویرا حلال الدین و از خوشنویسان دربار باسنفر دانسته است و قدر مسلم اینکه در تاریخ ۸۳۶ از کتاب کتابخانه ابراهیم سلطان بن شاهرخ (۸۱۲-۸۳۸) بوده و بمناسبت لقب این پادشاه که مفتی السلطه والدین بوده معینی و سلطانی رقم می کرده است.

تاریخ وفاتش را متذکر نشده اند و از حیاتش جز سال ۸۵۶ هـ.ش معلوم نیست.

(۶) بهجة المباهج ابوسعید حسن قاری سزواری

باندازه ۱۸۰×۲۹۰ - جدول ۹۰×۱۸۰ - جلد تیماج سرخ ترنج منگنه - کاغذ دولت آبادی جدول زرین دار - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرتجع عالی - فهرست مطالب در دو صفحه ما قبل متن، در جدولهای مذهب بقلم زرواچورد نوشته شده است - خط متن نسخ کتابت خفی عالی و فهرست، رقاع کتابت عالی و آخر ثلث کتابت خفی ممتاز - رقم جمال الدین حسین فخار - تاریخ ۹۵۱.

پایان : "تمام شد کتاب بهجة المباهج... فی یوم الاحد یست و عتتم شهر جمادی الاول سنة احدى وخمسين وتسعمائة، علی ید العبد الضعیف المحتاج الی رحمة ربہ الماتک الغفار، جمال الدین المشهور بحسین الفخار ..."

جمال الدین حسین فخر از خوشنویسان شیراز و استادان سام خط ثلث و اسح و رقاع قرن دهم و نقول صاحب گلستان هم، منسوب با نامان ارس بوده است. وفاتش معلوم نیست و حیاتش تا سال ۹۷۰ مشخص است.

(۷) یک قطعه از مرقع شماره ۲۵

باندازه ۱۰۰×۱۶۰ - بخط ثلث دودانگ جلی و نسخ کتابت عالی - رقم : "مشقه الفقیر کمال الدین حسین الحافظ الهروی".

(۸) کلمات قصار حضرت علی بن ابیطالب

باندازه ۱۵۰×۲۲۰ - جدول ۹۵×۱۵۵ - جلد روغنی عالی، کار آقا

پایان : «وفق با تمام کتابه هذا المصحف المجید ... العبد الفقیر
علاء الدین بن شمس الدین محمد القاری تبریزی ، فی سنة تسع وثمانین و
تسعمائة» .

• علاء الدین محمد بن شمس الدین محمد حافظ تبریزی معروف بملا علاء بیک ، از
خوشنویسان دوره شاه طهماسب تا زمان شاه عباس اول صفوی است که خط نسخ و مخصوصاً ثلث
را بحد کمال رسانیده و شاگردانی چون علیرضای عباسی و عبدالباقی تبریزی و حسن بیک زرین قلم
تربیت کرده است .
صاحب گلستان هنر، سال ۹۸۸ که ویرا در تبریز دیدار کرده ، گوید بسیار خوش معضن
است و بسیاری از کتیبه های مساجد و عمارات تبریز بخط اوست . ولی اکنون از آن آثار فقط
یکی کتیبه سردر مقام معروف صاحب الزمان و دیگری لوحه ای در مسجد جامع تبریز که تاریخ
۹۷۲ دارد، موجود است .
وفاتش را نقل نکرده اند و از آثار تاریخ داروی ، تا سال ۱۰۰۱ که در قزوین نگاشته است ،
بیش ندیده ام .

(۱۳) قصیده برده

باندازه ۱۴۵ × ۲۳۵ - جدول ۸۵ × ۱۴۰ - جلد ساغری مشکی جدول
مذهب - کاغذ بخارائی متن و حاشیه جدول زرین دار، حاشیه کاغذ الوان -
دارای یک سر لوح مذهب مرصع . خط ثلث و دو دانگ جلی و نسخ و رقاع کتابت
عالی - رقم : «کتبه عبدالباقی التبریزی فی ۹۹۷» .

عبدالقاری تبریزی از معارف خوشنویسان دوره شاه عباس بزرگ صفوی و در خط ثلث و
نسخ و رقاع از اسایید و از جمله شاگردان ملا علاء بیک تبریزی است . علاوه بر خطوط مرور،
گویند خط نستعلیق را نیز سکو مینوشته است و نیز جز هنرمندی ، ویرا جزو حکماء و عرفاء و
شعراء آورده اند و گویند بسیار مهربان و حلّیق و درویش مشرب بوده و در شعر «باقی» تخلص می-
کرده است . بیشتر اوقات زندگانی را در بغداد گذرانیده و هنگامیکه بنای جامع جدید اصفهان پایان
رسید ، شاه عباس ویرا برای نوشتن کتیبه آن باصفهان خواند ، عبدالباقی ابتدا از رفتن ابااء کرد ، ولی
بعد ها باصفهان رفت و کتیبه کمر بزرگ و صفه رو قبله و طاق در مسجد را نوشت که هنوز
باقی است .

وفاتش سال ۱۰۳۹ اتفاق افتاده است .

نیریزی ، علاء الدین تبریزی ، محمد ابراهیم قمی ، محمد حسینی ،
 محمد محسن اصفهانی ، عبدالله ، واز جمله :
 يك قطعه باندازه ۹۵×۱۵۵ - بخط "ثلث جلی" و نسخ کتابت عالی -
 رقم : « کتبه العبد المذنب صیرفی ۹۹۱ ».

نام اصل و ترجمه احوال این صیرفی معلوم نشد و آنقدر معلوم است که وی عبدالله
 صیرفی تبریزی که خود از مشاهیر استادان ثلث و نسخ بوده نمی باشد ، چه عبدالله صیرفی ، در
 حدود سال ۷۵۰ در گذشته است ، و این صیرفی تا تاریخ ۹۹۱ در قید حیات بوده است و در ردیف
 استادان ثلث و نسخ .

(۱۱) چهار سوره از قرآن

باندازه ۱۹۰×۲۹۵ - جدول ۱۲۰×۲۰۰ - جلد تیماج سرخ ترنج
 و نیمترنج منگنه - کاغذ اصفهانی متن و حاشیه جدول زرین دار ، حاشیه کاغذ
 آبی فرنگی - صفحات عموماً مذهب - دارای يك سر لوح و دو سر سوره
 مذهب مرصع عالی - خط "ثلث بقلم کتابت جلی" ممتاز و نسخ کتابت عالی - رقم
 علاء الدین تبریزی .

پایان : « کتبه العبد الفقیر علاء الدین التبریزی غفر ذنوبه » .

(۱۲) قرآن

باندازه ۱۵۵×۲۴۵ - جلد ساغری مشکی ترنج و نیمترنج و لچکی
 و حاشیه منگنه مذهب منقش اندرون سوخت تحریر - کاغذ دولت آبادی
 جدول و کمند زرین دار - پشت صفحه اول ، يك ترنج مذهب دارد و دو صفحه
 بعد متن و حاشیه مذهب مرصع و در میان دو ترنج ، روی متن لاجورد سوره
 فاتحه بخط رقاع بقلم زر نوشته شده - دارای يك سر لوح مذهب و سر
 سوره ها و علائم عموماً مذهب است - خط نسخ کتابت عالی - رقم علاء الدین
 تبریزی - تاریخ ۹۸۹ .

(۱۶) یکقطعه از مرقع

باندازه ۹۰×۱۴۵ - حواشی منقش و بین السطور طلا اندازی و نیمه صفحه، بزر نوشته شده - خط " نسخ کتابت خوش - رقم: "محمد سعید انصاری - دوازدهم شهر جمادی الاول ۱۰۸۰ مرقوم قلم شکسته رقم شد " .

محمد سعید انصاری از خوشنویسان خط نسخ و در طلا نویسی استاد و در عراق و ماوراءالنهر مشهور بوده است . در زمان سلطنت عالمگیر پادشاه هندوستان رفته و در اوایل جلوس وی بدربار راه یافته و مأمور کتابت مصاحف و کتابها شده و بعداً عزات گزیده است .
محمد سعید از معاصرین بختاور خان، صاحب مرآة العالم (متوفی ۱۰۹۶) بوده است و سال وفاتش معلوم نشد .

(۱۷) صدکلمه حضرت علی بن ابیطالب و ترجمه فارسی منظوم

باندازه ۱۷۵×۲۷۰ - جدول ۱۰۰×۱۹۰ - جلد ساغری عنابی
ترنج و نیمترنج منگند - کاغذ بخارائی متن و حاشیه، جدول زرین دار، حاشیه کاغذ الوان بین السطور طلا اندازی شده - خط " ثلث دو دانگ جلی و نسخ کتابت خفی عالی - رقم ۱ کتبه عبدالحلیم بن مصطفی " .

عبدالحلیم بن مصطفی، طاهرآزاده سید حسن هاشمی حلی، از مشاهیر خوشنویسان عثمانی متوفی سال ۱۰۹۸ میباشد
تاریخ وفاتش معلوم نشد .

(۱۸) قرآن

باندازه ۱۴۰×۲۲۰ - جدول ۵۵×۱۱۰ - جلد روغنی عالی - کاغذ خانبالغ متن و حاشیه، جدول و کمند زرین دار، حاشیه کاغذ فرنگی آهار و مهره کشیده - دو صفحه اول و آخر متن و حاشیه مذهب و دو صفحه افتتاح نیز متن و حاشیه و سوره فاتحه و آغاز سوره بقره، در میان نوشته شده، بین السطور طلا اندازی -

(۱۴) قرآن

باندازه ۱۱۰×۱۸۵ - جدول ۷۰٪ ۱۳۰ - جلد روغنی عالی - کاغذ دولت آبادی جدول و کمند زرین دار - دو صفحه افتتاح متن و حاشیه مذهب مرصع و سوره فاتحه و آغاز سوره بقره، در میان نوشته شده و بین السطور طلا اندازی است - دو صفحه بعد و دو صفحه آخر دارای حاشیه مذهب منقش - اسامی سوره ها و علائم بخط رقا، روی متن لا جورد بوده مذهب، بزر نوشته شده است - خط نسخ کتابت خفی و آخر رقا عالی - رقم محمد رحیم نیشابوری - تاریخ ۱۰۷۷.

پایان: "قد شرفت بتنمیق هذا الدلام المبین للحلال والحرام فی يوم الاربعاء اربع وعشرين من ذی القعدة سنة اربع وسبعین بعد الالف من الهجرة النبویة المصطفویة . العبد الایم محمد رحیم النیشابوری " "هذا القرآن السادس عشر".

محمد رحیم نیشابوری از خوشنویسان نسخ گمنام قرن نازدهم است - حیاتش نا سال ۱۰۷۷ ، تاریخ کتابت قرآن حاضر ، فقط مشخص و بیش چیزی معلوم نشد .

(۱۵) یک قطعه از مرقع

باندازه ۱۵۰×۲۲۰ - خط ثلث ریحان دودانگ جلی و نسخ کتابت خفی و غبار خوش - رقم: "کتبه محمد صادق التبریزی فی سنة ۱۰۸۴".

محمد صادق تبریزی نیز از خوشنویسان گمنام خط نسخ مخصوصاً ثلث واز بیروان شیوه علاءالدین تبریزی است. از زندگی فقط آند معلوم است که در تاریخ کتابت قطعه مزبور (سال ۱۰۸۴) می زیسته است .

خوشنویسان خط نسخ هستند، که خط ایشانرا با خطوط میرزای تبریزی تمیز دادن مشکل است ؛ از جمله این استاد اجل است که کلام الله و سایر کتب ادعیه و غیره که نوشته است محدود و باسم میرزای تبریزی شده . وفات محمد حسین معلوم نشد و حیاتش تا سال ۱۱۱۰ مسم است .

(۲۰) مرّقع قصیده کعب بن زهیر و قصیده خادره

باندازه ۲۹۵×۴۲۰ - جدول ۱۸۰×۲۳۵ - جلد مقوای ابره
کاغذ ابری - تمام دو قصیده در ۲۳ رقعه مذهب نوشته شده - خط "ثلث دو-
دانگ جلی" و نسخ کتابت خفی عالی - رقم عبدالله - تاریخ ۱۰۹۲.
پایان : " کتب حامد الله تعالی و مصلیا علی نبی و مصلما ، الفقیر الی الله ،
عبدالله فی ۱۰۹۲ " .

عبدالله بن ابراهیم از اهل ادره است که غالب خطوط را خوش می نوشته و در تعلیق ، شاکر سلیمان امدی و در ثلث و نسخ ، شاکر حافظ عثمان بوده و سال ۱۱۱۶ درگذشته است .
ما نسخه اسم و تاریخ حیات ابن عبدالله « عبدالله بن محمد محسن یردی » ، مذکور در شماره ۱۶ تعلیق می کنند . باید این دو را با یکدیگر اشتباه کرد ، چه خط ابن عبدالله ترکی و کاملاً بشیوه حافظ عثمان و ما شیوه نسخ ایرانی عبدالله یردی معاین است .

(۲۱) قرآن

باندازه ۱۴۰×۲۱۵ - جدول ۷۵×۱۳۵ - جلد روغنی اندرون
سوخت معرّقه مذهب عالی ، عمل آقا محمد باقر - کاغذ پوست آهوی لطیف
متن و حاشیه ، جدول و کمند زرین دار - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب
و مرّقع عالی و سوره فاتحه و آغاز سوره بقره در میان و عنوان سوره ، بخط "
رقاع ، در پیشانی و ذیل ، روی متن زر ، بسفیداب و اسامی سوره ها بقلم زرتحری
دار ، بخط "رقاع ، روی متن زرساده نگاشته شده است - متن قرآن تماماً روی
زمینه زر و ترجمه فارسی در ذیل سطور ، بخط " شکسته نستعلیق خوش ، سرخی
نوشته شده که رقم «محمد مهدی ابن محمد مغیث کلید دار شیرازی» دارد ،

اسامی سوره ها بزرگتر بر یافته نوشته شده - خط " متن نسخ کتابت و اسامی سوره ها و آخر، رقاع کتابت عالی - رقم عبدالله یزدی - تاریخ ۱۰۷۹ .
پایان : « کتب اقل خلق الله ابن محمد محسن الیزدی، عبدالله، فی سنة تسع و سبعین بعد الالف ۱۰۷۹ من الهجرة » .

عبدالله بن محمد محسن یزدی نیز از خوشنویسان گمنام قرن یازدهم و دوازدهم و ما اینکه آثار نفیس بسیاری از خطوط وی بهای مانده است، ترجمه احوالش را متذکر نشده اند . وفاتش معلوم نیست و حیاتش تا سال ۱۱۰۲ مشخص است .

(۱۹) قرآن

باندازه ۲۰۶ × ۳۰۶ - جدول ۱۱۵ × ۱۸۰ - جلد روغنی عالی -
کاغذ کشمیری جدول و کمند زرین دار زرفشان - دو صفحه افتتاح، متن و حاشیه مذهب مرصع عالی و در میان این دو صفحه، یک ورق دو رو متن و حاشیه مذهب، نهاده شده که در ترجیح و نیمترنجهای حاشیه، خواص سوره فاتحه و بقره ، بخط شکسته نستعلیق کتابت خوش نوشته شده و خواص سور در حواشی، همه جا بهمین خط است - اسامی سوره ها و علائم بخط رقاع، بقلم زر، و ترجمه فارسی در ذیل سطور، بخط نستعلیق کتابت متوسط، بشنگرف نوشته شده است - خط " متن نسخ کتابت و سر سوره ها و آخر، رقاع کتابت عالی - رقم محمد حسین کازرونی - تاریخ ۱۱۰۵ .

پایان : « کتب اقل عباد الله و اضعف خلق الله محمد حسین الکازرونی فی حجة سنة خمس و مائة بعد الالف من الهجرة ... »

از شرح احوال محمد حسین کازرونی ، در هیچیک از مآخذی که در دست بود ذری نشده است : فقط در حاشیه ای از کتابها بخط وی ، حاج میرزا ابوالفضل ساوجی خوشنویس و دانشمند معروف قرن اخیر، چند سطری در بنغموس نوشته است که عیناً نقل میشود : « محمد حسین از خوشنویسان اوائل مائة دوازدهم هجری است ، معاصر با میرزا احمد نیریزی، جماعتی از

پایان . « کتبه العبد المذنب محمد ابراهیم القمی فی سنة احدى عشر
[و مائة] بعد الالف من الهجرة النبوية المصطفوية . »

محمد ابراهیم بن محمد صیر قمی از معاصرس میرزا احمد نیریزی بوده و این استاد خط
نسخ را نزد آقا ابراهیم تعلیم گرفته است .

آقا ابراهیم خوشنویس دوران سلطنت شاه سلیمان (۱۱۰۵ - ۱۰۷۷) و شاه سلطان حسین
صفوی (۱۱۳۵ - ۱۱۰۵) و از استادان خط نسخ و ثلث و رقاع و تعلیق و شسته و ستعلیق بوده و
از این حمله فقط در خط نسخ شهرت یافته و سرعت کتابت معروف شده است . گویند سالی سه
قرآن در مدت کمی کتابت و از حق الثابت کراف آن زندگانی آسوده ای می کرده و تمام عمر
را مجرد ، نادست باز و سخاوت گذرانیده است .
حیاتش تا سال ۱۱۱۵ منتهی و وفاتش معلوم نشد .

(۲۴) يك رقعة از مرقع شماره ۹

اندازه جدول ۹۰×۱۷۵ - بخط نسخ کتابت عالی - رقم: « العبد
الخاطی محمد هادی الاصفهانی . فی ۱۱۲۸ ».

محمد هادی اصفهانی فرزند ملا محمد صالح مازندرانی و در زمره علماء و زهاد و در خط
نسخ به خوشنویسی معروف و از معاصرس و پیروان شیوه آقا ابراهیم قمی بوده است ، زندگانی وی
در اصفهان بوده و همچنان می زیست است ، تا در فتنه افغان (سال ۱۱۳۵) در آنجا جان
سپرده است .

(۲۵) مرقع

باندازه ۲۱۰×۳۵۰ - جلد روغنی - دارای ۲۴ رقعة غالباً بخط ثلث
و نسخ و یکی بخط تعلیق رقم عبدالله سلطانی ، بقیه رقم : کمال الدین حسین
هروی ، علاء الدین تبریزی ، عبدالغفار ، احمد نیریزی و از جمله :
يك قطعه باندازه ۱۷۵×۳۲۰ - بخط ثلث چهار دانگ جلی عالی
و رقاع و نسخ نیم دودانگ خوش - رقم « مشقة العبد ، حسنعلی ۱۱۳۹ ».

وخواص "سوره ها نیز بهمان قلم می باشد - خط " متن نسخ کتابت خفی "عالی -
رقم قاسم شیرازی - تاریخ ۱۱۱۷.

پایان : "قد فرغ من تسوید هذا القرآن المجید فی یوم الخمیس رابع
والعشرون شهر رجب سنة سبع وعشرة ومائة بعد الالف ۱۱۱۷ . عن يد العبد
الاثم ابن محمد ، قاسم الشیرازی غفر الله لهما ذنوبهما " .

✱

قاسم بن محمد شیرازی ، نیز از خوشنویسان نسخ گمنام قرن ۱۲-۱۱ است و جز
اینکه تا سال ۱۱۱۷ که تاریخ کتابت قرآن حاضر است ! حیات داشته ، بیش مطلبی از احوالش
بدست نیامد .

(۲۲) يك رقعہ از مرّقع شماره ۹

اندازه جدول ۱۲۰×۲۰۰ - بخط " نسخ کتابت عالی - رقم: " کتبہ
محمد ابراهیم قمی . فی ۱۱۰۰ " .

(۲۳) قرآن

باندازه ۱۰۰×۱۸۰ - جلد روغنی ممتاز، عمل محمد صادق - کاغذ
پوست آهوی بسیار لطیف متن وحاشید ، جدول و کمند زرین دار حاشید
کاغذ خانبالغ - پشت صفحه اول دارای یک شمسہ مذہب مرّقع عالی و تمام
این صفحه متن وحاشید تشعیر سازی مذہب است - دو صفحه بعد حاشید
تشعیر سازی مذہب بین السطور طلا اندازی بودند دار است - سر سوره ها
مذہب مرّقع و روی متن زر ، اسامی سوره ها ، بخط " رقاع و قلم سفید اب نگاشته
شده - خط " متن نسخ کتابت خفی " و اسامی سوره ها ، رقاع کتابت عالی - رقم
محمد ابراهیم قمی - تاریخ ۱۱۱۱ .

این نسخه ممتاز، از آغاز تا انجام بزر نوشته شده و فقط اعراب حروف
با مرّکب مشککی است .

(۲۷) مناجات خمسة عشر

باندازه ۱۵۵×۲۴۰ - جلد میسن تریاکی قرنج و نیمترنج ولجکی
مذهب منقش یاک لائی- کاغذ بخارائی متن وحاشیه، جدول زرین دار بین السطور
طلا اندازی - دارای یاک سرلوح مذهب مرصع - خط نسخ کتابت عالی -
رقم احمد نیریزی - تاریخ ۱۱۱۱.

پایان : « کتب المفتقر الی رحمة رب الغنی، احمد النیریزی، فی بلدة
اصفهان صانها الله عن الحدثان، سنه ۱۱۱۱ ».

احمد بن شمس الدین محمد نیریزی ، در جوانی باصفهان مهاجرت کرد و در حدود سال
۱۱۰۰، در این شهر مسکن گزید و در دربار شاه سلطان حسین صفوی وزیر امراء و فضلا و هنرمندان
عصر با احترام می زیست و حق الثانی های هنر و دریاقت میداشت ؛ چنانکه گویند در مدت عمر
شصت هزار نومان صفوی، از نتیجه هنر خود درآمد یافته است .

نیریزی بفضائل نفسانی مشهور بود و گویند از مداحل خود بمبلغ اندکی اکتفاء و بقیه
را اتفاق میلرد . در اواخر عمر مسافرتی دامان مقدسه عراق کرد . وی بمناسبت اختصاص کثبات
شاه سلطان حسین، سلطانی رقم می کرده و بسیاری از آثار او بامراین پادشاه است . نیریزی خط نسخ را
ابتدا ، نزد آقا ابراهیم قمی تعلیم گرفت و بر روی خطوط علاء الدین نیریزی مشق بسیار کرد و اینکده از ایشان
با احترام نام برده است ، خود آقا، واسع شیوه مخصوص در خط نسخ بود ، که همان سرمشق خوش-
نویسان ایران گردید.

نیریزی معروف ترس و بزرگترین استادان خط نسخ، و از آثار قلم وی آن مایه بحدی مانده،
که از کمتر استادی دیده شده است . با اینهمه شهرت، تاریخ زندگانی وی مشخص نیست. سپهر، در
تذکره خود، وفات ویرایش ۱۱۵۵ را در داشت کرده است . آنچه مسلم، اینست که از سال ۱۰۹۶ تا ۱۱۵۲،
استاد مسلم انخط بوده است و اگر قطعه ای که برهم وی دیده ام و تاریخ ۱۱۷۷ دارد ، اصیل باشد،
باید عمری طولانی در حدود یکصد سال گزرده باشد .

(۲۸) یاک رقع از مرقع شماره ۹

باندازه جدول ۹۰×۱۷۰ - خط نسخ کتابت جلی عالی- رقم: «مشقه
العبد الاقل» محمد محسن الاصفهانی ۱۱۵۷ .

محمد محسن امامی اصفهانی، از خوشنویسان دوران سلطنت شاه سلیمان و شاه سلطان حسین

حسعلی نیز، از استادان گمنام خط نث قرن دوازدهم بوده ترجمه احوال و تاریخ وفاتش مجهول ماند .

(۲۶) قرآن

باندازه ۲۵۰ × ۴۰۰ - جدول ۱۶۰ × ۲۸۰ - جلد روغنی عالی -
کاغذ اصفهانی جدول زرین دار، بین السطور عموماً طلاً اندازی و صفحات تماماً
متن و حاشیه مذهب و بوتله اندازی شده - سرسوره ها و علائم مذهب مرصع
و اسامی سوره ها و علائم بخط رقا، بقلم زیر تحریر دار نوشته شده - دو صفحه
افتتاح، متن و حاشیه مذهب مرصع و سوره فاتحه آغاز سوره بقره، در میان و
عنوان سوره بخط رقا روی متن لاجورد، در پیشانی و ذیل بزرنگاشته شده،
در آخر نسخه، دعای ختم تلاوت حضرت سید سجاده، بخط نسخ خفی تراز
متن و دعای دیگر بخط رقا کتابت نوشته شده - دو صفحه آخر متن نیز،
مذهب مرصع و سوره الفلق و الناس در میان نوشته شده و در دو پیشانی و ذیل،
روی متن زر، بخط رقا بسفید، عنوان سوره نوشته شده است - خط متن
نسخ کتابت جلی و سر سوره ها و علائم و صفحات آخر، رقا کتابت ممتاز -
رقم احمد نیریزی - تاریخ ۱۱۱۷ .

پایان : " ... وانا العبد ... ابن شمس الدین محمد، احمد النیریزی ...
وکان ذات فی شهر شعبان المعظم من شهر سنة سبع عشرة ومائة بعد الالف...
سند ۱۱۱۷ .

اصل این نسخه نفیس ممتاز برای حاج محمد ابراهیم، کتابت و
بعداً بامر فتحعلیشاه قاجار تجلیده و تذهیب شده و در سر هر جزو، مقابل علامت
جزو که در ترنج مذهب است، در ترنج مذهب قریند، نام فتحعلیشاه نگاشته
شده است .

تاریخ وفاتش را سپهر، در سال ۱۱۷۰ یادداشت کرده است که البته صحیح نیست و از خطوط متعددی که دیده‌ام، حیاتش در بین سنوات ۱۱۷۲ و ۱۲۰۸، مسلم است و تا سال ۱۲۱۲ حدود تاریخ تألیف گلشن مراد غفاری، یقیناً هنوز میزیسته است.

(۳۰) ادعیه مختلفه

باندازه ۱۳۵×۲۱۵ - جدول ۶۵×۱۱۵ - جلد روغنی - کاغذ ترمه
متن و حاشیه جدول زرین دار حاشید کاغذ فستقی سورمدای، عموماً منقش
مذهب - دو صفحه اول، متن و حاشید مذهب مرصع عالی - خط نسخ
کتابت جلی عالی و صفحات آخر، رقاع کتابت عالی - رقم محمد اصفهانی -
تاریخ ۱۲۲۷.

پایان: «و انا العبد ... ابن ابوالقاسم طاب ثراه، محمد الاصفهانی
فی سنه ۱۲۲۷ من الهجرة المقدسة».

میرزا محمد بن ابوالقاسم اصفهانی، از هنرمندان دوره فتحعلشاه فاجار بوده، در علم سیاق
فن موسیقی معروف و خط نسخ را خوش می‌نوشته و گاهی شعر می‌گفته و «صفائی» تخلص می‌کرده،
مردی درویش منش و ستوده خوی و گوشت گیر بوده و با دست رنج کتابت اعاشه می‌کرده است.
وفاتش را سپهر، در سال ۱۲۰۰ دانسته است، که صواب نیست و اقلاً تا سال ۱۲۳۴ که تاریخ
تألیف انجمن خاقان می‌باشد، حیات داشته است.

(۳۱) قرآن

باندازه ۱۰۰×۱۶۵ - جدول ۶۵×۱۲۵ - جلد روغنی - کاغذ ترمه
متن و حاشیه، جدول و کمند زرین دار، حواشی عموماً تشعیر سازی مذهب و بین
السطور طلا اندازی شده - دو صفحه اول و دو صفحه آخر، متن و حاشیه مذهب -
دو صفحه افتتاح متن و حاشیه مرصع عالی و در میانه، سوره فاتحه و آغاز
سوره بقره نوشته شده - سر سوره ها و علائم مذهب - خط نسخ کتابت
خفی عالی - رقم عبدالله ابن عاشور - تاریخ ۱۲۰۱.

سفوی و در دربار این يك، با احترام می‌زیسته است و علاوه بر خط نسخ و ثلث، نستعلیق را خوش می‌نوشته و در بن‌خط شاگرد ترا بای اصفهانی شاگرد میرعماد بوده است. محمد محسن تا سال ۱۱۵۸ می‌زیسته و معلوم نیست پس از آن‌تا چه زمان در قید حیات بوده است و چنانچه قول صاحب تذکره پیدایش خط و خطاطان صواب باشد، که در دربار شاه سلیمان بخوش نویسی معروف بوده، باید عمری دراز نزدیک یکصد سال کرده باشد.

(۲۹) قرآن

باندازه ۱۲۵ × ۱۹۰ - جدول ۸۰ / ۱۵۰ - جلد روغنی ممتاز - کاغذ ترمه جدول و کمند زرین‌دار، صفحات عموماً بین السطور طلا اندازی - دو صفحه افتتاح متن و حاشیه مذهب مرصع عالی و در میانه، سوره فاتحه و آغاز سوره بقره نوشته شده - سر سوره‌ها مذهب مرصع - دو صفحه آخر متن و حاشیه مذهب و در میان دو ترنج، دعای ختم تلاوت و مطالبی دیگر نوشته شده است - خط متن نسخ کتابت ممتاز و اسامی سوره‌ها و دو صفحه آخر، رقاع کتابت عالی و خواص سوره‌ها، شکسته کتابت عالی (بخط میرزا عبدالحسین اصفهانی) - رقم محمد هاشم اصفهانی - تاریخ ۱۱۷۲.

پایان : ... قد تشرّفت باتمام هذا القرآن المجید ... حسب الإشارة ... حاج میرزا محمد علیا ... وانا العبد ... محمد هاشم الصائغ الاصفهانی، فی اواخر شهر محرم الحرام من شهر سنة ۱۱۷۲ من الهجرة النبوية ».

محمد هاشم بن محمد صالح لؤلؤی اصفهانی، معروف بر در کر. که خود «صائغ» رقم می‌کرده، پدر میرزا محمد علی محرم و جد عبد الوهاب محرم یزدی شاعر دوره محمد شاه قاجار است. محمد هاشم در خط نسخ از استادان مسلم قرن دوازدهم و سیزدهم و در زمان خود، در سراسر کشور های اسلامی شهرت فراوان داشته، حتی در خوشنویسی ممدوح شعری عصر بوده است. ابوالحسن غفاری در کتاب گلشن مراد که تاریخ خود را تا وقایع سال ۱۲۱۲ نوشته و هم‌دوره محمد هاشم بوده، ویرا در خط نسخ، ردیف درویش عبدالمجید در خط شکسته، یاد کرده و او را ستوده است.

معلوم نشد که آقا هاشم خط نسخ را ترذ که تعلیم گرفته، ولی چندین قطعه از وی دیده‌ام که از وی خط میرزا احمد تبریزی مشق کرده است.

که ۲۰ رقعۀ آن نسخ ورقاع کتابت و ۱۲ رقعۀ شکستۀ نیمدودانگ و کتابت جلی و خفی و ۲ رقعۀ دیگر، نستعلیق دودانگ است - رقمهای متعدد عبدعلی - تاریخ ۱۲۳۸. ازجمله:

يك رقعۀ باندازه ۹۰×۱۲۰ - بخط نسخ کتابت جلی و رقاع و شکستۀ کتابت عالی - رقم: «چون اکثری ازمخادیم خواهش نوشتن شکستۀ دارند، درشبی تحریر شد و چشم نمیدید. مشقه العبد المحتاج الی رحمة الله الغنی عبدعلی، فی سنۀ ۱۲۳۸ من الهجرة».

درقطعات شکستۀ این مرقع (جز قطعۀ نوام بانسخ مزبور) همه جا، رقم بکلمۀ «عبد» تمام شده است و روی اسم «علی» را طلا کشیده اند و تاریخ ها عموماً در این قبیل قطعات، رقم مآت آنرا که دوست است، صد کرده اند؛ تا با خط درویش عبدالمجید و تاریخ زمان اومشبه شود.

میرزا عبدعلی ابن محمد محسن خراسانی، ازفضلاء و شعراء و هنرمندان آغاز دورۀ قاجاریه و مدتی از ملترمین حضور فتحعلیشاه و بمحاسن صفات و ظرافت و نکته دانی معروف بوده است. پدرش میرزا محسن خراسانی که از علمای عصر بود، بخواش محمد تقی خان یگلریکی یزد، ازخراسان یزد مهاجرت کرد و بتدریس مدرسۀ تقی خان مشغول شد و در همانجا تاهل کرد و میرزا عبدعلی در آن شهر متولد شد و تحصیلات مقدماتی را نزد پدر خود کرد و بمشق خط پرداخت و خط نسخ را بدرجۀ عالی رسانید، چنانکه بعضی خط ویرا برخط میرزا احمد نیریزی ترجیح نهادند و الحق اگر مرجع نباشد، دست کم بسیار از او ندارد. وی در سایر خطوط، ازنستعلیق و شکستۀ و رقاع نیز بهره کافی یافته است، و در خط شکستۀ میتوان ویرا درردیف استادان این فن نهاد. میرزا عبدعلی شعر نیز می گفت و «کوکب» تخلص می کرد.

هنگامیکه دوباره یزد رفت، فتحعلیشاه ویرا باریگر، بهران احضار کرد و او از یزد شیراز رفت، تا از آنجا بهران آید، ولی در همانجا بنوبۀ ششی مبتلا شد و سال ۱۲۳۹ درگذشت.

(۳۴) قرآن

باندازه ۲۵۰×۳۷۵ - جدول ۱۵۵×۲۶۵ - جلد روغنی عالی، کار آقا طالب، تاریخ ۱۲۲۳ - کاغذ ترمۀ جدول و کمند زرین دار، دو صفحه اوّل متن و حاشیه مدّ هب مرصع و درمیان دو ترنج روی متن لاجورد بقلم زر، دعای

پایان : « قد فرغ من تسوید هذا القرآن التسعة والثلاثون، لصاحب واجب التعظیم، حاجی ابراهیم کارلادانی . وانا العبد المحتاج الى ربه الغفور عبدالله ابن عاشور، فی خامس شهر رجب ۱۲۰۱ ».

(۳۲) قرآن

باندازه ۱۳۵×۲۱۵ - جلد ساغری مشکی ترنج و نیمترنج و لچکی و حاشیه منگنه مذهب اندرون تیماج سرخ ترنج و نیمترنج و لچکی سوخت مذهب - کاغذ ترمه جدول زرین دار، از آغاز تا انجام، حاشیه تذهیب کاری - دو صفحه اول، متن و حاشیه مرصع مذهب و در میانه، سوره فاتحه و آغاز سوره بقره نوشته شده است - سر سوره ها عموماً مرصع - خط متن نسخ کتابت خفی عالی و ترجمه فارسی در ذیل سطور و خواص سوره ها در حواشی، بخط نسخ کتابت خفی تر از متن - رقم عبدالله ابن عاشور - تاریخ ۱۲۲۸ .
پایان : «... بدست کمترین خلق الله، عبدالله ابن عاشور رنانی ۱۲۲۸ »
« حسب الاشارة آقامحمد صادق ... تمام شد این کلام الله مجید، علی ید الاضعف خلق الله ابن عاشور ، عبدالله ساکن قریه رنان . اللهم اغفر لکاتبه و صاحبه .
سنه ۱۲۳۲ » .

عبدالله ابن عاشور از اهالی رنان اصفهان و از مشاهیر خوشنویسان نسخ آغاز دوره قاجاریه است ، که بکثرت کتابت معروف میباشد ، چنانکه جز ادعیه و کتابهای متفرقه فراوان که بخط وی موجود است ، صد و یکمین قرآنی را که نوشته است ، دیده ام . باینکه وی هیچگاه از اصفهان بهران نیامده، بر حسب اشاره فتحعلیشاه قاجار، آثار نفیسی برشته تحریر آورده است .
تاریخ وفاتش را سپهر، سال ۱۲۱۸ ثبت کرده است که صواب نیست و تا سال ۱۲۳۵ حتماً می زیسته است .

(۳۳) مرّقع

باندازه ۱۵۰×۲۳۵ - جلد روغنی عالی - دارای ۳۴ رقعۀ مذهب

مذهب مرصع حاشیه تشعیر سازی مذهب ممتاز و فهرست سوره ها در ترنج های کوچک بخط رفاع عالی، روی متن لاجورد، بزر نوشته شده دو صفحه دوم، متن و حاشیه مذهب مرصع و دعای قبل از تلاوت، بخط رفاع عالی، در ترنجها و نیمترنجها، روی متن لاجورد، بزر نوشته شده - دو صفحه سوم افتتاح قرآن، متن و حاشیه مذهب مرصع و سوره فاتحه و آغاز سوره بقره در میان و عنوان سوره در پیشانی، بخط رفاع، روی متن لاجورد، بزر نوشته شده - دو صفحه چهارم متن و حاشیه مذهب بین السطور تا آخر نسخه، طلا اندازی شده - سر سوره ها و علائم مذهب مرصع و اسامی سور بخط رفاع روی متن لاجورد بازنگار بوته اندازی شده، بزر نوشته شده است.

خواص سور در حواشی بخطوط نسخ و شکسته و نستعلیق و رفاع و شکسته تعلیق کتابت خفی عالی برقم، «ابو القاسم فرهنگ» فرزند وصال، بتاریخ ۱۲۷۲، نوشته شده است.

ترجمه فارسی در ذیل سطور، بخط نستعلیق کتابت عالی بسرخی، برقم «محمود حکیم» فرزند وصال، بتاریخ ۱۲۶۲ نوشته شده است.

دو صفحه آخر نسخه بخط رفاع جلی عالی، برقم «احمد وقار» فرزند وصال، بتاریخ ۱۲۷۴ نوشته شده است.

خط متن قرآن، نسخ کتابت عالی - رقم میرزا کوچک وصال - تاریخ ۱۲۶۰. پایان: «و تمت کلمة ربك صدقاً وعدلاً لا مبدل لکلماته وهو السميع العليم و ذلك الكتاب الثامن والستون، ختم علی يد العبد الساهی الالهی، وصال کاتب الالهی فی سنه ۱۲۶۰».

این نسخه، که بهفت قلم آراسته و بی بهترین تذهیب و جلد عصر، زینت یافته، مجموعه نفیسی از آثار هنری وصال شیرازی و فرزندان هنرمند اوست.

قبل از تلاوت بخط رقاّع و در دو صفحه آخر بهمین منوال، دعای ختم تلاوت نوشته شد. دو صفحه افتتاح متن و حاشیه مذّهب مرصّع ممتاز و در میان، سوره فاتحه و آغاز سوره بقره، نوشته شد. صفحات عموماً متن و حاشیه مذّهب بطلای خام و پخته و بین السطور طلا اندازی. سر سوره ها و علائم مذّهب مرصّع و اسامی سوره ها بخط رقاّع، روی متن الوان، بزر و ترجمه فارسی، در ذیل سطور، بخط نستعلیق، بشکر ف نوشته شد. مذّهب قرآن، سید ابوالقاسم اصفهانی و نسخه برای تقدیم بفتحعلیشاه کتابت و تذهیب و تزئین و تجلید گردیده و این معنی در چهار صفحه پس از خاتمه متن قرآن بخط رقاّع و ثلث نوشته شده است. خط متن، نسخ کتابت جلی ممتاز و بعضی صفحه های خارج از متن قرآن، بخط رقاّع کتابت و آخر، بخط ثلث عالی و ترجمه، بخط نستعلیق تحریر کتابت خوش. رقم زین العابدین قزوینی - تاریخ ۱۲۲۲.

پایان: «کتابه العبد الداعی لدوام الدولة القاهرة الباهرة، ابن ناشر احادیث ائمة المعصومین، عبدالنبی القزوینی طاب ثراه، زین العابدین، عفی عنه، و کان الفراغ فی ضحوة يوم الخميس الرابع عشر من ذی قعدة ۱۲۲۲». فی دار السلطنة اصفهان.

زین العابدین ابن عبدالنبی محدث قزوینی، از استادان مسلم خط نسخ و معاصر و کاتب مخصوص فتحعلیشاه قاجار است که هنگام اقامت ابن پادشاه در شیراز بدربار وی راه یافته و مورد عنایت شده و بلقب «معجز بکار» افتخار یافته است. وی شاعر نیز بوده است و از سال ۱۲۱۳ تا سال ۱۲۴۷ که آثار خطوطش را دیده ام، با نهایت قدرت و ملاحظه و استواری، خط نسخ را می نوشته است و این آثار با بهترین خطوط استادان این فن برابری میکنند.

(۳۵) قرآن

باندازه ۲۵×۳۷۵ - جلد روغنی عالی، عمل لطفعلی شیرازی، تاریخ ۱۲۷۴ - کاغذ اصفهانی جدول و کمند زرین دار - دو صفحه اول متن و حاشیه

مذهب مرتجع حاشید تشعیرسازی مذهب ممتاز و فهرست سوره ها در ترنج های کوچک بخط رفاع عالی، روی متن لاجورد، بزر نوشته شده دو صفحه دوم، متن و حاشید مذهب مرتجع و دعای قبل از تلاوت، بخط رفاع عالی، در ترنجها و نیمترنجها، روی متن لاجورد، بزر نوشته شده - دو صفحه سوم افتتاح قرآن، متن و حاشید مذهب مرتجع و سوره فاتحه و آغاز سوره بقره در میان و عنوان سوره در پیشانی، بخط رفاع، روی متن لاجورد، بزر نوشته شده - دو صفحه چهارم متن و حاشید مذهب و بین السطور تا آخر نسخه، طلا اندازی شده - سر سوره ها و علائم مذهب مرتجع و اسامی سوره بخط رفاع روی متن لاجورد بازنگار بوتله اندازی شده، بزر نوشته شده است.

خواص سوره در حواشی بخطوط نسخ و شکسته و نستعلیق و رفاع و شاسته تعلیق کتابت خفی عالی برقم، «ابو القاسم فرهنگ» فرزند وصال، بتاریخ ۱۲۷۲، نوشته شده است.

ترجمه فارسی در ذیل سطور، بخط نستعلیق کتابت عالی برسخی، برقم «محمود حلیم» فرزند وصال، بتاریخ ۱۲۶۲ نوشته شده است.

دو صفحه آخر نسخه بخط رفاع جلی عالی، برقم «احمد وقار» فرزند وصال، بتاریخ ۱۲۷۴ نوشته شده است.

خط متن قرآن، نسخ کتابت عالی - رقم میرزا کوچک وصال - تاریخ ۱۲۶۰. پایان: «و تمت کلمة ربك صدقاً وعدلاً لا مبدل لکلماته وهو السميع العليم و ذلك الكتاب الثامن والستون، ختم علی يد العبد الساهی الا الهی، وصال کاتب الا الهی فی سنه ۱۲۶۰».

این نسخه، که بهفت قلم آراسته و بیهترین تذهیب و جلد عصر، زینت یافته، مجموعه نفیسی از آثار هنری وصال شیرازی و فرزندان هنرمند اوست.

قبل از تلاوت بخط رقاغ و در دو صفحه آخر بهمین منوال، دعای ختم تلاوت نوشته شد. دو صفحه افتتاح متن و حاشیه مذّهب مرصّع ممتاز و در میان، سورة فاتحه و آغاز سورة بقره، نوشته شد. صفحات عموماً متن و حاشیه مذّهب بطالای خام و پخته و بین السطور طالاندازی. سرسوره ها و علائم مذّهب مرصّع و اسامی سوره ها بخط رقاغ، روی متن الوان، بزر و ترجمه فارسی، در ذیل سطور، بخط نستعلیق، بشگرف نوشته شده. مذّهب قرآن، سید ابوالقاسم اصفهانی و نسخه برای تقدیم بفتحعلیشاه کتابت و تذهیب و تزیین و تجلید گردیده و این معنی در چهار صفحه پس از خاتمه متن قرآن بخط رقاغ و ثلث نوشته شده است. خط متن، نسخ کتابت جلی ممتاز و بعضی صفحدهای خارج از متن قرآن، بخط رقاغ کتابت و آخر، بخط ثلث عالی و ترجمه، بخط نستعلیق تحریر کتابت خوش. رقم زین العابدین قزوینی - تاریخ ۱۲۲۲.

پایان: «کتابه العبد الداعی لدوام الدولة القاهرة الباهرة، ابن ناشر احادیث ائمة المعصومین، عبدالنبی القزوینی طاب ثراه، زین العابدین، عفی عنه، وکان الفراغ فی ضحوة يوم الخميس الرابع عشر من ذبقعدة ۱۲۲۲. فی دار السلطنة اصفهان»

زین العابدین انس عبدالنسی محدث قزوینی، از استادان مسلم خط نسخ و معاصر و کتابت مخصوص فتحعلیشاه قاجار است که هنگام اقامت این پادشاه در شیراز بدربار وی راه یافته و مورد عنایت شده و لقب «معجز نگار» افتخار یافته است. وی شاعر نیز بوده است و از سال ۱۲۱۳ تا سال ۱۲۵۷ که آثار خطوطش را دیده ام، با نهایت قدرت و ملاحظت و استواری، خط نسخ را می نوشته است و این آثار با بهترین خطوط استادان این هنر برابری میکنند.

(۳۵) قرآن

باندازه ۲۵×۳۷۵ - جلد روغنی عالی، عمل لطفعلی شیرازی، تاریخ ۱۲۷۴ - کاغذ اصفهانی جدول و کمند زین دار - دو صفحه اول متن و حاشیه

ابومحمد ، محمد شفیع بن محمد اسمعیل ، ملقب بمیرزا کوچک و متخلص بوصول ، بسال ۱۱۹۷، در شیراز متولد شده در همانجا بکسب کمالات پرداخت . وی مردی عارف و درویش صفت بود و با اینکه بزرگان عصر صحبتش راغب بودند ، اتزوا را برگزیده . شعر گفتن و خط نوشتن روزگار می گذرانید . از خطوط ، نسخ و نستعلیق و شکسته را استادانه مینوشت .
 وصال در آخر عمر ناینا شد و بسال ۱۲۶۲ در شیراز در گذشت و در بقعه شاه چراغ ، در حوا ، مزار مرشد خود ، میرزا ابوالقاسم سکوت ، بجاگ سپرده شد .

(۳۷) دعای ابو حمزه ثمالی

باندازه ۲۱۰ × ۳۰۰ - جدول ۷۵ × ۱۳۵ - جلد روغنی - کاغذ
 خانبالغ متن و حاشیه جدول زرین دار ، حاشیه کاغذ ترمه کمند دار - صفحات
 عموماً بین السطور طلا اندازی و بایک حاشیه باریک تشعیر سازی مذهب
 - دارای یک سر لوح مذهب مرصع - خط متن نسخ کتابت جلی عالی و
 ترجمه فارسی ، نستعلیق کتابت خفی خوش و چند سطر آخر ، شکسته کتابت
 جلی عالی - رقم احمد شاملو - تاریخ ۱۲۳۲.

پایان : « حسب الامر نوآب ... محمد ولی میرزای قاجار ... بتحریر
 قلم اخلاص شیم بنده در گاه جهان پناه ... احمد شاملو ، در هنگام ناخوشی
 چشم و جسم و اختلال احوال ، در نهایت استعجال ، صورت ترقیم پذیرفت . فی
 شهر محرم الحرام ، من شهر سنه ۱۲۳۲ من الهجرة ... » .

احمد بن محمد حسین شاملو ، ارحم و شویسان دوره قاجاریه و با اینکه در خط نسخ شهرت یافته است .
 خط نستعلیق را خوش و شکسته را استادانه می نوشت . وفاتش را سیهر ، در سال ۱۲۳۵ ضبط کرده که
 سهواست و علاوه بر اینکه از خطوط وی تا سال ۱۲۵۵ دیده ام ، ملک ایرج میرزا ماده تاریخ و فائش را
 « قدمات بعده الخط » یافته که همان سال ۱۲۶۲ ، تاریخ مذکور در المآثر و الآثار و منتظم تاسری است

(۳۸) قرآن

باندازه ۲۰۰ × ۳۰۵ - جدول ۱۱۵ × ۱۹۵ - جلد روغنی ممتاز -
 کاغذ ترمه جدول و کمند زرین دار ، بین السطور تماماً طلا اندازی - دو صفحه
 افتتاح ، متن و حاشیه مذهب مرصع عالی و در میان ، سوره فاتحه و آغار سوره

(۳۶) قرآن

باندازه ۲۳۵×۳۶۵ - جدول ۱۵۰×۲۶۰ - جلد روغنی ممتاز -
تاریخ ۱۲۶۵ - کاغذ ترمه جدول و کمندزین دار - دوصفحه اول متن وحاشیه
مذهب مرّصع عالی وفهرست سوره‌ها بقلمهای الوان، در ترنجهای کوچک،
روی متن زر نوشته شده - دوصفحه دوم متن وحاشیه مذهب مرّصع ودعای قبل
از تلاوت، در ترنج ونیمترنجها بخط رقاع، روی متن لاجورد بزر نوشته شده
دوصفحه سوم اقتتاح قرآن، متن وحاشیه مذهب مرّصع عالی وسوره فاتحه
آغاز سوره بقره، در میان وعنوان سوره‌ها دریشانی و ذیل، بخط رقاع روی متن
لاجورد، بزر نوشته شده و در میان این دو صفحه، یک صفحه نهاده شده که
در ترنج ونیمترنجهای مذهبی، بخط شکسته نستعلیق کتابت، خواص سوره
فاتحه و بقره نوشته شده - دوصفحه چهارم، متن وحاشیه مذهب مرّصع و بین
السطور تا آخر قرآن طلالاندازی - خواص سوره‌ها بخط شکسته یانسخ کتابت
خفی در حواشی نوشته و تذهیب شده است - علائم و سر سوره‌ها مذهب مرّصع
واسامی بقلم زر، روی متن سنگرف یا لاجورد، بخط رقاع و ترجمه فارسی،
بخط نستعلیق کتابت، در ذیل سطور نوشته شده است - خط متن قرآن، نسخ
کتابت و بعض صفحه‌های خارج از متن، رقاع کتابت و حواشی شکسته و
نسخ کتابت خفی عالی - رقم وصال - تاریخ ۱۲۵۲.

پایان: «حسب الامر امیر کبیر... میرزا نبی خان... بتحریر این
قرآن مجید... پر دخت، الفقیر المسکین الحقیق المستدین، داعی دوام عمر
ودول شاهنشاهی العبد العاصی الساهی الالهی، وصال الکاتب الالهی... وحرّر
فی منتصف شهر الله الاعظم شوال المارّم سنة اربع وخمسون ومائتان بعد
الالف...».

آقا زین العابدین در حدود یکصد سال زیسته و بعقیده آقای میرزا محمد حسین ادیب اصفهانی خط شناس بی نظیر امروز، در بری به از جوانی می نوشته است . سال ۱۲۹۶ یا بقول جابری انصاری، صاحب تاریخ اصفهان، در یکصد و ده سالگی، بتاريخ ۱۳۰۰ در اصفهان در گذشته است .

(۴۰) قرآن

. باندازه ۱۳۵×۲۱۵ - جدول ۷۵×۱۵۰ - جلد روغنی ممتاز - کاغذ خانبالغ جدول و کمند زرین دار - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع - خط متن نسخ کتابت خفی عالی و اسامی سوره ها و دو صفحه آخر، رفیع کتابت خفی خوش - رقم مریم - تاریخ ۱۳۰۲.

پایان : «... این کمینه دیرینه را ، که تکلیفش پنبه ریزی بود، خیال خوشنویسی دامگیر شده، مدتیست کسب علوم و جودت خط را نقش ضمیر خود نموده، که بعد از زحمات زیاد بایندر جدرسانید و این یک جلد کلام الله مجید را بجهت حفظ وجود شاهنشاه عالم پناه | ناصرالدین شاه | برشته تحریر در آورده هدیه پیشگاه ملوکانه نمود ... حرره مریم من نواده مرحوم حاج عبدالوهاب نائینی اعلی الله مقامه . فی شهر جمادی الاول سنه ۱۳۰۲، من الهجرة ...».

مریم بانو نواده حاج عبدالوهاب نائینی ، در مرمره یکی از سه چهار تن خوشنویسان زن و سر آمد ایشان است، که از آغاز دوره فتحعلیشاه قاجار در خط نسخ سرآمده و در ردیف استادان قرار گرفته اند ، قرآن حاضر را که بنام ناصرالدین شاه کتابت و اهداء کرده است، نمونه بهترین آثار هنری زنان این قرن میباشد . از گزارش زندگانش، جز آنکه خود در پایان سخته قرآن مکتوبه خود آورده است، بیش چیزی معلوم نند .

(۴۱) قرآن

باندازه ۲۴۵×۳۷۵ - جدول ۱۵۰×۲۵۵ - جلد روغنی ممتاز - کاغذ ترمه جدول و کمند زرین دار - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب

بقره، نوشته شده - سر سوره‌ها و علائم عموماً مذهب - خط نسخ کتابت عالی
 و اسامی سوره‌ها و آخر، رقاع خوش و خواص سور در حواشی، شکسته کتابت
 خوش - رقم محمدتقی - تاریخ ۱۲۶۸ .

پایان: "برسم اهدای حضور ... الناصر لدین الله ... نوشته شد. علی ید
 اقل الحاج العبد المحتاج، محمدتقی ابن محمد علی، فی شهر رجب المرجب
 سنه ۱۲۶۸ ...".

حاج محمدتقی بن محمدعلی، از خوشنویسان خط نسخ و از بیروان شیوه میرزا احمد
 بیربری است. در زمان صدارت میرزا تقی خان امیر کبیر، از مشهود تهران آمد و مدتی در دربار ناصرالدین شاه
 ملاقات پرداخت و بعد بریارت عزات و مصلحت رفت و از گشت و آخر در مشهد بقول سیهر، سال ۱۲۶۹
 درگذشت.

(۳۹) قرآن

باندازه ۱۱۰/۱۸۰ - جدول ۷۵/۱۳۰ - جلد روغنی عالی - کاغذ
 ترمه جدول زرین دار، بین السطور عموماً طلا اندازی - دو صفحه اول متن و
 حاشیه مذهب مرتجع عالی - خط متن نسخ کتابت خفی عالی و حواشی بخط
 نستعلیق و شکسته کتابت خفی (بخط میرزا عبدالحسین اصفهانی) - رقم زرین -
 العابدین اصفهانی - تاریخ ۱۲۵۶ .

پایان: "بسمی و اهتمام عالیجاه سیادت پناه میرزا عبد الوهاب گلستانه،
 سمت اتمام یافت. کتبد زرین العابدین اصفهانی، فی ۱۲۵۶ ."

زرین العابدین بن محمدتقی اصفهانی صاحب و اشرف الکتاب، از استادان مسلم خط نسخ دوره ناصرالدین
 شاه و از کتاب درباری وی بوده و همواره مناسبات ساطعی رقم می کرده و از این پادشاه اشرف الکتاب ملقب
 شده است.

آقا زرین العابدین از آقا محمود اصفهانی تعلیم خط گرفته ولی از روی خطوط میرزا احمد
 بیربری مشق زده و با ویرا تعلیمت یاد کرده است. اشرف الکتاب در دوره قزندگانی طویل خود شاگردان
 بسیار تربیت کرده و آثار بزرگانه‌ای فراوان یادگار گذاشته است.

نمونه

خطوط خوشنویسان

ثلث - نسخ - رقاع

مرصع عالی و در ترج و نیمترنجهها، دعای قبل از تلاوت بخط رفاع عالی، روی متن لاجورد و فهرست سور، در جدول بندیهای اطراف ترجها، بهمان خط روی متن زنگار و شنگرف و سیاهی، بزر نوشته شده - دو صفحه دوم افتتاح قرآن، متن و حاشیه مذهب مرصع عالی و سورة فاتحه و آغاز سورة بقره و در پیشانی، عنوان سوره، روی متن لاجورد، بخط رفاع جلی عالی، بزر نوشته شده - دو صفحه سوم، متن و حاشیه مذهب منقش عالی و در پیشانی دو صفحه اول و دو صفحه آخر و مقابل علامت هر جزء، در ترج مذهب، اسم ناصر الدین شاه بخط رفاع جلی عالی، بزر نوشته شده - صفحات تماماً بین السطور طلاً اندازی و حواشی دندان موشی مذهب است - سر سوره ها و علائم مذهب مرصع و اسامی سوره ها بخط رفاع جلی، روی متن لاجورد و شنگرف و زنگار، بزر تحریر دار نوشته شده است - خط متن، نسخ کتابت جلی عالی - رقم علیرضا پرتو و ترجمه فارسی در ذیل سطور و خواص سوره ها در حواشی، بخط نستعلیق کتابت عالی - رقم میرعلی شیرازی - تاریخ ۱۲۷۷.

تذهیب قرآن، عمل عبدالوهاب مذهب است و نسخ، بامر ناصر الدین شاه کتابت و تذهیب و تجلید شده و این معنی در یک صفحه و نیم پس از خاتمه متن قرآن، بخط رفاع عالی نوشته شده است.

میرزا علی رضا ابن محمد علی مشهور با قاجان متخلص به پرتو، از اهالی لنجان اصفهان و تحصیلات مقدماتی را در آن شهر بیابان رسانیده شامیل خط نسخ پرداخته و درین هنر سرآمده و در دبستانان فن جای گرفته است.

پرتو، علاوه بر خوشنویسی در زمان خود بشاعری و نکته دانی و خوش طبعی شهرت داشته و بسیار خوش محضر و مهربان بوده سالهای آخر زندگانی را در تهران بسر برده و در دربار ناصر الدین شاه مکاتبی یافته و از خوشنویسان مخصوص گردیده است.

تاریخ وفاتش را نیافتم ولی تا سال ۱۲۹۷ حتماً حیات داشته است و بسال ۱۳۰۶ که تاریخ تألیف المآثر و الآثار میباشد، در گذشته بوده است.

نمونه شماره (۲)

اغفر لي فضل القذف للفاحش

إِنَّكَ تَأْتِدُكَ بِمَنْ تَأْتِدُ
تَأْتِدُكَ تَأْتِدُكَ تَأْتِدُكَ
بَلِّغْكَ الْبَلِّغْكَ الْبَلِّغْكَ
مَنْعَهُ بَلِّغْكَ الْقَلْبُ وَالْمَنْعُ يَنْزِلُ الْقَلْبُ

بِالْأَخْيَارِ الْبَيْهِيضَةِ الْفَرِ الصَّبُورِ إِلَى

مَنْزِلُهُ بَلِّغْكَ الْقَلْبُ وَالْمَنْعُ يَنْزِلُ الْقَلْبُ
بَلِّغْكَ الْقَلْبُ وَالْمَنْعُ يَنْزِلُ الْقَلْبُ
الْقَلْبُ وَالْمَنْعُ يَنْزِلُ الْقَلْبُ
بَلِّغْكَ الْقَلْبُ وَالْمَنْعُ يَنْزِلُ الْقَلْبُ

بِالْأَخْيَارِ الْبَيْهِيضَةِ الْفَرِ الصَّبُورِ إِلَى
الْقَلْبُ وَالْمَنْعُ يَنْزِلُ الْقَلْبُ
بَلِّغْكَ الْقَلْبُ وَالْمَنْعُ يَنْزِلُ الْقَلْبُ
الْقَلْبُ وَالْمَنْعُ يَنْزِلُ الْقَلْبُ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مَنْ يَخُذْ بِرَبِّهِ الْثَّانِي * يَلِكِ الْثَّانِي * إِلَهُ الْثَّانِي * مِنْ بَرِّ الْثَّانِي *
الْثَّانِي * الَّذِي يُوَفِّيهِ فِي صُدُورِ الْثَّانِي * مِنْ لِحْظَةِ الْثَّانِي *
صَدَقَ اللَّهُ الْعَظِيمُ * رَمَعَ رَمْلَهُ الْكَبِيرُ * رَغَى عَلَى ذَلِكَ بَرِّ الْثَّانِي *
رَحِمَهُ اللَّهُ رَبِّهِ * آمِينَ

بِقَدْرِكَ مَسِيدُ الْأَحْصَاءِ * سَنَدُ الْكُتُبِ *
أَسْتَأْذِنُكَ فِي الْكُلِّ * مَوْلَا جَمَالِ الْمَلِكِ وَالْمَلِكِ *
بِأَقْوَاتِ الْمُسْتَعِصِمِ * عَلَيْكَ الرَّحْمَةُ وَالْفُضُولُ *
عَنْ يَدِ الْعَبْدِ الْفَقِيرِ * لَكَ اللَّهُ الْغَنَى * مَوْلَا الْبُلْطَانِ *
حَامِدًا لِلَّهِ تَعَالَى * عَلَيْكَ مَوْلَا جَمَالِ الْكَلْبِ *
فِي الْخَيْرِ * أَيْ الْأَوَّلِ * تَنْسِيهِ * وَتَعْظِيمِ *
لَمَّا نَزَلَ السُّلْطَانُ * رَأَى حَمْدًا * لِلَّهِ تَعَالَى * عَلَى الْإِفَاتِ

يَكُنْ دَعْدَانِ خَدَاوَانِدُ وَجَارِ زَانَتْ كَدِ جَنَانِكَ كَرْدَ يَلْبِغِ آبِ حَمْدِ
 وَشَهْرِي دَرِ بَادِيَةِ نَاكِدِ وَمَدِينَةِ رَسُولِ آيَدِ چُونِ صَادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامِ
 هَمَّةَ نَهْرِي كَرْدِ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدِ كَفْتُ يَا بِنِ رَسُولِ اللَّهِ اَيْنِ جُلْدِ عَلِيٍّ غِيَابِ
 لَهَا كَفْتُ صَادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامِ دَسْتُ دَنَائِي بِنَارِكَ خَوْذِ كَرْدِ وَنَهْضِي مَخْطَا
 الْمُؤْمِنِينَ طَلَبِ الصَّلَوةِ وَالسَّلَامِ بِرُفْدِ آوَزِ كَرْدِ رَسُولِ خُدَايِ صَلَّي اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَآلِهِ وَسَلَّمَ بِرُفْدِ امْلَا كَرْدِ بُودِ چُونِ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدِ آن فَصْحِ بِيَدِ دَنِشِ مَادِ
 عَلَيْهِ السَّلَامِ نَضَعِ وَذَابِي كَرْدِ وَكَفْتُ مَرَامِغَاتِ دَارِ يَا بِنِ رَسُولِ اللَّهِ
 لَكِرْجِي تَرَكِ ادَبِ كَرْدَمِ وَمَرَامِ عِلْمِ الْيَقِينِ حَاصِلِ بُودِ قَانَا طِلِ الْيَقِينِ چُونِ
 الْيَقِينِ نَبَا شَدِ اَكُونِ قُبْرِ كَرْدَمِ يَا بِنِ رَسُولِ اللَّهِ مَرَامِ قَوْصِ مَرَامِي صَادِقِ عَلَيْهِ
 الصَّلَوةِ وَالسَّلَامِ وَبِرِ ابْنِ وَاخْتِ وَأَنْ فَصْحِ دَرِ جَنَانِ فَاشِ شُدِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ
 رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَوةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ اِجْمَعِينَ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ
 وَسَلَّمَ تَسْلِيمًا كَثِيرًا كَثِيرًا

تَأْسِدُ كُلِّ نَفْسٍ الْمُبَاحِ دَرِ فَنَائِلِ وَنَجَازِ سَيِّدِ الْاَنْبِيَا وَامَلِ بِيَشِ
 عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ اَفْضَلُ الصَّلَوَاتِ وَاَكْمَلُ التَّحِيَّاتِ فِي يَوْمِ لَا جَدِ بِيَشِ
 مَقَرِّ شَهْرِ جُمَادِي الْأَوَّلِ سَنَةِ اِجْدَى وَخَمْسِينَ وَفِي سَعْمَانَةِ عَلِيٍّ بِنِ الْعَبْدِ
 الضَّعِيفِ الْمُنَاجِ إِلَى حُجَّةِ رَبِّهِ الْمَلِكِ الْعَفَّارِ جَمَالِ الَّذِينَ الْمَشْهُورِ بِحُسْنِ
 الْفَخَارِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ وَلِوَالِدَيْهِ وَلِجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِرَحْمَتِكَ يَا رَحْمَنُ

نمونه شماره (۷)

زینت کویذیایه بیند یار و دجانی علی

وسقطات لالفاظ

وشهوات الجنان
ومفوات اللسان

۱۸۶۲

کتبه العبد الفقیر

الملك الغنی علی قلی الشیرازی
جامد او مستلما و مستلما

في شهر رجب المرجب

في سنة ١٢٨٠ و ١٢٨١ و ١٢٨٢

قَالَ نَبِيُّ صَلَّيَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَنْظُرَ إِلَى غُلَامٍ

مَوْلَانَا أَمِيرٍ مُؤْمِنٍ عَلَيْهِ بَابُ خَطَائِي عَلَيْهِ الصَّلَوةُ وَالسَّلَامُ
 إِحْمِلْ خَطَايَايَ وَأَسْعِلْ رِيَاءِي مَا بَرَأْتُ فَاسْتَحْلُ خَطَايَاكَ بِحَلَاكَ وَقَدْ
 هُوَ أَنْ يَسْعَلَكَ وَقَدْ سَعَلَ عَلَيْكَ أَنْ لَا تَمُرَّ بِمَرَاتِ سَعَاتِ يَمِينِ قَلْبِي
 وَقَالَ أَيْضًا عَلَيْهِ السَّلَامُ كُنْ فِي الْمُسْتَهْ كَأَنَّ الْمُسْتَهْ لَا يَظْهَرُ قَبْرُكَ
 لَا يَصْنَعُ فَيُحْلِبُ وَمِنْ كُلِّهَا أَنْ يَصْنَعُ مَا يَكُونُ الْهَيْكَلُ مِنْ مَرَاتِ الْأَحْطَا
 وَتَقَطَّاتِ الْأَفْطَا وَمِنْ كُلِّهَا أَنْ يَصْنَعُ مَا يَكُونُ الْهَيْكَلُ مِنْ مَرَاتِ الْأَحْطَا
 أَمْلَعْتُ فَمَا جَزَأَ اللَّهُ بِالْعَبْدِ قَبْرُكَ وَمِنْ جَزَائِي فِي عَيْنِي أَنْ
 مَلَأْتُ عَيْنِي بِجَهَنَّمَ وَأَنَا الْبَيْتُ لِيَسْجُلَ اللَّهُ مَعَهُ عَيْنِي فِي الدُّنْيَا عَيْنِي لِيَعْرِفَ
 وَجَابَتْ لِي الْأَحْقَاقُ حَتَّى لَا يَبْزُلَ الْأَخْيَارُ وَهَذَا كَلَامُهُ مَا عَرَفْتُهُ لِي

بَشِيرَةٌ حَقٌّ لِلَّهِ عَالِمٍ بِكُنْيَةِ الْعَبْدِ الْكَذِّبِ

أَنْتُمْ أَنْتُمْ تَجْعَلُونَهَا مِنْ جَزَائِهَا

فَمَنْ جَعَلَهَا تَجْعَلُونَهَا رَسَاقًا لِلنَّهْمِ • فَتَسْجَعُ
 وَتَسْجَعُ • الْعَطْبَاءُ • فَلَا أَمْسَ لِلْوَجْهِ الْخَرِبِ
 وَارْتَهَ لَقَمَهُ لَوْ قَلْبُونَ قَطِيرَةً • لَمْ يَكُنْ لَهَا رَحْمَةٌ
 فِي حَتْبِهَا تَكُونُ • لَا يَمُوتُ إِلَّا الْعَطْمُ
 لَمْ يَكُنْ لَهَا رَحْمَةٌ • أَيْ هَذَا الْجَدِيدُ الَّذِي تَجْعَلُونَهَا
 وَتَجْعَلُونَهَا رَزَقًا • تَكُونُ كَذِبًا • فَلَا إِلَهَ إِلَّا
 اللَّهُ • وَالْجَلْفُورُ • وَالْمَرْحُومَةُ تَسْجَعُ • وَتَجْعَلُ

قَبْلِ اللَّهِ مِنْكُمْ وَكَرَاهِيَتِهِ

فَلَا أَرْضَ تَجْعَلُونَهَا مِنْكُمْ • تَجْعَلُونَهَا كَذِبًا
 مِنْكُمْ • فَتَأْتِي أَرْضًا كَذِبًا • فَتَجْعَلُهَا
 وَمِنْهَا رَجَاءٌ قَطِيرَةً • وَتَأْتِي أَرْضًا كَذِبًا
 أَيْ هَذَا الْجَدِيدُ الَّذِي تَجْعَلُونَهَا
 رَزَقًا • فَتَأْتِي أَرْضًا كَذِبًا • فَتَجْعَلُهَا
 كَذِبًا • فَتَأْتِي أَرْضًا كَذِبًا • فَتَجْعَلُهَا
 كَذِبًا • فَتَأْتِي أَرْضًا كَذِبًا • فَتَجْعَلُهَا

كُنْهُ الْعَبْدِ الْفَقِيرِ عَلَا الَّذِي تَبْرِي عَفْوَنِي

وَالْطِّفْ بِعَبْدِكَ فِي الدَّلَائِلِ

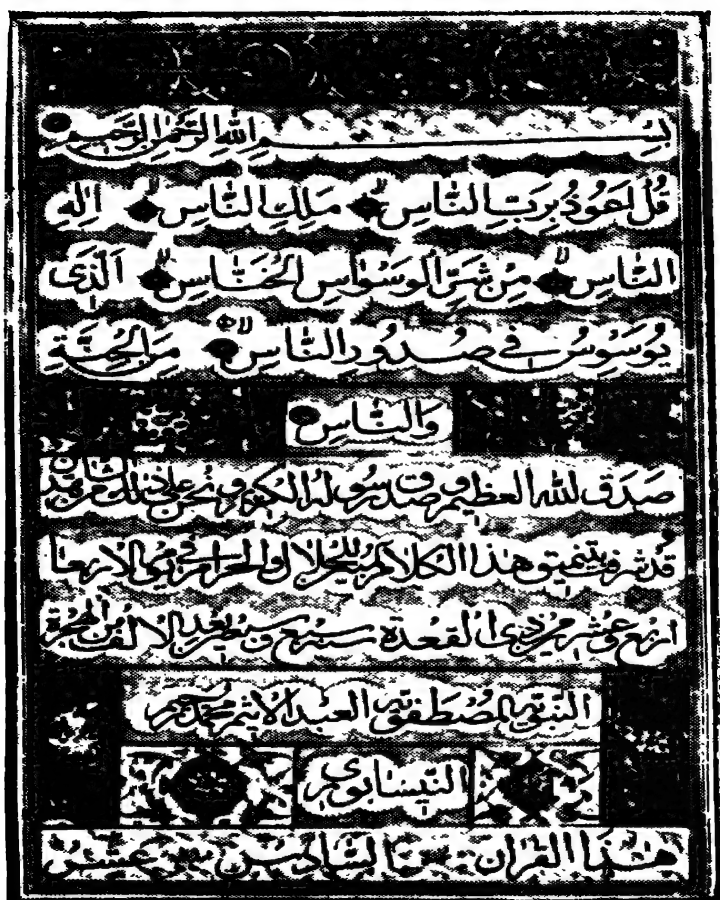
صَبْرًا مَتَى تَدْعُ الْأُمُورَ الْبَهِيمَةَ
وَأَذُنٌ لِحُبِّ صَلَاقٍ مِنْكَ دَائِمَةً

عَلَى النَّبِيِّ مِنْ هَلِكٍ وَمُنْجِمٍ

مَا زِلْتُمْ عَذَابًا الْبَانِ زَيْجُ صَبَا
وَأَطْرَبَ الْعَيْشِ طَادِي الْعَيْشِ بِالنِّعَمِ

كَبِيرُ الْعَبْدِ الْبَاقِي الشَّيْخِ

٢٩٩٧

نمونه شماره (١٤)

سورة الفاتحة

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ مَا لَكَ
يَوْمَ الْبَدِينِ يَا كَيْدُ مَا لَكَ تَسْمِعُ أَمِيًّا
الْعِصْرَ الْاَسْفَلِمْ حِرَاطُ الْبَرِّ الْبَعَثَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ
لِلْفَضْلِ عَلَيْهِمْ وَلَا الصَّالِينَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ مَا أَشَاءُ اللَّهُ أَتَدْعُونَ اللَّهَ تَعْلَمُ اللَّهُ الصَّمَدُ - لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ - وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

نمونه شماره (۱۵)

نَیْنِدِشْ دَبْدَل دَا نَیْنَا یَدِ دَز سَحَرُ

افقر الفقا لجو قال

بَدَزِیْنِ دَزویشِ جُمُشْتِ اَیْ جَانِ جَمَانِ

بِشَنَوَا زِ عَادِلِ کَلَامِ شَاهِ مَرَدَانِ اَیْ پَانِ

اَکَرُ النِّسَبِ حَسَنُ

مَنْ جَرُ

اَز نَسَبِ مَرُکُزِ نِیَا بَدِ کُتُبِ رُضَا یَکِ یَیْ اَدَبِ

کَر اَدَبِ دَارِی چِه حَاجَتِ تَابِرِی نَامِ نَبِ

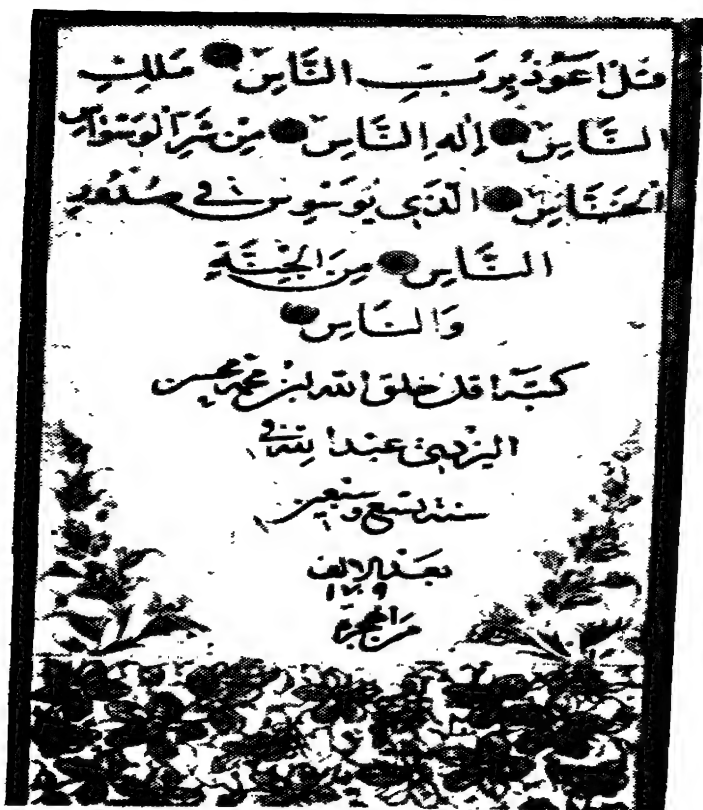
بِشَنَوَا زِ عَادِلِ کَلَامِ شَاهِ مَرَدَانِ اَیْ پَانِ

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ فِرَاقَ الْاَحْلَاطِ

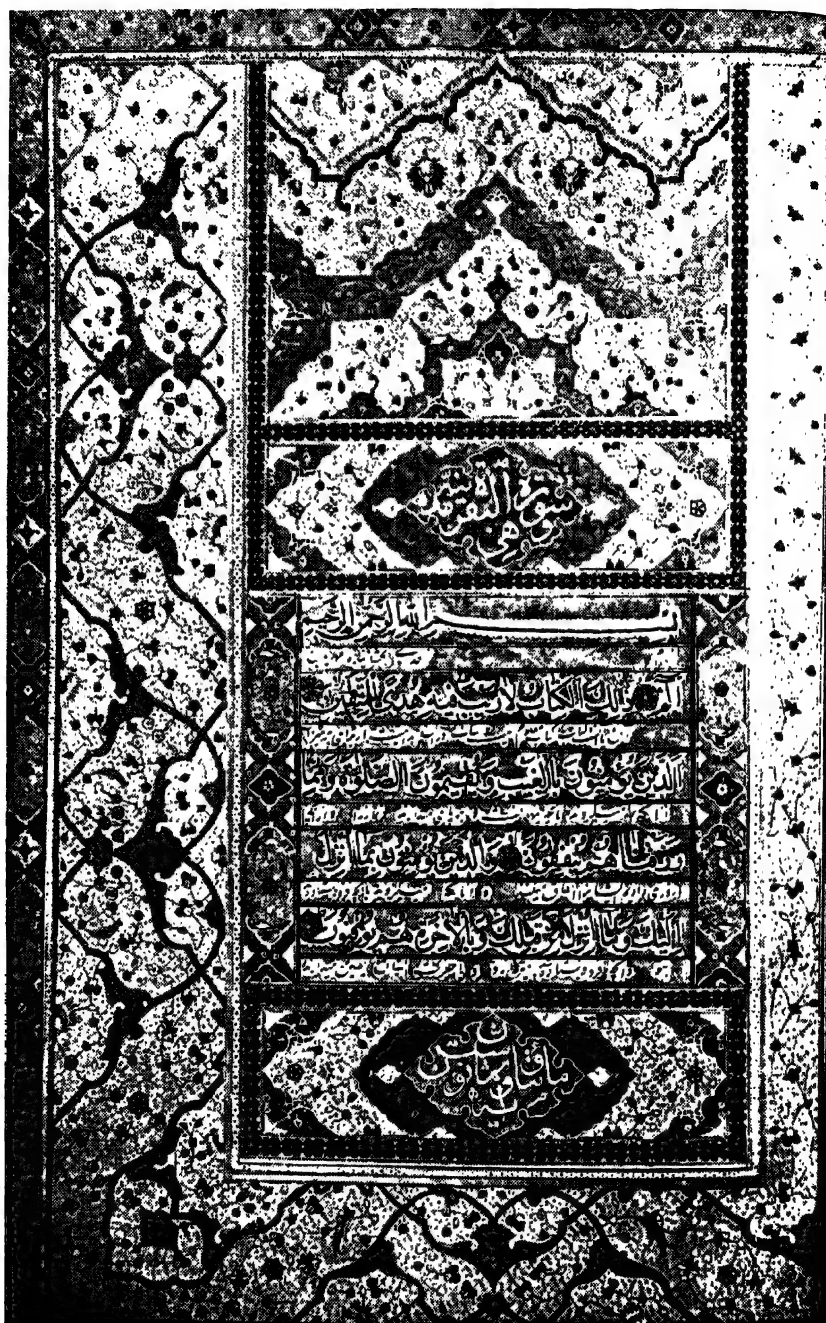
وَسَقَطِ الْاَنْفِلَادِ

يَا اَللهُ بِرِضَايْشِ كَرِ بَا نِ وِچِشْمِ وُدِ
رِشْتِ كُو تِيَا بِرِغْنِ دِيَا رُو دِ جَا ي مِهَلِ

بِشَنَوَا زِ عَادِلِ کَلَامِ شَاهِ مَرَدَانِ اَیْ پَانِ

نمونه شماره (۱۸)

بِأَعْيُنِنَا مَنْ شَفَعَنَا فِيهِ بِرَحْمَةٍ مِنْ رَبِّهِ
 قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْمَلِكُ الْقَدِيمُ الْقَلْبُ الْبَاقِي
 وَالْقَدِيمُ الْقَلْبُ الْبَاقِي وَالْقَدِيمُ الْقَلْبُ الْبَاقِي
 وَالْقَدِيمُ الْقَلْبُ الْبَاقِي

نَمْشِعُ الْحَادِثَةَ بِحَمْدِ اللَّهِ تَعَالَى وَحُسْنِ فَنَفِيهِ

وَصَلَوْنَهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ

كُتِبَ بِحَمْدِ اللَّهِ تَعَالَى
 وَمُصْلَى أَعْيُنِنَا
 ١٠٩٢ هـ
 الْفَقِيرُ إِلَى اللَّهِ عَبْدُ اللَّهِ

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِكَلِمَاتِكَ وَمَعَانِدِ عَرْشِكَ وَسِتْرِكَ

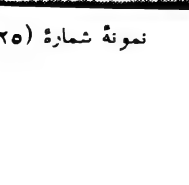
سَمَوَاتِكَ وَأَنْبِيَائِكَ وَرُسُلِكَ أَنْ تَسْجِئَ لِي فَتُدْرِكَنِي

مِنْ أَمْرِ غَيْرِ أَفْضَلٍ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَجْعَلَ لِي مِنْ غَيْرِي نَاصِرًا

وَأَكْفِلْ بَعْضَ الْأَعْلَامِ الْعِزَّةُ بِدُونِ الْعِلْمِ زِلَّةً

وَبِدُونِ زَاءِ الزُّمْدِ عِلَّةً وَقَالَ الْعِزُّ فِي الْفَنَاءِ وَالزُّلَّةُ

فِي الْعِزَّةِ وَالْحُرْمَةِ فِي رَفِضِ الشُّهُنِ كُنْهُ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ

	مَنْ يَدْعُ إِلَى الْفِتْنَةِ يَحْمِلْ فِيهَا ثَمَرَهَا وَمَنْ يَدْعُ إِلَى الْفِتْنَةِ يَحْمِلْ فِيهَا ثَمَرَهَا وَمَنْ يَدْعُ إِلَى الْفِتْنَةِ يَحْمِلْ فِيهَا ثَمَرَهَا	
	مَنْ يَدْعُ إِلَى الْفِتْنَةِ يَحْمِلْ فِيهَا ثَمَرَهَا وَمَنْ يَدْعُ إِلَى الْفِتْنَةِ يَحْمِلْ فِيهَا ثَمَرَهَا وَمَنْ يَدْعُ إِلَى الْفِتْنَةِ يَحْمِلْ فِيهَا ثَمَرَهَا	
فَلَا تَقْبَلُوا إِلَيْهِمْ كَلِمًا مِنْهُمْ حَتَّى يَقُولُوا الْحَقَّ فِيهِمْ		

نمونه شماره (۲۵)

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ۖ وَرَأَيْتَ النَّاسَ
يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ۖ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ
رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْ لَهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ۝

سُورَةُ الْمَدِّ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ خَمْسُ آيَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
تَبَّتْ يُدَا أَيْ هَبْ وَتَبَّ ۖ مَا أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ
وَمَا كَسَبَ ۖ سَبَّلْنَا زَانًا ذَاكَ هَبْ ۖ وَأَمَّا
جَمَالَةُ الْحَطَبِ ۖ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ۝

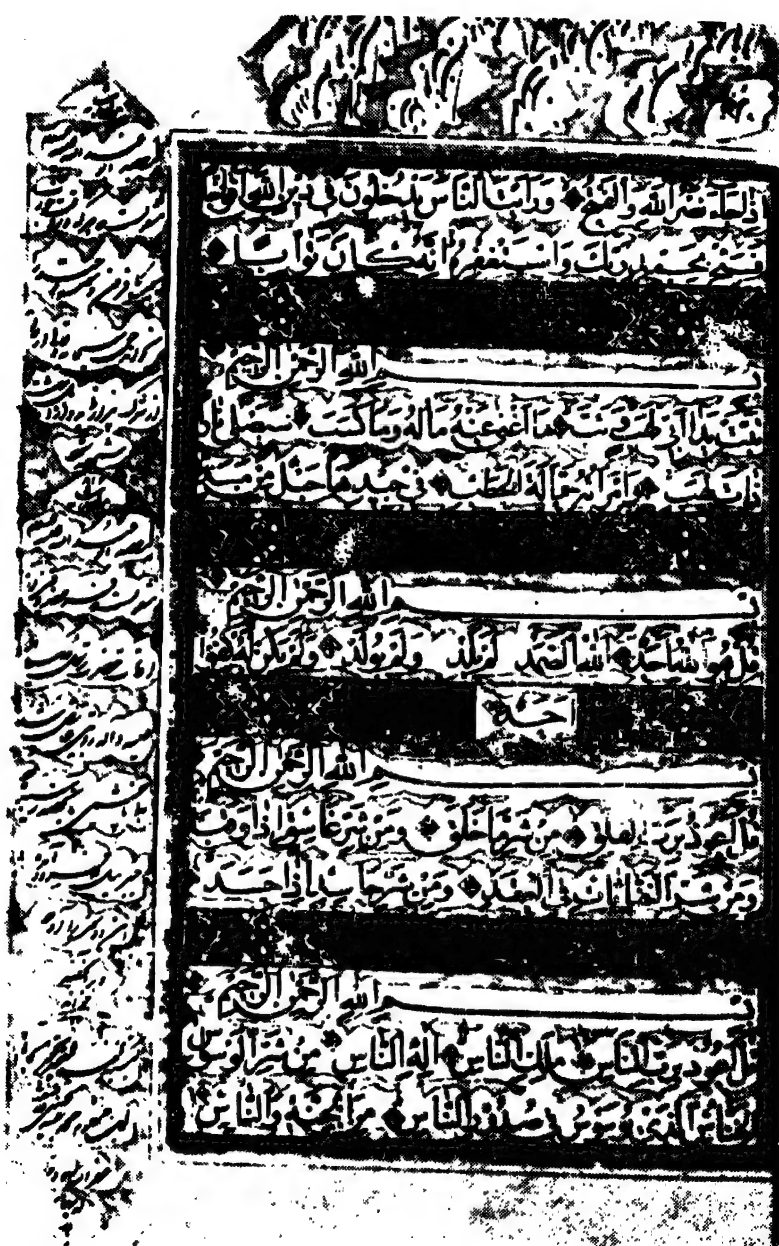
سُورَةُ الْأَخْلَافِ مَكِّيَّةٌ وَهِيَ سَبْعُ آيَاتٍ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ۖ اللَّهُ الصَّمَدُ ۖ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ
يُولَدْ ۖ وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ ۝

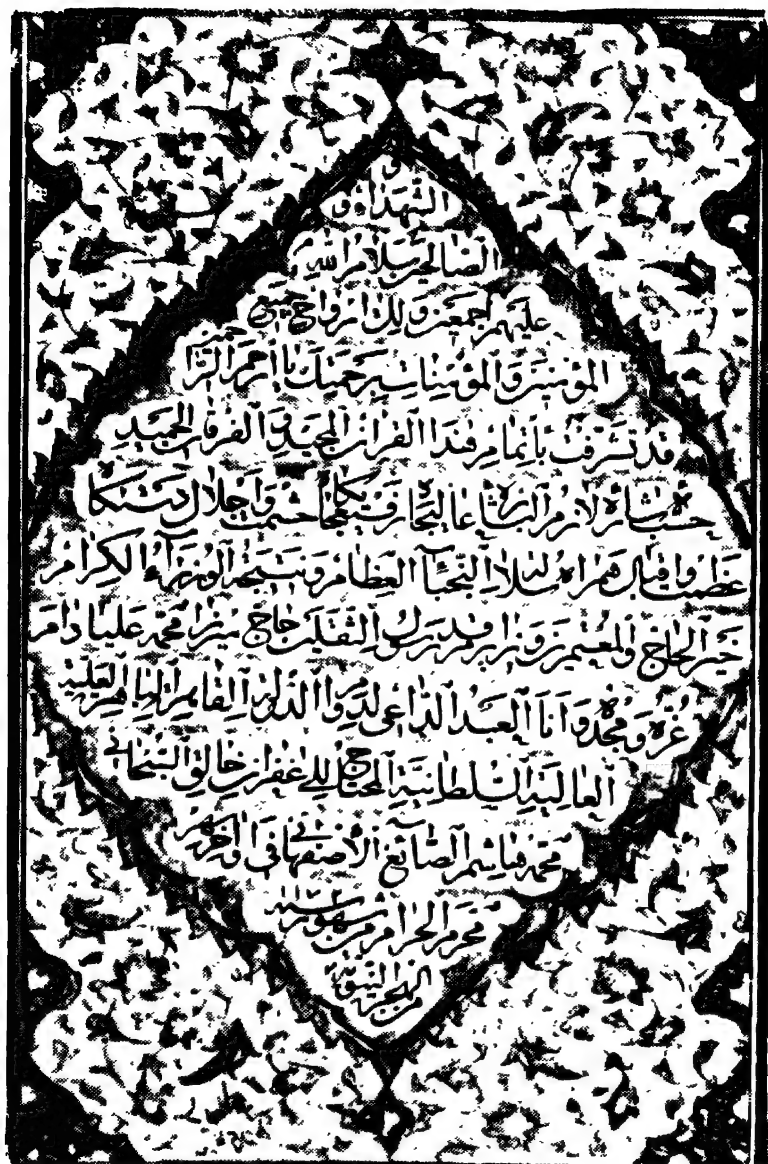
سماء من فضة من يدك أركب النجوم الساطعة والمضي سماء
 دوك من طين جواهر الصفاء انما فائدتك • صكركم البر والافتخار
 ومنشج الجود والافسان • شمس تلك العظمة والسنوك والجلال
 وكبر سماء المحبة والفتاة • الويد الرفيع الحاء • من خلد الله
 انما فان العظم والافسان • كلف الحاج والعنبر • من جود
 الرسل • وعزير الطين الطاهر • عليه وعلى من صول الله • والاك
 والناس جميع • من البر الرفيع والذوالجلال • من جود
 ونزاعني • صوف قدير الجليل العالي • ودا مظهرا الطلبد الميعالي
 واما العبد الذنب الحاج الى عفونته • من شمس البر • من
 التوبة • عفي عنها بالنبي والرحمة • وكان ذلك في شهر رمضان
 العظم من شهر سنة سبع عشرة وثمان مائة الف من الهجرة النبوية

التوبة العبد من علي الصلوات
 بها والذوالاعلى الوفاء
 والفتنة • والله اعلم
 غلامه واليه

أَوْضِ ارْزِدِ يَا زَيْنَبُ فَقَالَ يَا بَنِي أَقْصِدِي فِي الْقُرَى
 تَكُنْ مُضَيًّا فَأَوْثَمَكَ بِالْقَدِّ سَاعَةً تَكُنْ رَحِي
 الْبَالِ وَاسْتَشْعِرِ الرِّضَانَ تَكُنْ وَادِعًا وَاجْتَهَدِي
 فِي الطَّلَبِ تَكُنْ وَاحِدًا وَتَجَنَّبِ الدُّنْيَ
 تَكُنْ أَمِينًا وَالزَّمِ الْقَصْدَ تَكُنْ أَمِينًا وَخَالَفِ
 الْأَدَبَ تَكُنْ عَالِمًا وَثَابِرًا عَلَى الشُّكْرِ تَكُنْ
 مُتَوَجِّبًا وَالزَّمِ التَّوَاضِعَ تَكُنْ كَثِيرًا لِأَخْوَالِكَ
 وَكُنْ لِرِزْوَانِكَ مُصَافِيًا بِرَاطَاهِرًا الْأَنْدَ
 مِنْ أَجْلِ كِتَابِ الْمَالِ مَا هُوَ أَفْضَلُ
 مِنَ الْمَالِ لَا تَزْكُ مِنْ أَجْلِ الدُّنْيَا الْفَانِيَةِ وَ
 طَلِبِ الْآخِرَةِ الْبَاقِيَةِ وَلْيَكُنِ الْعِلْمُ أَحْظَى
 أَحْظَى الْأَشْيَاءِ وَاکْرَمَهَا عَلَيْكَ أَنْتِ الْوَعَى
 شَفَا لِي بِدَعْوَتِكَ خَيْرٌ مِنْ لَوْحِي

نمونه شماره (۲۹)

نمونه شماره (۲۹)

نمونه شماره (۳۰)

آلہامیہ جلد نایب واستغفرہ لہ کان کو اب

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

كَيْفَ مَا آتَىٰ لِبَنِي إِسْرَءِيلَ مَا أَعْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَبَّرَ سَعْيُهُ ۚ إِذَا ذُنُوبُهُمْ أَسْفَلَ بَتًّا ۖ وَآمَرُ الْأُمَمَ نَالًا ۚ وَالْحَبْلُ الْمُجِيدُ مَا عَمِلَ مِنَ الْأَعْمَالِ ۚ

مَدَنِي

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ مَوْتٌ غَيْرُ غَيْرٍ يُبْدُونَ

وَاللَّهُ أَحَدٌ ♦ اللَّهُ الصَّمَدُ ♦ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ♦ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا شَيْءٌ ♦

بسم الله الرحمن الرحيم

فَلْأَعُوذُ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ♦ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ♦ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقَاتِ
الْأَرْضِ ♦ وَمِنْ شَرِّ الْفُجَارِ فِي الْعِيقِ ♦ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا

104-10111-1000

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ملأ عود بيت الناس • ملأنا الناس • إلى الناس •
الوسواس • الحناين الذي يؤمن في صدور الناس •

من الحنفية قالوا في يد المالك الميراث للفقير وان كان
والثمن من صاحب واجب التخيير جازي من غير كراهة لاداني
الشيخ المصنف رحمه الله في غاويته في حاشية

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی
شماره ۱۳۸۵

دانشگاه تهران

دیسوہ کنڈ در سیسٹہای مردمان از بران وادیان

کتابخانه و موزه سینه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ • اللَّهُ الصَّمَدُ • لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ •
 لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ • مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ • وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ • وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ • وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ • مَلِكِ النَّاسِ • إِلَهِ النَّاسِ •
 مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُلُوبِ النَّاسِ • مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 بِسْمِ هَذَا الْخَلِيفَةِ الْمُرْتَضَى الْعَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ
 قَاصِرِ الْأَمْرِ بِأَمْرِ الْمَلِكِ الْأَمِيرِ الْأَمْرِيِّ
 أَبُو الْوَلَدِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل القرآن
مكتوباً

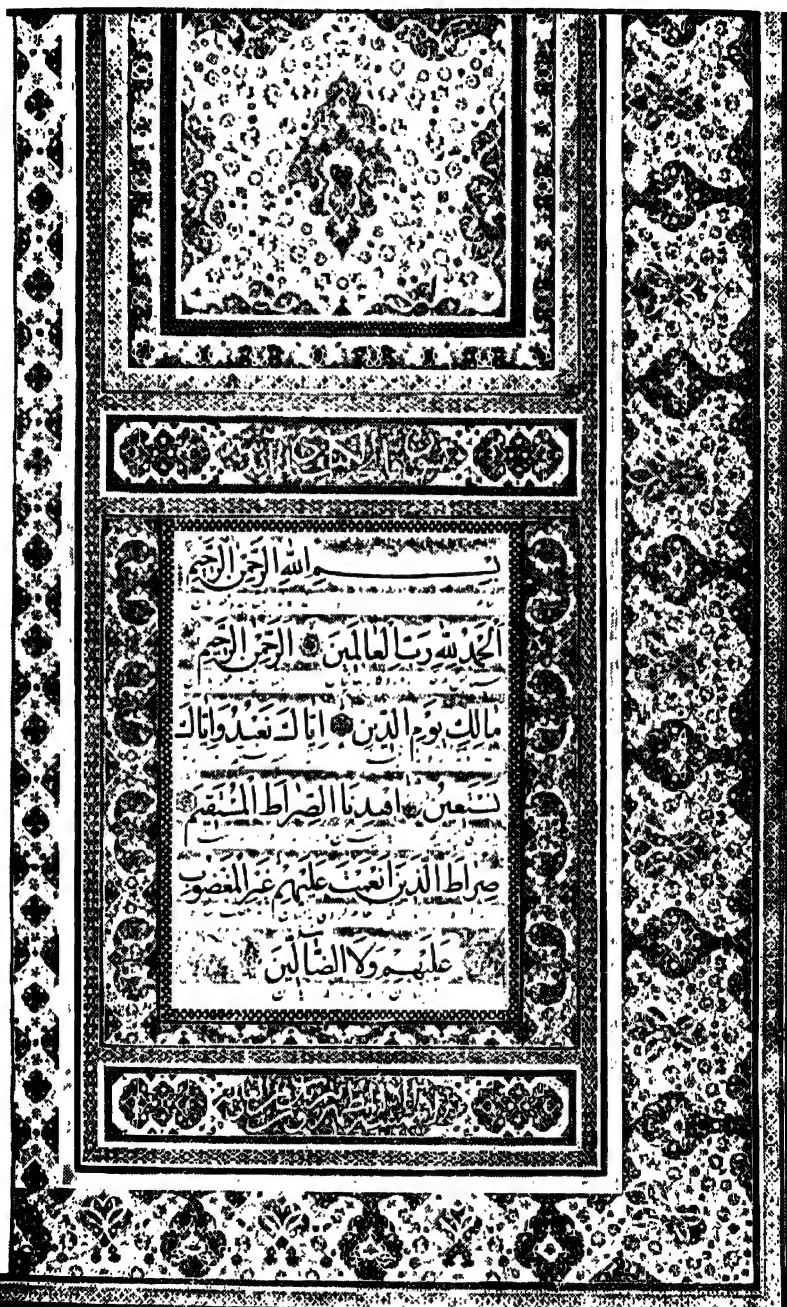
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل القرآن
مكتوباً

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل القرآن
مكتوباً

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي جعل القرآن
مكتوباً

نمونه شماره (۴۰)

بخش دوم تعلیق

(۱) مرّقع

باندازه ۲۰۰×۳۲۰ - جلد ساغری مشکی ترنج و نیمترنج ولجکی
ضربی طلاپوش اندرون سوخت مذّهب - دارای ۲۸ رقعہ ، از جمله :
یک قطعہ مذّهب - باندازه ۱۷۵×۲۸۰ - بقلم نیمدودانگ عالی -
رقم : « درویش عبداللہ السلطانی » .

✱

درویش عبداللہ سلطانی ، از مردم بلخ و معاصر و شاگرد خواجه عدالحی منشی که از واضعین خط
تعلیق بوده ، میباشد . وی در خط تعلیق از سرآمدان این هنر و بعضی خط و برا بر استاد ترجیح نهاده اند .
درویش عبداللہ ، از منشیان دربار میرزا سلطان ابوسعید (۸۷۲-۸۵۵) و سلطان حسین میرزا
باقر (۹۱۲-۸۶۳) بوده است و از شاگردانش در خط تعلیق ، میر منصور منشی و خواجه جان جبرئیل ، معروفند .
درویش ، ناپایان دورہ سلطان حسین میرزا حیات داشته است ، ولی وفاتش را ذکر نکرده اند
و ظاهراً عمری طولانی کرده که سال ۸۵۱ ، از خوشنویسان مشهور بوده است .

(۲) منشآت خواجه اختیار

باندازه ۱۳۵×۲۱۵ - جدول ۸۰×۱۳۵ - جلد میشن ماشی مذّهب
منگند - کاغذ ختائی متن و حاشیه ، زرفشان - دارای یک سر لوح مذّهب
مرّصع - صفحات عموماً بین السطور طلا اندازی منقش مرّصع مذّهب - بقلم
نیمدو دانگ ممتاز - رقم اختیار منشی - تاریخ ۹۷۰ .
پایان : « فی شہور سنہ ۹۷۰ ، حرّره العبد الفقیر الحقیق ، اختیار المنشی » .

(۳) منشآت خواجه اختیار

باندازه ۱۷۵×۲۹۵ - جلد ساغری مشکی حاشیه مذّهب - کاغذ

نمونه

خطوط خوشنویسان

تعليق

سمرقندی متن و حاشیه، جدول زرین دار حاشیه حنائی - دارای یک سر لوح
مذهب مرصع عالی - بقلم نیمدودانگ ممتاز - رقم اختیار منشی - تاریخ ۹۴۹.
پایان: «کتابه اختیار المنشی، فی سابع شهر شعبان المعظم سنه ۹۴۹».

خواجه اختیارالدین حسن بن علی منشی گنابادی، از نزدیکان امیر علی شبر نوائی و منشی الممالک
سلطان حسین میرزا بایقرا؛ معروفترین و زبردست ترین خوشنویسان خط تعلیق است.
صاحب گلستان هنر، ویرا هروی دانسته است و گوید هیچگاه از هرات بیرون نبامد؛ ولی
بخط خود خواجه دیده‌ام که نوشته است: در سال ۹۳۵ «بجبه حوادث روزگار بولایت زاوه و محولات
[تربت حیدری] اتفاق افتاده ... چند کلمه مرقوم شد ...» و نیز چنین رقم دارد: «اختیارالدین حسنین
علی الجنابادی منشی».
صاحب تذکره روز روشن نیر، نزدیک بابن معنی ویرا از زاوه تا تربت خراسان و صاحب مؤلفات
و شاعر و قاضی القضاة هرات دانسته است.
وفاتش را ذکر نکرده‌اند و حیاتش در میان سنوات ۹۳۵ و ۹۷۰ مشخص است.

(۴) يك قطعه از مرقع شماره ۲ (شکسته)

باندازه ۱۲۰ × ۱۷۰ - بقلم نیمدودانگ عالی - رقم: «عبدالله، سنه ۱۱۰۸».

از عبدالله خوشنویسی که با تاریخ حیات این عبدالله تطبیق کند، فقط در تذکره نصرآبادی
ذکر شده است، که در آنجا ویرا حکیم و شاعر و از مردم کاشان دانسته گوید، اکثر خطوط را
خوش می‌نوشته است.
چنانچه ابن عبدالله همان باشد، نام پدرش اسمعیل و تخلص او «راغب» و «وحدت» بوده و
نازمان تألیف تذکره نصرآبادی (حدود سال ۱۱۱۵) حیات داشته است.

(۵) يك قطعه از مرقع شماره ۲ (شکسته)

باندازه ۷۰ × ۱۳۰ بقلم کتابت خفی - رقم: «محمد شفیع الحسینی
غفرله. مشق روز شنبه دوم شهر رمضان المبارک ۱۰۷۷».

(ترجمه احوال محمد شفیع، در ضمن تذکره شکسته نوسان خواهد آمد.)

نمونه شماره (۲)

بخش سوم

نستعلیق

(۱) شاهنامه فردوسی

باندازه ۲۶۰×۳۸۵ - اندازه جدول نوشته در متن ۱۷۰×۲۸۰ و جدول آخرین صفحه (حاضر) ۱۲۰×۱۵۰ - جلد تیماج متن و حاشیه ضربی برجسته طلاپوش، اندرون تیماج سرخ ترنج و نیمترنج و لچکی و حاشیه سوخت تحریر زمینه لاجورد ممتاز - کاغذ خانبالغ جدول زرین دار و بین السطور غالباً مذهب - سرفصل ها و بسیاری از سرصفحه ها مذهب مرصع - دارای سر لوح های مذهب مرصع متعدد و ۲۲ مجلس تصویر ممتاز - بسیاری از دو صفحه ها نقاشی مذهب - پشت صفحه اول، یک شمسۀ مذهب مرصع و دو صفحه بعد، تماماً مذهب مرصع و در میان دو ترنج کلماتی بآب زر نوشته شده است، دو صفحه بعد دارای دو مجلس تصویر ممتاز حاشیه مذهب و دو صفحه بعد تماماً مذهب مرصع و دو صفحه آغاز و انجام، حاشیه مذهب مرصع است - بقلم کتابت خفی خوش - رقم جعفر بایسنغری - تاریخ ۸۳۳.

پایان نسخه: «قد وقع الفراغ من تحریر هذا الكتاب الشريف و تسطير ذلك الرق المنيف، بإشارة الخان بن الخان، سلطان سلاطین العهد و الزمان.... غياث السلطنة و الدنيا و الدين، بایسنغر بهادر سلطان خلد الله مملکه و سلطانه، علی يد العبد الضعیف المفتقر الی رحمة الله الباری، جعفر البایسنغری اصلح الله احواله، فی الخامس من جمادی الاولى سنة ثلاث و ثلاثین و ثمانمائة

(۳) صدکلمه حضرت علی بن ابیطالب و ترجمه منظوم آن

باندازه جدول ۱۰۵×۱۴۰ - خط متن تازی ، ثلث جلی خوش، بقلم زر تحریر یافته و ترجمه فارسی، بقلم کتابت خفی نستعلیق خوش - رقم محیی - تاریخ ۸۷۸ .

پایان: «تمت مائة كلمة... علی ید العبد الفقیر الی الله تعالی، محیی ، تجاوز الله عنه و حرره حاجی محمد بن عبد الواسع التبریزی عفا الله عنهما، فی الثامن عشر من جمادی الاخر سنة ثمان وسبعین وثمانمائة...» .

محیی شیرازی. از خوشنویسانی است که ویرا در ردیف عبدالله صیرفی و عبدالله طباطبائی محمود، آورده اند. وی هفت قلم را خوش می نوشته و چنانکه از نسخه حاضر معلوم است، در خط نستعلیق، باید ویرا در ردیف استادان اولیه این خط، مانند جعفر و اطهر شمرد. و قاتش معلوم نیست و جانش تا سال ۸۷۸ مسلم است.

(۴) انیس العشاق شرف الدین رامی

باندازه ۷۰×۲۶۵ - جدول ۱۱۰×۱۶۵ - جلد ساغری مشکی ترنج و نیم ترنج و لچکی ضربی طلا کوب - کاغذ سمرقندی زرفشان جدول دار - صفحات عموماً متن و حاشیه شده مذّهب - دارای یک سر لوح مذّهب مرصّع عالی - بقلم کتابت خوش - رقم شیخ محمد امامی - تاریخ ۸۸۷ .

پایان: «تمت هذه الرسالة الشریفة الموسومة بانیس العشاق، فی تاریخ سنة سبع وثمانین وثمانمائة، علی ید العبد الفقیر المحتاج الی الملك الصمد، شیخ محمد الامامی ، تجاوز الله عنه» .

ترجمه احوال شیخ محمد امامی، و نیز جز کتاب حاضر اثری از خطوط وی دیده نشد . چنانکه از کتاب حاضر معلوم است ، وی یکی از زبردست ترین خوشنویسان قرن نهم و از معاصرین سلطانی مشهدی است و از مشاهیر خوشنویسان خط نستعلیق که قبل از وی زیسته اند و نام میرعلی تبریزی و میرزا جعفر بایسنقری و ظهیر الدین اظهر در رأس همه قرار گرفته است؛ هرگز بمقام وی نرسیده اند.

هلالیه والحمد لله اولاً و آخراً.

میرزا جعفر تبریزی، رئیس کتاب‌دیار بایسنقر بن شاهرخ بن امیر تیمور گورکان، خط‌نستعلیق را از عبدالله بن میر علی تبریزی واضع این خط آموخته، هفت قلم در آنیکو می‌نوشته و از آنجمله در نستعلیق شهرت یافته است. از شاگردان وی که خود هر یک استاد ی بوده‌اند، اظهر، در خط نستعلیق و عبدالحی، در تعلیق و عبدالله طباخ در ثلث و نسخ، مشهورند.

وفات میرزا جعفر بن شصت و پنج سالگی، سال ۸۸۵، در شهر هرات واقع شده است.

(۲) مرّ قع گلشن

توصیف مرّ قع گلشن، خود در خور تألیف رساله‌ایست مفصل که البته در این مختصر نمی‌گنجد و مجمل آن مفصل اینک، این مرّ قع باندازه ۲۴۰ × ۱۰ و مشتمل بر ۱۷۶ صفحه مذّهب مرّ قع شعیر سازی ممتاز است که منقسم به ۹۸ صفحه مجالس نقاشی آب رنگ و مینیاتور ممتاز و ۱۰ صفحه متفرّقه و ۶۸ صفحه خطوط نستعلیق با قلام مختلف از اساتید شده است، و از خطوط بیش از سه چهارم آن، رقم میر علی هروی و بقید رقم سلطانعلی مشهدی، محمد حسین کشمیری، سلطان محمد نور، عبدالرحیم عنبرین قلم می‌باشد و از جمله يك قطعه:

باندازه ۲۰ × ۲۴۰ - بقلم کتابت خفیّ خوش - رقم: «کتبه العبد الفقير المحتاج الى رحمة الله تعالى وغفرانده، اظهر، احسن الله احواله في الدارين».

طهیر الدین اظهر، که متأخرین (مانند میرزا حبیب در خط و حطاطان)، او را تبریزی و متقدمین (مانند میر علی هروی در مداد و الخطوط)، هروی دانسته‌اند؛ از اهل زمان و خوش‌نویسان میرزا سلطان ابوسعید گورکانی (۸۵۵-۸۷۲) بوده است.

اظهر در خط نستعلیق شاگرد میرزا جعفر بایسنقری و استاد سلطانعلی مشهدی و سلطانعلی قائمی بوده است. متأخرین تدکره‌نویسان، مسافرت‌های متعدد و طولانی در بلاد ایران و عراق و حجاز بوی نسبت داده. وفات ویرا بآل ۱۸۰ در بیت المقدس دانسته‌اند.

آنچه مسلم، اینست که هنگام تألیف تاریخ مطلع سعدین و مجمع بحرین عبدالرزاق سمرقندی، یعنی حدود سال ۱۲۵، شهر هنوز در قید حیات بوده است.

تحریر۔ کاغذ سمرقندی متن وحاشیہ، حواشی کاغذ ختائی عموماً تشعیر سازی مذهب۔ دارای يك سرلوح مرصع عالی۔ پشت صفحه اوّل يك ترنج مرصع عالی دارد که در میان آن روی متن زر، بسفیداب نوشته شده است: «برسم کتب خانۀ شهریار جم اقتدار، ابو الفتح بهرام»۔ بقلم کتابت خوش۔ رقم سلطانعلی مشهدی۔ تاریخ ۸۷۴.

پایان: «وفق بكتابة هذا النسخة المنظومة، اقل الكاتبین سلطانعلی۔ بن محمد المشهدی، فی رابع ذی قعدة سنة اربع وسبعین وثمانمائة، بدار السلطنة هراة، حمیت عن الافات والبلیات».

(۸) تحفة الاحرار جامی

باندازه ۱۴۵×۲۴۵۔ جلد ضربی طلاپوش اندرون سوخت تحریر مذهب۔ کاغذ سمرقندی جدول زرین دار متن وحاشیہ کاغذ ختائی۔ دارای يك سرلوح مذهب مرصع و يك سرفصل مذهب ممتاز۔ بقلم کتابت خوش۔ رقم سلطانعلی مشهدی۔ تاریخ ۹۲۱.

پایان: «كتبه العبد الضعیف المحتاج الى رحمة الله تعالى، سلطانعلی۔ المشهدی، علی سبیل الاستعجال، فی شهر جمادی الاول سنه ۹۲۱».

نظام الدین سلطانعلی بن محمد مشهدی که بالقاب «قبلة الكتاب»، «زبدة الكتاب»، «سلطان الخطاطین»، «کاتب السلطانی» خوانده شده، ظاهراً بسال ۸۴۱ در مشهد متولد گردیده و در آن شهر کسب شهرت کرده و بسال ۸۶۵، از طرف سلطان ابوسعید گورکانی بهرات خوانده شده است و پس از مرگ وی در دربار سلطان حسین میرزا بابقرا، بکتاب مشغول و مدت چهل سال ملازم و کاتب مقرر این امیر و مصاحب و ندیم امیرعلی شیرنوائی بوده و هنگام مرگ او مشهد بازگشته تا بسال ۹۲۶ بن هشتاد و پنج سالگی در گذشته و در جوار مزار حضرت رضا مدفون گردیده است.

سلطانعلی، در خط نستعلیق، شاگرد اظهر و استاد سلطان محمد نور و سلطان محمد خندان و محمد ابریشمی و علاء الدین محمد و زین الدین محمود و محمد قاسم بوده است. سلطانعلی، شاعر نیز بوده و از آثار منظوم وی يك مثنوی است، در باب خط و تعلیم و مشق خط که بآن عنوان «صراط الخط» یا «صراط السطور» داده اند.

واز خوشنویسان معاصری، که نام سلطانعلی مشهدی در شهرت از همه برتر است، نیز از او بهتر نوشته اند و با همه کمنامی، میتوان ویرا تا سال ۸۸۷ که تاریخ کتاب حاضر است، در زمره بهترین خوشنویسان خط نستعلیق دانست .

(۵) مجموعه دواوین عبدالرحمن جامی

باندازه ۲۲۵×۳۵۰ - جدول ۱۱۰×۲۰۰ - جلد تیماج خنائی حاشیه منگنه مذهب - کاغذ خوقندی جدول زرین دار زرفشان متن و حاشیه - دو صفحه اوّل، حاشیه مذهب مرصع ممتاز - سرفصلها مذهب مرصع - بقلم کتابت خوش و نیمه صفحه آخر، رقاع کتابت خوش - رقم سلطانعلی قائمی - تاریخ ۸۹۸ .

پایان : «قد وقع الفراغ من كتابة هذه الدواوین، بتوفیق الملك المبین، علی یدی العبد الفقیر المحتاج الی رحمة الله الغنی، سلطان علی القائمی، غفر الله ذنوبه و ستر عیوبه، فی شهر ربیع الاول سنة ثمان وتسعين و ثمانمائة الهجرية...» .

سلطانعلی قائمی، از خوشنویسان سرکار امیرعلیشیرنوائی و چندی مربی و معلم یکی از فرزندان سلطان حسین میرزا بایقرا بوده و سال ۹۱۴ در گذشته است .

(۶) مخزن الاسرار نظامی

باندازه ۱۲۵×۲۰۵ - جدول ۸۰×۱۳۰ - جلد روغنی عالی - کاغذ سمرقندی جدول زرین دار زرفشان متن و حاشیه شده، حاشیه خنائی - دو صفحه افتتاح متن و حاشیه مذهب مرصع عالی - سرفصلها مذهب - دارای يك مجلس تصویر عالی - بقلم کتابت خوش - رقم سلطانعلی مشهدی .

پایان : «کتبه سلطان علی المشهدی غفر ذنوبه و ستر عیوبه» .

(۷) حالنامه عارفی

باندازه ۱۴۰×۲۲۰ - جلد تیماج ضربی طلا کوب اندرون سوخت

پایان : «البدالفقر محمد ابریشمی المشهدی غفر ذنوبه . فی سنه

۹۲۹» .

محمد ابریشمی، از خوشنویسان مشهد و از شاگردان سلطانعلی مشهدی و سرعت کتابت معروف است . وی نیز از خوشنویسان محضر امیرعلی شیرنوائی و از موائد احسان وی برخوردار بوده است . ابریشمی، شاعر نیز بوده و هموست که اشعار لوحه مزار سلطانعلی مشهدی را سروده و نوشته است . سال وفاتش معلوم نیست و حیاتش تا سال ۹۲۹، تاریخ کتابت قطعه مزار مورثش است .

(۱۱) منتخب اشعار سعدی و حافظ و جامی

باندازه ۱۳۰ × ۲۰۵ - جدول ۸۰ × ۱۴۰ - جلد تیماج ماشی اندرون

میشن سوخت تحریر عالی - کاغذ سمرقندی جدول زرین دار - دارای یک سر لوح مرصع ممتاز - صفحه اول نو نویس - بقلم کتابت خوش - رقم سلطان محمد نور - تاریخ ۹۲۵ .

پایان : «این کتابت که نسخه ایست بدیع بهر فرزند عزالدین محمود

بنده سلطان محمد بن نور در چه ماه و چه سال، ثبت نمود

پانزده روز رفته از رمضان سال هجرت، کتابت من بود»

(۱۲) ظفر نامه تیموری شرف الدین علی یزدی

باندازه ۲۳۵ × ۳۷۰ - جلد سوخت تحریر طلا پوش برجسته ممتاز -

کاغذ دولت آبادی نخودی جدول زرین دار زرفشان - چهار صفحه اول، تماماً تشعیر سازی مذهب - دو صفحه افتتاح نسخه، مرصع ممتاز و در میان دو ترنج، روی متن لاجورد، عباراتی بزر نوشته شده است - دارای ۲۴ مجلس تصویر ممتاز، عمل بهزاد - بقلم کتابت عالی - رقم سلطان محمد نور - تاریخ ۹۳۵ .

پایان : «کتبه سلطان محمد نور و ذهبه میر عضد و صوره بهزاد، ۹۳۵»

سلطان محمد بن نورالله، اصلاً از شارخت و در شهر هرات نشو و نما یافته و از تربیت یافتگان و

(۹) کلیات خواجوی کرمانی

باندازه ۱۰۰×۲۰۵ - جدول ۹۵×۱۹۵ - جلد سوخت تحریر
روکش طلای عالی - کاغذ دولت آبادی زرفشان جدول زرین دار - دو صفحه
اول مذهب مرصع و در سر هر کتاب، یک سر لوح مذهب مرصع عالی دارد -
بقلم کتابت خوش - رقم خلیفه صفر شاه - تاریخ ۹۲۷ .

پایان: «تمت الکلیات من کلام افصح الشعراء المتکلمین و اکمل الفضلاء
المتأخرین ، ابوالعطاء محمود، الملقب والمشتهر بخواجو الکرمانی، علیه
الرحمة والغفران . فی رجب المرجب سنة سبع و عشرين و تسعمائة . کتبه
العبد الفقیر، خلیفه صفر شاه، عفا الله عنه» .

خلیفه صفر شاه بیز از خوشنویسان گمنام خط نستعلیق معاصر سلطانعلی مشهدی است که تا سال
۹۲۷ حیاتش معلوم است ، و با اینکه در این خط دست کم از غالب خوشنویسان معاصر خود نداشته، ترحمه حال
و حتی ذکر نامش در هیچ یک از مآخذ قدیم و جدید نشده است .

(۱۰) مرصع

باندازه ۲۳۰×۳۵۰ - جلد میشن مشکی ترنج و لچکی و حاشیه
ضربی طلاپوش - مشتمل بر ۶۵ صفحه خطوط نستعلیق ، با قلام مختلف و
غالباً بدون رقم که در ضمن ، ۹ مجلس تصویر عالی دارد - صفحات عموماً
مذهب مرصع و حواشی تشعیر سازی مذهب است - اصل مرصع از آثار قرن
دهم و از رقم استادان : محمد حسین حسینی، محمد رضا تبریزی ، معز الدین
محمد حسینی، محمد حسین تبریزی، میر علی هروی در آن موجود می باشد ،
و از جمله :

یک قطعه که روی کاغذ آبی بقلم نیمدودانگ خوش بسفیداب نوشته
شده است - اندازه جدول ۱۳۰×۲۲۰ - رقم محمد ابریشمی - تاریخ ۹۲۹ .

(۱۵) روضة الانوار خواجوی کرمانی

باندازه ۱۶۵ × ۲۷۰ - جدول ۸۰ × ۱۴۰ - جلد روغنی عالی - کاغذ بخارائی زرفشان متن وحاشیه ، حواشی عموماً تشعیر سازی مذهب - دو صفحه اوّل، متن و حاشیه مذهب مرصع ممتاز - سرفصلها مذهب - بقلم کتابت عالی - رقم علی کاتب السلطانی - تاریخ ۹۲۷ .

پایان : «...بتاریخ سنه سبع و عشرين و تسعمائة ، کتبه العبد المذنب علی الکاتب السلطانی ، غفر ذنوبه ، ببلده هراة .»

میرعلی، از سادات حسینی هرات، ملقب کاتب السلطانی و خود در آئارش بنامین: «میرعلی سلطانی». «میرعلی کاتب السلطانی»، «میرعلی حسینی هروی»، «علی الحسینی»، «میرعلی»، «علی»، رقم کرده است . میرعلی، ابتدا در هرات تعلیم خط نستعلیق ، از زین الدین محمود گرفت و بعد بمشهد رفت و مدتی نزد سلطانعلی مشهدی، مشق خط کرد و بهرات بازگشت و از هر دو استاد سرآمد و در این خط بجائی رسیده که توانگفت از گذشتگان، کسی پیافوی نرسیده بود .

میرعلی، خوشنویس مقرر دربار سلطان حسین میرزا بایقرا و در هرات مقیم بود، تازمانی که عیدخان اربک، بهرات آمد و سال ۹۳۵ ویرا ناجار بخارا کوچ داد . میرعلی از این مسافرت دلتنگ بود و با فرسردگی روزگاری گذرانید تا در همنجا در گذشت و در صفة مولانا صالح ، جوار مزار سیف الدین باخرزی، در فتح آباد بخارا بخاک سپرده شد .

میرعلی، علاوه بر خوشنویسی، شاعر و منشی و معنائی بوده و ذوق عرفانی داشته و بحسن محاوره و مکارم اخلاق موصوف بوده است . از آثار منظوم وی مثنوی «مداد الخطوط» در آداب مشق و تعلیم خط، بجای مانده است .

وفات میرعلی را تفاوت سالهای ۹۲۴ و ۹۲۵ و ۹۴۰ و ۹۵۱ و ۹۵۷ و ۹۶۶ و ۹۷۶ ، نوشته اند؛ ولی طاهر اصح اقوال، تاریخ ۹۵۱ میاشد ؛ زیرا که شیخ حسن متخلص به «ناری» که خود بخارائی و مدتهادر هرات ریسته، در تذکره خود موسوم به «مذکر احباب» که ۲۳ سال پس از مرگ میرعلی تألیف کرده ، تاریخ وفات میرزا ۹۵۱ دانسته و ماده تاریخ آنرا «میرعلی فوت نموده» یافته است .

(۱۶) مرّقع

باندازه ۲۷۵ × ۴۲۰ - جلد ساغری مشکی ترنج و نیمترنج وحاشیه منگنه محتوی ۳۰ رقعہ، عموماً مذهب مرصع و حواشی تشعیر سازی مذهب عالی است - هر رقعہ مشتمل بر چند قطعه میباشد و نیز ۱۲ مجلس تصویر

مجلسیان امیر علی شیر نوائی و از خوشنویسان دربار سلطان حسین میرزا باقر اواز شاگردان سلطانعلی مشهدی است. در نستعلیق خفی سرآمد خوشنویسان عصر بوده و خط شناسان معاصر او خط و ربا بنام کی و پاکیزگی ستوده اند. وی، بحسن محضر و لطف معاوَره، معروف بوده و گاهی شعر می سروده است. سنین عمر وی ۶۳ بوده است و تاریخ وفاتش را بسال ۹۴۰ ذکر کرده اند.

(۱۳) خمسة نظامی

باندازه ۲۳۰ × ۳۴۵ - جلد تیماج متن و حاشیه تحریر منگنه برجسته طلاپوش ممتاز اندرون تیماج قهوه ای بوته و حاشیه سوخت تحریر زمینه الوان - کاغذ خانبالغ جدول زرین دار زرفشان - سه صفحه اول و سه صفحه آخر، تماماً و حواشی صفحات، عموماً تشعیر سازی مذهب - پیش از آغاز متن کتاب در دو صفحه، دو مجلس تصویر حاشیه مذهب مرصع و دو صفحه متن و حاشیه مذهب مرصع ممتاز دارد - دارای ۱۰ مجلس تصویر ممتاز - سرفصلها عموماً مذهب - سرلوحه های متعدد عموماً مرصع - بقلم کتابت عالی - رقم میرعلی هروی - تاریخ ۹۲۸.

پایان: «خدم بکتابتها العبد المذنب، علی الحسینی الهروی، مأمور بامر المنیع المتبع المطاع لازال نافذاً فی اقطار الامصار، فی شهر ربیع الاول سنة ثمان وعشرين وتسعمائة الهجرية النبوية».

(۱۴) جام جم اوحدی

باندازه ۱۴۰ × ۲۴۲ - جلد ساغری مشکی - کاغذ دولت آبادی جدول زرین دار - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی - بقلم کتابت عالی - رقم علی حسینی - تاریخ ۹۲۹.

پایان: «خدم الامام المفسر علی الحسینی ستر عیوبه، فی شهر: تسع وعشرين وتسعمائة. بمكة من شهر ربيع الاول».

پایان : «تمت بعون الله تعالى، علی يد الضعیف، عبدی نسابوری .»

عبدی، نام اصلش عبدالله است، وی خال و استاد شاه محمود کاتب نیشابوری و شاکر دسلطانعلی مشهدی و از خوشنویسان و ملازمان شاه طهماسب صفوی و مریدی و ارسته و فانی بوده ، شعر می سروده و تذهیب مینموده و عمر بسیار کرده و در حدود سال ۹۵۵ در گذشته است .

(۱۹) دیوان امیرشاهی سبزواری

باندازه ۱۵۰×۲۶۵ - جدول ۸۰×۱۱۰ - جلد ساغری مشکی -
کاذب سمرقندی جدول زرین دار متن و حاشیه زرفشان - دارای یک سر لوح
مذهب مرصع و سرفصلها عموماً مذهب - دو صفحه اول بین السطور طلا
اندازی منقش - بقلم کتابت خوش - رقم محمد قاسم شادیشاه - تاریخ ۹۵۵.
پایان : «کاتب العبد، محمد قاسم شادیشاه غفر ذنوبهما و ستر عیوبهما،
فی شهر ۹۵۵ .»

محمد قاسم بن شادیشاه ، از خوشنویسان خراسان و در تتر دامرا ، و بزرگان عصر محترم می زیسته است .
خط او بمره و ملاحظت معروف ولی خود او از سرعت کتابت بی بهره نبوده است . بی شاکر دسلطان محمد خندان
و استاد میر محمد حسین باخری می باشد .
صاحب گلستان هنر ، و بر الزاقران سلطان محمد نور و سلطان محمد خندان و وفات او را بسال ۹۵۰
میدانند ؛ ولی در تذکره بی نامی که سال ۹۶۰ تألیف شده ، و برادر آن تاریخ در قید حیات دانسته و مسلم آنکه
تا تاریخ کتابت قطعه مزبور ، یعنی سال ۹۵۵ می زیسته و تاریخ مذکور در گلستان هنر ، سهواست .

(۲۰) یک قطعه از مرقع شماره ۱۵

باندازه ۱۱۰×۱۸۰ - بقلم دودانگ و نیم دودانگ - رقم مالک دیلمی -
تاریخ ۹۶۸ .

پایان : «مشقه العبد، المذنب الفقیر، مالک، الدیلمی، غفر الله ذنوبه و ستر
عیوبه، فی سنه ۹۶۸ .»

ممتاز عمل استادان ، مانند رضا عباسی و عبدالله سلطانی دارد .

خطوط قطعات ، نستعلیق با قلام مختلف ورقمهای : نورالاهیجی ، شام قاسم ، شاه محمود نیشابوری ، میرعلی هروی ، سلطانعلی مشهدی ، داور کیا ، مالک دیلمی ، یاری ، سید احمد مشهدی ، میبشد و از جمله :

يك قطعه بقلم دودانگه و كتابت جلیّ خوش - باندازه ۸۰ × ۱۴۰ -

رقم : « كتبه العبد ، سلطان محمود ، غفر ذنوبه » .

سلطان محمود را ، میرزا حبیب ، بخاری و شاگرد میرعلی هروی و مذهب دانسته و صاحب گلستان هنر ، ویراجز و خوشنویسان خط تعلیق آورده و فرزندان ابراهیم خوشنویس تعلیق و نستعلیق و استرآبادی میدانند .

اگر این سلطان محمود همان باشد که ذکر آن در گلستان هنر رفته ، وی شاعر نیز بوده و « نجاتی » تخلص میکرده است .

تاریخ وفاتش را یاد نکرده اند و ظاهراً باید ، در نیمه دوم قرن دهم میزیسته باشد .

(۱۷) يك قطعه از مرقع شماره ۱۶

اندازه جدول ۷۰ × ۱۵۰ - بقلم نیمدودانگه و دودانگه عالی - رقم :

« مشق العبد یاری ، غفر ذنوبه » .

یاری ، از خوشنویسان هرات و در حسن خط خفی نستعلیق شهرت داشته ، در تمام مدت سرازهرات بیرون ترفند و در همانجا در گذشته است . وی طبع شعر نیز داشته و قطعه حاضر سزارا شاه ارجوداوست .

تاریخ وفاتش معلوم نشد و حیاتش تا سال ۹۵۳ هـ ، نسخه ای از دیوان خطائی (شاه اسماعیل صفوی) در آن تاریخ نوشته است ! مسلم می باشد .

(۱۸) حالنامه عارفی

باندازه ۱۶۵ × ۱۶۰ - جدول ۹۰ × ۱۶۰ - جلد ساغری مشکی

ترنج و نیمترنج و ایچایی ضربی طارپوش - کاند ختائی جدول نرین دایمسن و

حائید و فیضانی - زبانی یات سرالوح و بد فیضیله ، متعدد دهانده بمرصع عال

بقلم کتبه العبد یاری ، رقم عددی ۱۰۰۰۰۰۰۰

زرین‌دار - دو صفحه اول متن و حاشیه، مذهب مرصع ممتاز - بقلم کتابت خفی
 عالی - رقم شاه محمود نیشابوری - تاریخ ۹۷۰ .
 پایان : « کتبه العبد الفقیر، شاه محمود النیشابوری، غفر ذنوبه وستر
 عیوبه فی [۹۷۰] .

شاه محمود، ملقب بـ « زرین قلم » خواهرزاده و شاگرد عبدی نیشابوری، در جوانی ملازم و کاتب
 مخصوص کتابخانه شاه طهماسب صفوی بود و بعدها رخصت یافته، رخت بپوشید و در مدرسه مشهور
 بقدم گاه جنب چهارباغ، رحل اقامت افکند و بتعلیم خط و کتابت و عبادت پرداخت و همچنان مدت
 بیست سال در آنجا می‌زیست، تا در حدود هشتاد و هشت سالگی، بسال ۹۷۲ در آن شهر در گذشت و در جوار
 آرامگاه سلطانعلی مشهدی ب خاک سپرده شد .
 شاه محمود، در دوره زندگی تاهل نکرد، دروش صفت و منبع الطبع بود و از کسی توقع
 رعایت نداشت و با مختصر حق کتابه، گذران میکرد .
 صاحب گلستان هنر که بسال ۹۶۴ بمشهد رفت، شاه محمود را دیدار کرده و از وی مشق خط گرفته
 است : اشعار ویرا از قصیده و غزل و رباعی و قطعه تا پانصد بیت دیده است و گوید در آن سال شاه محمود قریب
 هشتاد سال داشت و تا هشت سال دیگر نیز بزیست .

(۲۴) مرّقع

باندازه ۲۲۰ × ۳۴۰ - جلد میشن ماشی ترنج و لچکی منگنه -
 محتوی ۲۵ رقعۀ مذهب مرصع تشعیر سازی عالی - خطوط قطعات، نستعلیق
 و شکسته، با قلام مختلف و رقمهای : سلطانعلی مشهدی، محمد حسین تبریزی،
 سلطان محمد نور، شاه محمود نیشابوری، شاه محمد مشهدی، میر علی هروی،
 میر محمد بن میر علی، رشید، نعیم، درویش عبدالمجید، میباشد و از جمله :
 يك رقعۀ باندازه ۹۰ × ۱۷۰ - بخط نستعلیق دو دانگ عالی - رقم :
 « مشقه مظفر حسین » .

مظفر حسین بن محمد امین، از مردم کاشان و با خلاق پسندیده و سخندانی موصوف بوده و اکثر خطوط
 را خوش می‌نوشته و در خط نستعلیق استاد بوده است . تاریخ حیاتش تا سال ۹۸۰ مسلم و سال وفاتش معلوم نشد .

مالك، از مردم فیلوا گوش قزوین و مشهور بدبلمی است . در بدو حال تردید در خود شهر امیر، خط نك و نسخ را مشق کرد و كمكم بخطوط شش گانه دست یافت و از آن میان در نستعلیق سرآمد . مالك، از علوم ادبی و ریاضی و موسیقی بهره کافی داشت، شعری گفت و معنیات را می شکافت. وی، در کتابخانه سلطان ابراهیم میرزا صفوی جای داشت و بسال ۹۶۴ هـ همراه این شاهزاده صفوی بمشهد رفت و مدت یکسال و نیم در آن شهر مقیم بود، تا اینکه شاه طهماسب صفوی عمارات دولتی دارالسلطنه قزوین را بانام رسانید و مالك را احضار کرد تا کتیبه های عمارات را بنویسد . مالك بقزوین آمد و کتیبه ها را بنوشت و پس از انعام ، سلطان ابراهیم میرزا مکرر معاودت او را از پیشگاه شاه خواستار شد، ولی مالك رخصت انصراف نیافت ؛ تا سال ۹۶۹ در قزوین در گذشت .

(۲۱) دیوان امیرشاهی سبزواری

باندازه ۱۵۸ × ۲۵۰ - جدول ۸۰ × ۱۳۰ - جلد روغنی عالی - کاغذ
خانبالغ متن و حاشیه، حواشی تماماً تشعیر سازی مذهب عالی - دارای يك
سرلوح و سرفصلهای متعدد مذهب و هفت مجلس تصویر عالی - بقلم کتابت عالی -
رقم شاه محمود - تاریخ ۹۵۱ .

پایان : « کتبه العبد المذنب، شاه محمود الکاتب، غفر الله ذنوبه و ستر
عیوبه، فی شهر سنه احدى و خمسين و تسعمائة، بدارالسلطنة تبریز » .

(۲۲) منتخب بوستان سعدی

باندازه ۱۰۰ × ۱۶۳ - جلد پارچه زری چهره ای - کاغذ - انبالغ
زرفشان متن و حاشیه - دارای يك سرلوح و يك سرفصل مرصع و سایر سرفصلها
عموماً مذهب ممتاز - دو صفحه پیش از متن، دو مجلس تصویر عالی - بقلم
کتابت خفی عالی - رقم شاه محمود نیشابوری .
پایان : « کتبه العبد، شاه محمود النیشابوری ، غفر الله ذنوبه » .

(۲۳) اسرارنامه شیخ فریدالدین عطار نیشابوری

باندازه ۲۱۵ × ۳۱۰ - جلد میسن عنابی ترنج و نیم ترنج و لاج
صربی، مفاطوش اندرون سوجت تحریر ممتاز - کاغذ دست -

(۲۸) حالنامه عارفی

باندازه ۱۶۵ × ۲۴۵ - جدول ۶۰ × ۱۳۰ - جلد تیماج معرق طلاپوش
اندرون سوخت مذهب عالی - کاغذ بخارائی زرفشان متن و حاشیه جدول
زرین دار، حواشی تماماً تشعیر سازی مذهب - دارای یک سر لوح مذهب مرصع
و دو مجلس تصویر عالی - سرفصلها عموماً مذهب مرصع - بقلم کتابت خفی
خوش - رقم میرزا محمد ترکستانی - تاریخ ۹۸۳ .
پایان: « کتبه العبد، میرزا محمد بن شاه محمد ترکستانی، غفر ذنوبه
و ستر عیوبه، فی شهر محرم سنه ۹۸۳ » .

ترجمه حال میرزا محمد بن شاه محمد ترکستانی یافت شد و سزاوار نیست که نام وی در ردیف
خوشنویسان قرن دهم ذکر شود .

(۲۹) يك قطعه از مرصع

اندازه جدول ۷۵ × ۱۳۰ - بقلم دودانگ و کتابت جلی خوش -
رقم محمد محسن - تاریخ ۹۸۳ .
« کتبه المذنب، محمد محسن الکاتب غفر ذنوبه ، تحریر افی شهر رجب
المرّجب سنة ثلاث وثمانین و تسعمائة » .

محمد محسن، نیز از خوشنویسان گمنام قرن دهم است و تاریخ حیاتش مانند میرزا محمد ترکستانی
مد کور در شماره پیش، تا سال ۹۸۳ مشخص است و وفاتش معلوم نیست .

(۳۰) يك قطعه از مرصع شماره ۱۶

اندازه جدول ۸۰ × ۱۹۰ - بقلم سه دانگ عالی - رقم: « کتبه المذنب،
احمد الحسینی » .

(۲۵) يك قطعه از مرقع شماره ۲۴

اندازه جدول ۱۵×۱۶۰ - بقلم دودانگ و کتابت خفی خوش - رقم:
« العبد الفقير المذنب، شاه محمد » .

(۲۶) دفتر دوم سلسله الذهب جامی

باندازه ۱۳۰×۲۲۸ - جلد روغنی - کاغذ سمرقندی زرفشان جدول
زرین دار متن و حاشیه - دارای یک سر لوح مذهب مرصع عالی - بقلم
کتابت عالی - رقم شاه محمد .
پایان: « المذنب ، شاه محمد مشهدی » .

شاه محمد مشهدی، پدرش سلمانی بوده و سلیم کاتب و براتریت و تعلیم خط نستعلیق کرده است .
شاه محمد شاعر نیز بوده و «واقفی» تخلص می کرده است. تاریخ وفاتش معلوم نیست و حیاتش تا سال ۹۷۶
مستخص است .

(۲۷) دفتر دوم سلسله الذهب جامی

باندازه ۱۵۲×۲۴۰ - جدول ۷۰×۱۳۰ - جلد تیماج سبز حاشیه
منگنه مذهب - کاغذ سمرقندی زرفشان متن و حاشیه جدول زرین دار -
دارای یک سر لوح مذهب مرصع عالی - بقلم کتابت خوش - رقم محمد رزه ای -
تاریخ ۹۶۹ .

پایان : «... تحریراً فی تاریخ غرة شهر شعبان المعظم سنه ۹۶۹ . کتبه
العبد المذنب (میر علی ابن) میر محمد الکاتب رزه ، سترعیوبه و غفر ذنوبه» .
(کلمات «میر علی ابن» الحاقی و ظاهراً فرزند بدنویس میر محمد، خط
پدر را بنام خود کرده است) .

میر محمد کاتب از مردم رزه باختر و فرزند علاء الدین، شاکر و بیواسطه سلطان علی مشهدی است .
بعضی دیگر شاکر و محدود شاهی می دانند ولی ظاهر نیست که شاکر پدر خود بوده است .

پایان : « در مشهد مقدس انور بسعی ... و ملازم قدیمی نواب مغفرت
پناه سلطان ابراهیم میرزا ، مولانا عبدالله المذهب شیرازی ، صورت اتمام
یافت ، فی شهور سنه ۹۸۹ . کتبه جمال المشهدی غفر ذنوبه . »

جمال الدین محمد مشهدی را ، تقی الدین اوحدی ، از شعرای معاصر قلمداد کرده و او را بسردن
همه قسم شعر ، مخصوصاً غزل و خوشنویسی خط نستعلیق ، ستوده و تخلص وی را « واقعی » ضبط کرده است .
ظاهر آوی از هنرمندان سرکار سلطان ابراهیم میرزا ابن بهرام میرزا ابن شاه اسمعیل اول صفوی (مقتول
سال ۹۸۴) است ، که خود از خوشنویسان و در خط نستعلیق ، شاکر د مالک دیلمی بوده است و در سرکار
وی ، جمعی از هنرمندان و دانشمندان گرد آمده و رعایت و تشویق می یافتند .

(۳۳) بوستان سعدی

باندازه ۱۷۰ × ۲۷۰ - جدول ۱۳۵ × ۲۳۵ - جلد ساغری مشکی
ضربی مذهب - کاغذ بخارائی متن و حاشیه ، جدول زرین دار ، حاشیه آبی
رنک زرفشان - دو صفحه اوّل متن و حاشیه مذهب مرصع عالی - سرفصلها
عموماً مذهب مرصع - بقلم کتابت عالی - رقم میر حسین - تاریخ ۹۶۱ .
پایان : « فرغ عن کتابت البوستان ... شیخ مصلح الدین سعدی شیرازی ..
علی ید اضعف العباد ، میر حسین الحسینی الکاتب الکتابدار السلطانی ، فی بلدة
بخارا ، سنة ۹۶۱ » .

(۳۴) یوسف وزلیخا جامی

باندازه ۱۵۵ × ۲۳۳ - جلد روغنی ابری - کاغذ دولت آبادی متن و حاشیه
جدول زرین دار ، حواشی تماماً تشعیر سازی مذهب - دارای یک سر لوح
مذهب مرصع عالی - بقلم کتابت خفی خوش - رقم میر حسین میر کلنگی -
تاریخ ۹۶۶ .

پایان : « اتمام این جواهر آبدار ربّانی و اختتام این داستان در دربار

سیداحمد، از سادات حسینی مشهد بود و پدرش در آستانه حضرت رضا خدمت شمع ریزی داشت و خود برای تحصیل هنر خط، از مشهد بهرات، بخدمت میرعلی هروی رفت و پس از مدتی سرآمدش گردان وی گردید. هنگامی که میرعلی از هرات بیخارا کوچ داده شد؛ سیداحمد نیز از هرات ببلخ و از آنجا بیخارا رفت و در کتابخانه عبدالعزیزخان ازبک، در خدمت میرعلی، مدتی بکتابت پرداخت و از آن پس، بمشهد بازگشت و بعد از چند سال توقف، بعراق و آذربایجان سفر کرد و ملازم دربار شاه طهماسب صفوی گردید و رعایت ها دید. بعدها، رخصت یافت و بمشهد بازگشت و این بار، ده سال در این شهر توقف کرد باز مسافرتی بمازندران کرد و بار دیگر بمشهد مراجعت نمود و همانجا بود، تا زمان سلطنت شاه اسمعیل ثانی، بقزوین فراخوانده شد و مهربانها دید و همانجا میزبست تا شاه اسمعیل درگذشت. پس سید، باردیگر بمازندران رفت و همانجا میبود تا سال ۹۸۶ درگذشت.

(۳۱) دیوان ترکی امیرعلی شیرنوائی

باندازه ۱۶۵ × ۲۵۰ - جدول ۹۵ × ۱۵۰ - جلد میشن مشکی ترنج
و نیمترنج منگنه - کاغذ سمرقندی متن و حاشیه، جدول زرین دار، حاشیه
الوان - بقلم کتابت جلی خوش - رقم محیی - تاریخ ۹۸۶
پایان: «کتابه العبد الفقیر الحقیر المذنب، محیی هروی، غفر ذنوبه،
سنه ۹۸۶».

شرح احوال محیی هروی و انیز ذکر کرده اند و بناید ویرابا محیی شیرازی خوشنویس، که در حدود نیم قرن قبل از وی میزیسته است؛ اشتباه کرد. از زندگیش آنقدر معلوم شد که در میانه سنوات ۹۶۸ و ۹۸۶ در قید حیات بوده است.

(۳۲) دیوان جاهی (سلطان ابراهیم میرزای صفوی)

باندازه ۱۹۰ × ۲۹۰ - جدول ۹۰ × ۱۴۰ - جلد روغنی - کاغذ ختائی
متن و حاشیه، جدول و کمند زرین دار - دو صفحه اول، دو مجلس تصویر حاشیه
مذهب دارد و دو صفحه بعد، متن و حاشیه تشعیر سازی، بین السطور طلا اندازی
منقش، دو صفحه بعد، متن و حاشیه مذهب مرصع - دارای یک سر لوح
مذهب مرصع عالی و پنج مجلس تصویر، عمل عبدالله مذهب شیرازی - بقلم
کتابت جلی خوش - رقم جمال مشهدی - تاریخ ۹۸۹.

مشمول بر ۲۸ رقعہ، عموماً مذهب مرصع و حواشی تشعیر سازی مذهب عالی، بخط نستعلیق و رقمہای: میر علی هروی، سید احمد مشہدی، محمد حسین تبریزی، ترابا، شاه محمود نیشابوری، عبدی نیشابوری، شاه محمد مشہدی، نور اللہ، قوسی است و از جملہ:

یک قطعہ باندازہ ۱۰۰ × ۱۸۰ - بقلم دودانگ و نیمدودانگ خوش - رقم « الفقیر المذنب محمد رضا التبریزی » .

✱

محمد رضای تبریزی، از شاگردان محمد حسین تبریزی و از معاصرین میر عماد است. میرزا حبیب در تذکرہ خود آورده است کہ محمد رضا بسال ۹۴۴ باسلامبول رفتہ پس از مدتی بامال و منال فراوان بہ تبریز بازگشتہ و بسال ۱۰۳۷ درگذشتہ است . اگر این قول میرزا حبیب مقرون بصحت باشد، بغرض اینکہ محمد رضا هنگام عزیمت از تبریز باسلامبول، بیست سالہ بودہ باشد. پس طویل العمر و بیش از یکصد و دہ سال زیستہ است، آنچه مسلم است اینکہ، وی در میان سالہای ۹۸۴ و ۹۹۳ حیات داشته است .

(۳۷) مقالات خواجه عبد اللہ انصاری

باندازہ ۲۰۵ × ۲۹۵ - جدول ۸۰ × ۱۴۰ - جلد روغنی ممتاز اندرون ضربی مذهب - کاغذ سمرقندی متن و حاشیہ، زرفشان جدول زرین دار، حاشیہ تشعیر سازی مذهب - دارای یک سر لوح مذهب مرصع عالی - دو صفحہ اوّل و دو صفحہ آخر، متن طلا اندازی منقش - بقلم دودانگ جلی عالی - رقم معز الدین محمد - تاریخ ۹۸۵ .

پایان: « کتبہ الفقیر المذنب، معز الدین الحسینی الکاتب سنہ ۹۸۵ » .

✱

میر معز الدین محمد حسینی کاشانی، معاصر تقی الدین اوحدی کاشانی، بتوانع و حسن محض و آداب دانی مشہور و انواع خطوط، خصوصاً نستعلیق را خوش می نوشتہ و شعر نیکومی گفتہ و « معزی » تخلص می کردہ است . وفاتش بقول صاحب گلستان هنر، بسال ۹۹۵ در کاشان اتفاق افتادہ است . نصر آبادی و والہ، گویند کہ در زمان شاه عباس اول صفوی، سفری بہ ہندوستان کردہ و در تذکرہ صبح کلشن ذکر شدہ کہ، از موسیقی سررشتہ داشتہ و ساز رانیکومی نواختہ است .

آسمانی، فی شهور سنه ست و ستین و تسعمائة، علی ید اضعف العباد، میر حسین الحسینی، المشتھر بمیر کلنگی النسفی، غفر الله ذنوبه و ستر عیوبه فی بلدة بخارا حمیة الافات» .

میر حسین حسینی نسفی بخارائی مشهور بمیر کلنگی، از شاگردان میر علی هروی است و ویرا در خط نستعلیق، بعضی برابر استاد گذاشته اند .
میر کلنگی کتابدار عبدالله ثانی، امیر بخارا (۹۶۴-۱۰۰۶) بوده و از ابنرو «کتابدار سلطانی» رقم می کرده است .
تاریخ حیاتش میان سالهای ۹۴۲ و ۹۹۲، مشخص و در این مدت پنجاه سال کاتب مقرر و مصدر شغل کتابداری بوده است ولی تاریخ وفاتش معلوم نشد .

(۳۵) دیوان هلالی

باندازه ۱۳۵ × ۲۱۵ - جدول ۷۰ × ۱۳۰ - جلد تیماج سرخ بغدادی - کاغذ ختائی جدول زرین دار، حواشی تماماً تشعیر سازی مذهب - دارای یک سر لوح مذهب مرصع عالی - بقلم کتابت عالی - رقم محمود بن اسحاق شهابی - تاریخ ۹۶۱ .

پایان: «تمّ الديوان المنسوب الى المولانا هلالی، علی ید العبد الفقیر، محمود بن اسحاق الشهابی، فی سنة ۹۶۱» .

محمود بن اسحاق شهابی سیاهوشانی، از شاگردان میر علی هروی و از کسانیست که بسال ۹۳۵ عیدخان از بک آبهارا از هرات ببخارا کوچ داد؛ ولی وی پس از مدتی از بخارا بسمرقند و از آنجا ببلخ رفت و ساکن شد . محمود جز خوشنویسی، از موسیقی بهره داشت و از غنون رانیکومی نواخت . سال وفاتش را یاد نکرده اند . ولی بر رقم وی، یک نسخه تفحات الانس دیده ام، که تاریخ ۹۹۳ دارد و بدینقرار بایست عمری طولانی در حدود نود سال کرده باشد .

(۳۶) مرقع

باندازه ۲۰۵ × ۳۳۰ - جلد تیماج ختائی ترنج و زیتون زنج / چکایی رنگ

آذربایجان بخراسان رفته و خط نستعلیق را از میرسیداحمد مشهدی فرا گرفته است . در کتبه نویسی دست قوی داشته و در زمان سلطنت شاه اسمعیل ثانی، مدار کتابه نویسی عمارات دولتی با وی بوده است . میرعماد قزوینی، چندی در تبریز خط نستعلیق را از او تعلیم گرفته است . محمدحسین، شاعر نیز بوده و بقول والده «معز» تخلص می کرده است . گویند در جوانی بدرود زندگی گفته است ولی تاریخ وفاتش را یاد نکرده اند ؛ آنقدر معاموم است که در زمان تالیف عالم آرای عباسی (حدود سال ۱۰۳۸) مدتها از مرگش گذشته بوده است .

(۴۰) يك رقعه از مرقع شماره ۳۶

باندازه ۱۳۰ × ۱۹۰ - بقلم سه دانگ و کتابت خوش - رقم قوسی -

تاریخ ۱۰۰۱ .

رقم : « حسب الامر بندگان ... بلند مرتبه محمود عاقبت محمود ...
بتاریخ سنه احدى والف ، در بلدۀ طیبۀ آمد، کتبه المذنب، قوسی » .

قوسی، اصلا بغدادی و از معاصرین و پیروان شیوه میرعماد است . نامش در تذکره ها یاد نشده است، ولی يك قطعه بارقم «علی القوسی» دیده ام . میرزا حیدر تاریخ وفاتش را سال ۹۹۹ ذکر کرده است که نباید صحیح باشد، چه قطعه حاضر، تاریخ ۱۰۰۱ دارد .

(۴۱) يك قطعه از مرقع شماره ۱۰

اندازه جدول ۱۳۰ × ۲۱۰ - بقلم دو دانگ و کتابت خوش - رقم :

« فقیر محمد حسین الحسینی، سترعیوبه » .

میر محمد حسین تبریزی ، در خط نستعلیق شاگرد محمدحسین تبریزی سابق الذکر است . وی، در زمان سلطنت شاه عباس بزرگ صفوی، از تبریز بکاشان رفت و دوازده سال در آنجا زیست و بعد از آنجا ، به هندوستان عزیمت کرد و در همانجا سال ۱۰۰۳ در گذشت . نیز، تقی الدین اوجدی گوید که در بیست سالگی بمکه سفر کرده و اعمال حج را کرده است . میر محمدحسین، شعر نیز می گفته و «سپهوی» تخلص می کرده است .

(۴۲) چهل حدیث و ترجمه منظوم جامی

باندازه ۱۹۵ × ۳۰۵ - جدول ۱۰۰ × ۱۸۰ - جلد میشن تریاکی

(۳۸) نصایح الملوك

باندازه ۱۲۵×۲۱۵ - جدول ۶۵×۱۲۰ - جلد روغنی عالی قدیم -
کاغذ سمرقندی متن وحاشیه جدول زرین دار ، حاشیه کاغذ ختائی ، تماماً
تشعیر سازی مذهب عالی - دارای يك سرلوح مذهب جدید - بقلم کتابت
جلّی ممتاز - رقم باباشاه - تاریخ ۹۸۰ .

پایان : « بزبور اتمام رسید این نسخه شریف ، در تاریخ سنه ثمانین و
تسمائة بسعی فقیر باباشاه اصفهانی غفر الله ذنوبه و ستر عیوبه » از جهة
سیادت مآب فضایل و کمالات اکتساب ، میر عبدالرحیم بن فضل الله محتسب
نوشته شده .

باباشاه اصفهانی، یکی از معروفترین و زبردست ترین استادان خط نستعلیق نیمه دوم قرن دهم
بوده و از زمان سلطنت شاه طهماسب تا دوره شاه عباس اول صفوی، در عراق و خراسان، در کتابت نستعلیق
استاد مسلم شناخته شده است . گویند هشت سال در خدمت میر علی هروی تعلیم خط گرفته است
و اگر پیش زنده می ماند، از میر علی و سلطانعلی کم نمی ماند و مسلم اینکه در کتابت، از میر علی هروی
دست کم نداشته و از سلطانعلی مشهدی بیش بوده است و مبرمز کاشانی مذکور که خود از استادان
این خط است، خط باباشاه را از هیچیک از اساتید این فن فروتر ندانسته است . با اینکه باباشاه در نزد
هنر شناسان و بزرگان عصر منزلتی بسزا داشته است ، غالباً باز او می گذرانیده ولی سفرهائی بمراق و
خراسان کرده و مدتی در بغداد اقامت گزیده و همانجا در گذشته است .
باباشاه ، گاهی شعر نیز می گفته و «حالی» تخلص می کرده است و نظم رساله ای در تعلیم خط را بوی
نسبت داده اند .
وفاتش را میرزا حبیب ، سال ۱۰۱۲ و صاحب گلستان هنر ۹۹۶ ضبط کرده اند .

(۳۹) يك رقعہ از مرقع شماره ۳۶

اندازه جدول ۱۰۰×۲۳۰ - بقلم نیمه دوانگ و کتابت عالی - رقم:
« عبده محمد حسین التبریزی » .

محمد حسین تبریزی ، از خاندان علم و فرزندان مولانا عنایت الله ، شیخ الاسلام آذربایجان و برادر
مولانا محمد علی از علمای عصر و خود بزبور فضل و کمال و هنر مشهور بوده است . در آغاز زندگانی از

نسخ ، رقم : محمد محسن اصفهانی ، جعفر اهری ، حسن جربادقانی ؛
 شکسته ، رقم : میرزا کوچک اصفهانی ، درویش عبدالمجید ؛
 نستعلیق ، رقم : محمد حسین نورس ، سید موسوی ، محمد قاسم
 شادیشاه ، محمد حسین تبریزی ، محسن ، اولیاء ، جواهر رقم ، نورالله ،
 عبدالله ، هدایت الله زرین قلم ؛

واز جمله : دورقه نستعلیق دودانگ و کتابت عالی - اندازه جدول
 ۹۰×۲۲۵ - رقم : «العبد المذنب الفقیر ، محمد حسین زرین قلم اکبر شاهی» .

محمد حسین کشمیری ، از خوشنویسان هندوستان و از مقربان اکبر پادشاه و از ابن شاه خطاب
 «زرین قلم» داشته و معلم شاهزادگان بوده است . وی در خط نستعلیق شاگرد عبدالعزیز خوشنویس و از استاد
 بهتر نوشته است . وفات سال ۱۰۲۰ اتفاق افتاده است .

(۴۵) مرّقع

باندازه ۲۲۰×۳۴۰ - جلد ساغری مشکی ترنج و نیمترنج و حاشیه
 منگنه مذهب عالی - دارای ۱۷۴ رقه که عموماً متن و حاشیه مذهب و
 تذهیب ها و تشعیر ها از بهترین نمونه آثار هنری قرن یازدهم می باشد - از
 مجموع صفحات ، ۷۴ صفحه مجالس مینیا تور ممتاز ، عمل استادان : بشنداس ،
 بالچند ، کورو هن ، هاشم ، چترس ، بچتر ، فرخ بیگ ، منوهر ، ابوالحسن ،
 مسکینه ، نادر الزمان ، محمد یوسف ، محمد زمان ، منصور ، نادر العصر ، عبد -
 الشکور ؛ و ۸۰ صفحه خطوط نستعلیق ، بقلم نیمدودانگ و کتابت ممتاز ، عموماً
 بخط میر عماد است که در میان تاریخ ۱۰۱۲ و ۱۰۱۸ کتابت شده ؛ و بقیه ،
 صفحات متفرقه است .

ترنج و نیمترنج و لچکی ضربی طلاپوش - کاغذ سمرقندی متن و حاشیه جدول
 زرین دار ، حواشی عموماً تشعیر سازی مذّهب - دارای یک سر لوح مرّصع
 بقلم کتابت جلی و نیمدو دانگ خوش - رقم محمد امین - تاریخ ۹۸۸ .
 پایان : « تمت ... علی‌ی‌د العبد المذنب محمد امین ، سنة ثمان و ثمانین
 و تسعمائة ... » .

(۴۳) سلامان و ابسال جامی

باندازه ۱۸۰ × ۲۹۵ - جلد روغنی عالی اندرون ضربی طلاپوش -
 کاغذ بخارائی متن و حاشیه جدول زرین دار زرفشان ، حواشی عموماً تشعیر
 سازی مذّهب - دارای یک سر لوح ممتاز - بقلم کتابت خفیّ عالی - رقم
 محمد امین کاتب - تاریخ ۱۰۰۱ .
 پایان : « در کتابخانه نوّاب کامیاب ... دین محمد سلطان ، زیده الله
 عمره ، صورت تحریر یافت ، فی شهر رجب المرجّب سنه احدى والف . کتبه
 محمد امین کاتب » .

محمد امین بیر ، از شاگردان محمد حسین نریزی و نستعلیق جلی و خفی را خوش می‌نوشته است
 پدرش ، بهرامی سام میرزا صفوی باردیبل رفته و محمد امین در آنجا متولد شده است و پس از رسیدن بسن تمیز و
 کسب علم و هنر ، در زمان سلطان حمزه میرزا ، سمت کتابداری یافته و پس از مرگ حمزه میرزا ، منزوی گردیده و
 بمشق و کتابت اکتفا کرده است .

محمد امین ، طبع شعر نیز داشته و تا سال ۱۰۱۵ در قید حیات بوده ، که در این تاریخ صاحب گلستان هنر
 ویرا در قریب ملاقات کرده است . تاریخ وفاتش معلوم نشد .

(۴۴) مرّقع

باندازه ۲۶۰ × ۳۶۰ - جلد ساغری مشکی ترنج و نیمترنج و لچکی
 منگنه مذّهب ، اندرون ترنج سوخت مذّهب - دارای ۵۸ رقعۀ مذّهب مرّصع ،
 حواشی تشعیر سازی مذّهب ، بخطوط :

میر عماد، از سادات حسنی سیفی قزوین بوده، تعلیم خط از مالک دیلمی و محمد حسین تبریزی گرفته است. میر، با اتفاق اهل فن و بصیرت، بزرگترین استاد نستعلیق نویس دوران است. وی در آغاز زندگی مسافرت‌هایی با طراف ایران کرد و بسال ۱۰۰۸ باصفهان آمد و مقیم شد و در این شهر نزد بزرگان و امرای پادشاه صفوی، بعزت و احترام می‌زیست و باینکه شاه عباس بزرگ بمقام هنر او واقف بود، بواسطه مناعت طبع و آزادگی و بی‌اعتنائی وی، بچشم مهر بمیر نمی‌دید و علی‌رغم او، علیرضای عباسی را بر می‌کشید. سرانجام میر عماد بسال ۱۰۲۴ بدست مقصود بیك مسکرفروزی کشته شد.

میر، ذوق عرفانی داشته و گاهی شعر می‌سروده و از آثار منشور وی، رساله «آداب المشق» متداول است.

(۴۹) گلستان سعدی

باندازه ۲۱۵ × ۳۴۵ - جدول ۱۲۰ × ۲۱۰ - جلد تیماج ضریبی
مذهب - کاغذ بخارائی متن و حاشیه جدول زرین دار، حواشی عموماً تشعیر سازی
مذهب - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی. بقلم کتابت خفی
خوش - رقم شاه قاسم - تاریخ ۱۰۰۱.

پایان: «تمت الكتاب بعون الملك الوهاب، فی غره شهر شعبان المعظم
۱۰۰۱. کتبه المذنب، شاه قاسم، غفر ذنوبه».

باینکه از شاه قاسم که خوشنویسی استاد بوده، آثار بسیار موجود است، ترجمه احوالش را ذکر نکرده اند و فقط در تذکره‌ها، نام دو شاه قاسم آمده است که سال وفات آنها ۹۴۸ و ۹۹۰ ضبط کرده اند؛ و البته هیچک با این کاتب مناسبتی ندارد.

آنچه مسلم است، این که این شاه قاسم، از خوشنویسان خط نستعلیق معاصر میر عماد بوده و در نیمه دوم قرن دهم و نیمه اول قرن نازدهم، می‌زیسته و بیشتر در هرات ساکن بوده است و ظاهراً در کتابخانه حسنخان شاملو (متوفی سال ۱۰۵۱) که خود از خوشنویسان این خط بوده، بامر کتابت اشتغال داشته و تا سال ۱۰۲۸ یقیناً در قید حیات بوده است. از جمله آثار وی که همگی بخط خوش نستعلیق است، سه نسخه از دیوان حافظ دیده‌ام که تاریخ تحریر ۱۰۰۲ و ۱۰۱۰ و ۱۰۲۵ و نیز منتخب شش دفتر مثنوی مولانا و منتخب حدیقه الحقیقه سنائی که تاریخ ۱۰۲۸ و ۱۰۱۸، دارد و این دو کتاب اخیر بقصر بیخ خود وی در کتابخانه ... حسنخان شاملو صورت تحریر یافته است.

(۵۰) جهانگیر نامه

باندازه ۱۹۰ × ۳۱۲ - جدول ۱۰۰ × ۲۰۵ - جلد میشن تریاکی

(۴۶) گلستان سعدی

باندازه ۱۳۰ × ۲۳۰ - جلد روغنی عالی ، عمل میرزا بابا ، تاریخ ۱۲۰۶ - کاغذ دولت آبادی جدول زرین دار - دارای یک سر لوح مذهب مرصع - دو صفحه اوّل متن وحاشیه مذهب - بقلم کتابت ممتاز - رقم عماد الحسنی - تاریخ ۱۰۲۳ .

پایان : « نقل کرده شد این نسخه شریف ، از خط مصنف عفا الله تعالی ، فی اواخر شهر ربیع الثانی سنه ثلاث وعشرين والف من الهجرة النبویه . کتبه العبد المذنب الفقیر الحقیر الراجی ، عماد الحسنی ، غفر الله ذنوبه وستر عیوبه » .

(۴۷) قصیده مطوّل پیامی

باندازه ۱۴۰ × ۲۳۰ - جلد روغنی - کاغذ ختائی متن وحاشیه جدول زرین دار ، حواشی عموماً تشعیر سازی مذهب - دو صفحه اوّل متن وحاشیه مذهب مرصع ممتاز ، بین السطور طلا اندازی منقش - دارای یک سر لوح مرصع مذهب ممتاز - صفحه آخر نیز مرصع - بقلم کتابت جلی ممتاز - رقم میر عماد .

پایان : « کتبه الفقیر المذنب ، عماد الحسنی [کذا] غفر ذنوبه وستر

عیوبه » .

(۴۸) مرّقع

باندازه ۲۱۰ × ۱۱۰ - دارای ۲۹ قفله مذهب مرصع ،

شعر - جلد روغنی - کاغذ ختائی متن وحاشیه جدول زرین دار ، حواشی عموماً تشعیر سازی مذهب - دو صفحه اوّل متن وحاشیه مذهب مرصع ممتاز ، بین السطور طلا اندازی منقش - دارای یک سر لوح مرصع مذهب ممتاز - صفحه آخر نیز مرصع - بقلم کتابت جلی ممتاز - رقم میر عماد .

پایان : « کتبه الفقیر المذنب ، عماد الحسنی ، غفر الله ذنوبه وستر عیوبه » .

يك قطعه باندازه ۷۵×۱۴۰- بقلم نيمدودانگ و كتابت خوش-رقم :
 « در شهر تبريز نوشته شد . نقله العبد الفقير الحقير ، بدیع الزمان ، غفر الله ذنوبه
 وستر عيوبه » .

بدیع الزمان، فرزند علیرضای عباسی تبریزی مزبور ، از علوم حکمت و ادب و شعر بر خوردار و بیچند
 زبان آشنا بوده ، خط نستعلیق را به پیروی پدر خود ، نیکو مینوشت و در شعر « بدیعا » تخلص می کرده و در جوانی
 بدرو جهان گفته است ؛ ولی سال وفاتش معلوم نیست و حیاتش تا سال ۱۰۳۵ مشخص میباشد .

(۵۳) نقش بدیع غزالی

باندازه ۱۷۵×۲۸۰- جدول ۹۵×۱۵۵- جلد تیماج مشکی ترنج
 و نیمترنج و لچکی ضربی طلا کوب - کاغذ اصفهانی گلی متن و حاشیه جدول
 زرین دار ، حواشی عموماً تشعیر سازی مذهب - دارای دو سر لوح مذهب
 مرصع بقلم کتابت جلی عالی - رقم نورالدین محمد لاهیجی - تاریخ ۱۰۲۰ .
 پایان : « حسب الاشارة ... میرزا مسعودا ... مرقوم قلم شکسته رقم
 شد . فی ذیقعه سنه عشرين والف من الهجرية . کتبه العبد الاقل ، نورالدین
 محمد اللاهجي ، غفر الله ذنوبه وستر عيوبه » .

نورالدین محمد لاهیجی معروف به «نورا» ، از معاصرین و شاگردان میرعماد بوده و گویند خط
 نستعلیق را از همه شاگردان میرشبهه تر بوی می نوشته و میر را بوی علاقه خاصی بوده است .
 میرزا سنگلاخ در تذکره خود نوشته است که نورا در زمان شاه عباس دستگاه عظیم داشته و از شاه
 مهربانی فراوان میدیده است . هنگام قتل میرعماد ، نورارنجیده خاطر از اصفهان بلاهجان شتافته است ،
 ولی پس از اندک زمانی شاه عباس ویرا باصفهان فراخوانده و مأمور کتابت قرآنی بخط نستعلیق کرده است .
 و هم او آورده که نورا در زمان سلطنت شاه عباس در اصفهان در گذشته است ، که البته صحیح نیست ؛ زیرا که ،
 يك نسخه از جوامع الحکایات عوفی در کتابخانه شاهنشاهی موجود است که سه قسم اول آن ، بخط نورا و قسم چهارم
 آن ، بخط محمد رضا ابن محمد مقیم تبریزی است که آنرا بسال ۱۰۸۹ تمام کرده و این کاتب اخیر الذکر
 متذکر است ، که نسخه بخط نورا شروع شده و با تمام ترسیده ، نورادر گذشته و شاه سلیمان ، ویرا مأمور
 اتمام آن کرده است . تاریخ رقمهائی که نورادر سه قسم اول جوامع الحکایات مزبور کرده است ، سالهای ۱۰۴۸ و
 ۱۰۵۰ می باشد ؛ بنابراین میتوان احتمال تزديك بيقين کرد که وی ، در جریان سال ۱۰۵۰ یا سال ۱۰۵۱
 در گذشته است .

ترنج ضربی مذهب - کاغذ خوقندی زرفشان جدول زرین دار - دو صفحه اول
متن وحاشیه مذهب - بقلم نیمدودانگ خوش - رقم عبدالرحیم هروی - تاریخ
۱۰۳۴ .

عبدالرحیم هروی، از خوشنویسان شهر همدان و کاتب دربار جهانگیر پادشاه هندوستان بوده است.
ابتدا «عبرین قلم» و «جهانگیر شاهی» رقم کرده و بعداً از جهانگیر پادشاه، خطاب «روشن قلم» یافته است.
تاریخ وفاتش را تعیین نکرده اند؛ ولی حیاتش در میان سنوات ۹۹۹ و ۱۰۳۴ مسلم است .

(۵۱) جنگ اشعار متفرقه و مثنوی مهر شفائی

باندازه ۸۰ × ۱۵۰ - جدول ۶۰ × ۱۱۵ - جلد تیماج عنابی یک لائی -
کاغذ کشمیری الوان جدول زرین دار - دارای یک سر لوح مذهب عالی - بقلم
کتابت عالی - رقم علیرضا - تاریخ ۱۰۲۴ .

پایان : «تمت النسخة مهر ، بتاريخ شهر رمضان المبارك سنة اربع و
عشرين والف . کتبه العبد المذنب، علیرضا ، غفر نوبه و ستر عیوبه .»

علیرضای عباسی تهریزی، خوشنویس مقرر و ملازم مقررب شاه عباس بزرگ صفوی و معاصر و معارض
مرعماد بوده است . وی هفت قلم را خوش می نوشته و از آن جمله، در تعلیق و نسخ و مخصوصاً در خط ثلث استاد
مسلم شناخته شده و در این دو خط شاگرد علاء یاک تهریزی بوده است .
علیرضا، تاجا بان سلطنت شاه عباس، یعنی - ال ۱۰۳۸ حیات داشته و پس از آن معلوم نیست که تا کی زیسته باشد .

(۵۲) مرقع

باندازه ۲۲۰ × ۳۰۵ - جلد میشن ماشی جدول منگنه مذهب
مشمول بر ۳۶ قعه مذهب بر رسم که از آنجمله، ۱۲ قعه تصاویر آبر

.....

.....

ابوتراب اصفهانی ، مشهور به «ترابا» ، ابتدا از شاگردان ملا فاضلی بوده و از استاد در گذشته و در زمره شاگردان میرعماد در آمده ، مریدی وی اختیار کرده و مدت ده سال در خانه وی مجاور و بمشق خط مشغول بوده ؛ تا بمقام خلافت میر رسید است .

ظاهر آنرا با در تعلیم دستی قوی داشته است ، که گویند شاگردان وی همگی خوشنویس میشده اند . ترابا ، شعری گفته و می شناخته و در سبک شعر ، تنوع قدمای کرده است . هنگام قتل میر عماد ، تنها کسی بوده که اقدام بکفن و دفن میر کرده و مرثیه ای در مرگ وی سروده است . تاریخ وفاتش را ۱۰۲۲ در اصفهان و مقبره اش را در مسجد لبنان ، تعیین کرده اند .

(۵۷) منتخب تحفة العراقین خاقانی

باندازه ۱۸۵ × ۲۹۰ - جدول ۸۰ × ۱۵۵ - جلد زری گلداز - کاغذ اصفهانی متن و حاشیه جدول زرین دار ، حاشیه مذهب و صفحات همگی بین السطور طلا اندازی شده است - دارای یک سر لوح و صفحه آخر نیز مذهب مرصع عالی است - بقلم کتابت عالی - رقم عبدالرشید .
پایان : « کتبه المذهب عبدالرشید » .

(۵۸) گلشن راز شیخ محمود شبستری

باندازه ۱۵۰ × ۲۴۰ - جلد روغنی ممتاز - کاغذ بخارائی متن و حاشیه ، جدول زرین دار - دارای یک سر لوح مذهب مرصع عالی - سر فصلها عموماً مذهب منقش - بقلم کتابت خفی عالی - رقم عبدالرشید دیلمی .
پایان : « الفقیر الحقیق المذهب ، عبدالرشید الدیلمی ، غفر الله ذنوبه و ستر عیوبه ، بدار السلطنه اصفهان نوشته شد » .

عبدالرشید دیلمی ، که در هندوستان بنام « رشید آقا » و « آقا رشید » و « آقا » معروف بوده و خود ، « عبدالرشید » و « رشید » رقم می کرده ؛ خواهرزاده و شاگرد میرعماد بوده است . رشید پس از قتل میر ، از اصفهان به هندوستان مهاجرت نمود و ملازمت شاه جهان را اختیار کرد و در دربار این پادشاه ، قربت و مکانت یافت و استاد خط شاهزاده دار شد . رشید ، در کبر سن سال ۱۰۸۱ در اکبر آباد (آگره) هندوستان درگذشت و در همانجا مدفون شد .

ظاهر آنرا ، پس از مرگ میرعماد شهرت فراوان داشته است ؛ و در قطعه‌ای ممتاز از آن این نگارنده، که تاریخ ۱۰۳۹ دارد ، چنین رقم کرده است : « کتبه العبد، نورالدین محمد اللاحجی، الملقب بخوشنویس ایران » .

(۵۴) يك قطعه از مرقع شماره ۲۹

باندازه ۱۰۰×۱۷۰ - بقلم دودانگ و نیمدودانگ خوش - رقم :

« مشقه حسن شاملو . جهة فرزندی میرعبدالصمد نوشته شد » .

حسنخان شاملو، فرزند حسین خان ازاعظم امرای شاملو بوده و مدتی در زمان شاه عباس ثانی و شاه سلیمان صفوی، حکومت هرات داشته است. مجلس وی هیچگاه از ارباب کمال خالی نبوده و اوقات خود را صرف مجالست فضلاء و شعراء و هنرمندان می کرده است؛ و نیز شعر می گفته و صاحب دیوان و در حسن خط نستعلیق مشهور عهد بوده است .
وفات وی، بسال ۱۰۵۲ در هرات اتفاق افتاده و همانجا مدفون شده است .

(۵۵) هفت بند حسن کاشانی

باندازه ۱۶۰×۲۵۰ - جدول ۸۵×۱۵۰ - کاغذ سمرقندی متن و

حاشیه جدول زرین دار، حواشی عموماً تشعیر سازی مذهب - دارای يك سر لوح مذهب مرصع - بقلم نیمدودانگ عالی - رقم عبدالجبار .

پایان : « کتبه العبد المذنب الراجی عبدالجبار ، غفر ذنوبه و ستر عیوبه » .

عبدالجبار، از خوشنویسان دربار شاه عباس بزرگ صفوی، در خط نستعلیق شاگرد بلا واسطه میرعماد بوده و بسال ۱۰۶۵، در اصفهان درگذشته است .

(۵۶) يك قطعه از مرقع شماره ۳۶

اندازه جدول ۱۰۰×۱۶۵ - بقلم چهار دانگ و دودانگ عالی -

رقم : « نزهة بيمقد و ترابا ، غفر الله له ، جهة محمد مؤمن مشکى سلمه الله تعالى » .

(۶۱) دیوان تر کی خطائی (شاه اسمعیل صفوی)

باندازه ۱۶۵ × ۲۷۵ - جدول ۹۰ × ۱۷۰ - کاغذ خوقندی متن و حاشیه
جدول زرین دار، حاشیه زرفشان - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب ممتاز -
سرفصلها عموماً مذهب - بقلم کتابت جلی عالی - رقم نورالدین اصفهانی -
تاریخ ۱۰۸۸ .

پایان : « حسب الامر الاعلی ، بتاریخ بیستم شهر ذیحجه الحرام سنه ۱۰۸۸
در کتابخانه مبارکه با تمام رسید . کتبه العبد المذنب ، ابن ابوتراب ، نورالدین
محمد اصفهانی ، غفر الله ذنوبهما و ستر عیوبهما » .

نورالدین محمد، فرزند ترابای خوشنوس سابق الذکراست . وی از خوشنویسان کتابخانه شاه
سلیمان صفوی (۱۰۷۷-۱۱۰۵) و بقول میرزا سنگلاخ ، ملقب به «جواهر نگار» بوده و در اصفهان در گذشته
است . تاریخ وفاتش را ذکر نکرده اند .

(۶۲) يك رقعہ از مرقع شماره ۴۳

باندازه ۸۰ × ۲۱۰ - بقلم دو دانگ و نیم دو دانگ خوش - رقم :
« المذنب جواهر رقم » .

سید علی خان جواهر رقم ، فرزند میرزا مفیم، از اولاد میر شاه میر، ابتدا ساکن عباس آباد اصفهان
و بضائلی نفسانی متصف بود . شعری گفت و باسم تخلص می کرد . خط نستعلیق را نزد پدر خود که شاگرد
میر عماد بود، تعلیم یافت و با مهارت مشق از خطوط میر عماد، شیوه ویرا فرا گرفت . با عبدالرشید دیلمی
معاصر و مصاحب بود و بوی احترام میگذاشت . در عهد سلطنت شاه جهان، بهرامی پدر، بهندوستان شتافت
و پدر باره عالمگیر پادشاه راه یافت و در جز و ملازمان پادشاهی منسلک و بخطاب «خانی» و لقب «جواهر رقمی»
نایل گردید و کتابداری خاصه بوی تقویض شد .

میرزا مفیم پدر جواهر رقم ، قبل از وی در هندوستان در گذشت و خود او در اواخر عمر، مبتلا بنجون
خفیفی شد و در دهلی بسال ۱۰۹۴ وفات یافت و همانجا مدفون گردید .

(۵۹) يك رقعہ از مرقع شماره ۵۲

باندازه ۸۵×۱۸۵ - بقلم دو دانگ و نیمدو دانگ خوش - رقم :
« دردار السلطنه اصفهان مرقوم شد . بنده شاه دین پناه اشرف » .

اشرف، تخلص محمد سعید است . وی در خط نستعلیق، شاکر عبد الرشید و بلمی و در شاعری، شاکر صائب بوده و هموست که در مرکز رشید اوصائب، که در یکسال اتفاق افتاده (سال ۱۰۸۱) قطعه رثائی ساخته و این ابیات از آنست :

روی بامن کرد و گفت اشرف، بگو تاریخ آن	چون ترا بودند ایشان، اوستاد و پیشوا
گفتم از ارشاد پیر عقل، در تاریخ آن	بود با هم مردن، آقا رشید و صائنا
تاریخ وفات خود اشرف معلوم نشد .	

(۶۰) مرقع

باندازه ۲۱۵×۳۳۵ - جلد روغنی - دارای ۳۲ رقعہ ، غالباً مذهب
مرصع تشعیر سازی، با خطوط نستعلیق، رقم: محمد حسین زرین رقم کشمیری،
رشیدا، میر علی هروی، میر عماد، ابوالعالی، و از جمله :
يك قطعه، بقلم نیمدو دانگ و کتابت جلی عالی - رقم : « ابن ابوتراب،
محمد صالح الاصفهانی، غفر ذنبه ۱۰۹۲ » .

محمد صالح، برادر نورالدین محمد و فرزند ترابای خوشنویس اصفهانی بوده و به پیروی برادر و پدر،
نستعلیق را بشیوه میرعماد و بسیار بازمی نوشته است . وقاش را سپهر، بسال ۱۱۳۰ ضبط کرده است و مسلم
اینکه تا سال ۱۱۱۶ در قید حیات بوده است .

از معاصرین این خوشنویس، محمد صالح بن میرزا علی کاتب خاتون آبادی است که او نیز در اصفهان
می زیسته و از شاگردان ملا واسطه میرعماد بوده و چنانکه از آثار خطوط وی معلوم است، بقینا در میان سنوات
۱۰۲۶ و ۱۰۷۱ وی نیز از استادان مسلم خط نستعلیق بوده است .

(۶۶) ده رقعہ از مرّقع شماره ۴۸

بقلم سددانگ جلی و دودانگ ونیمدودانگ، رقم میرزا عباس نوری
و از آن جمله:

یک قطعه بقلم سددانگ جلی و نیمدودانگ عالی - باندازه ۱۳۰×۲۲۰ -
رقم:

« بر حسب امر اشرف شاهنشاه ظلّ الله، السلطان فتحعلیشاه قاجار
روحافدا، این بنده در گاه عباس نوری، از خط استادی میرعمادعلیه الرحمه،
نقل نمود. سنه ۱۲۳۷ » .

میرزا عباس نوری پدر میرزا حبیبعلی، ماجر جوی معروف دوره ناصرالدین شاه، یکی از زبردست ترین
ستعلیق نوسان قرن سیزدهم است که متأسفانه ترجمه احوال وی، در هیچیک از مآخذی که این دسته از
هنرمندان را معرفی کرده اند، نیامده است .

میرزا عباس، از خوشنویسان دربار فتحعلیشاه قاجار و مقلد و پیرو شیوه میرعماد بوده و در این امر
باندازه ای قدرت نشان داده است، که هیچیک از پیروان سبک خط میر، بدان پایه نرسیده اند . با مر فتحعلیشاه
چند قطعه از بهترین خطوط میرعماد را تقلید کرده و چنانست که اگر رقم هر دو را پنهان کنند، تشخیص آن
جز برای اهل بصیرت، آن هم با دقت فراوان، بسیار دشوار است .
تاریخ وفات وی معلوم نشد و حیات وی فقط سال ۱۲۳۷ که تاریخ کتابت قطعات او است، مشخص
می باشد .

(۶۷) لوايح جامی

باندازه ۱۴۰×۲۱۵ - جدول ۶۵×۱۲۵ - جلد روغنی ممتاز - کاغذ
فرنگی آهار و مهره کشیده نخودی جدول و کمند زرین دار - دو صفحه اول
متن و حاشیه مذهب مرّمع عالی ، بین السطور طلا اندازی شده - بقلم
نیمدودانگ عالی - رقم فتحعلی شیرازی - تاریخ ۱۲۶۶ .

مرزا فتحعلی شیرازی، فرزند آقا محمدجعفر، مردی با کمال و ادیب و هنرمند و شاعر بوده و «حجاب»
تخلص می کرده و خط نستعلیق را خوش و محکم مینوشتد است. وفاتش سال ۱۲۶۹ در شیراز اتفاق افتاده و
در بقعه شاه چراغ مدفون شده است .

(۶۳) قرآن

باندازه ۱۱۵ × ۱۹۰ - جدول ۷۷ × ۱۳۵ - کاغذ بخارائی جدول
زرین دار - دو صفحه اول متن وحاشیه مذهب عالی - بقلم کتابت عالی - رقم
محمد حسین نورس - تاریخ ۱۰۹۳ .

پایان : « کتبه العبد ، المتخلص بالنورس ، محمد حسین دماوندی ، فی
سنة ثلث و تسعين بعد الالف . ۱۰۹۳ ... » .

محمد حسین دماوندی ، در جوانی باصفهان رفت و بشاعری معروف شد و « نورس » تخلص کرد . صاحب
متوجه احوالش گردید و ویرا تربیت کرد . خط نستعلیق ، مخصوصاً قلم خفی را خوش می نوشت و با این
هنر ، بیش از خط ، شعر خود مفتون و مغرور بود . سال وفاتش معلوم نشد ولی تا سال ۱۰۹۳ حیات داشته و
هنگام تألیف تذکره میرزا طاهر نصرآبادی (حدود سال ۱۱۱۵) ، نیز می زیسته و نصرآبادی ترجمه احوال
او را در حوزو شعرای حیدرآباد ذکر کرده است .

(۶۴) يك رقعه از مرقع شماره ۲۲

باندازه ۹۰ × ۱۷۰ بقلم دو دانگ خوش - رقم : « فقیر هدایت الله
زرین رقم ، غفر ذنوبه . ۱۱۱۱ » .

هدایت الله زرین رقم ، از اشکریان سیدعلی خان جواهر رقم و از ملازمان دربار اورنگ زیب پادشاه
هندوستان و معلم خط شاهزاده کام بخش و دیگر شاهزادگان بود و در این دربار ترقی کرده بمقام کتابداری
خاصه رسید و بسال ۱۱۱۸ در احمد نگر هندوستان درگذشت .

(۶۵) يك رقعه از مرقع شماره ۳۶

باندازه ۱۱۵ × ۲۷۰ - بقلم دو دانگ و نیم دو دانگ عالی - رقم :
« کتبه فقیر ، نور الله عفی عنه . ۱۱۵۴ » .

شیخ نور الله ، از خوشنویسان هندوستان و در خط ، شاکر عبد الرحیم فرمان نویس ، که او خود شاکر کرد
رسیده بوده است . میباید . بمقتضای سیر اندیشه خط کتابت و قلم ، در دهه ۱۱۵۰ هجری قمری است . سال وفات
۱۱۵۴ هجری قمری است .

پرداخته شد. وانا العبد الفقير، محمود المتخلص بحکیم، ابن مرحوم الوصال
طاب نراه. فی سنه ۱۲۷۰.»

کتابت این نسخه، بدست آقا فتحعلی حجاب شیرازی (که ترجمه احوالش
گذشت) آغاز گردیده و هنگام کتابت او اخر نسخه سبحة الابرار، عمرش
کفاف انجام آن را نداده است. این معنی در حاشیه صفحه ای که قلم حجاب شکسته
و طومار عمر را در نوشته، در ضمن يك مثنوی، بخط و نظم احمد و قار ابن وصال
برادر بزرگ حکیم نوشته شده، که بر حسب امر فرهاد میرزا معتمد الدوله،
برای اینکه نامی از استاد کاتب نخستین بماند، یادداشت شده است.

مجموعه نسخه، بخط بسیار خوش میباشد و کاتب دوم، به پیروی و تقلید
شیوه کاتب اول، آنرا یکدست و یکسان و یکنواخت نوشته است.

میرزا محمود متخلص بحکیم، سومین فرزند هنرمند میرزا کوچک وصال؛ بسال ۱۲۳۴ در شیراز
متولد شد و در همانجا کسب علم و هنر کرد. از علوم طب و حکمت سر رشته داشت، شعر می گفت و در خط
ستعلیق، مخصوصاً قلم خفی استاد بود و سال ۱۲۷۴ در شیراز درگذشت.

(۷۰) خسرو و شیرین نظامی

باندازه ۲۱۵ × ۳۵۵ - جدول ۱۳۰ × ۲۴۵ - جلد تیماج سرخ بغدادی
مذهب - کاغذ فرنگی آهار و مهره کشیده جدول و کمند زرین دار - دو صفحه
اول متن و حاشیه مذهب عالی، بین السطور طرا اندازی منقش - دارای دومجلس
تصویر آبرنگ (ظاهر آمل کاتب) - بقلم کتابت عالی - رقم داوری - تاریخ
۱۲۷۸.

پایان: «زداور هر دم اورا یاوری باد دعایش زیب مدح داوری باد ۱۲۷۸.»

میرزا محمد متخلص بدآوری، چهارمین فرزند هنرمند وصال، بسال ۱۲۳۸ در شیراز متولد گردید. در
حکمت و اقسام شعر و ادبیات و نقاشی دست داشت و خط نستعلیق و شکسته را استادانه مینوشت. بسال ۱۲۸۳

(۶۸) شش دفتر مثنوی مولانا جلال الدین بلخی

باندازه ۱۷۵×۲۸۵ - جدول ۱۳۰×۲۳۰ - جلد تیماج مشکی -
کاغذ ترمه جدول و کمند زرین دار - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع -
درس هر دفتر، یک سر لوح مذهب مرصع دارد - بقلم نستعلیق کتابت عالی -
رقم محمد مهدی ملک الکتاب - تاریخ ۱۲۶۳ .

پایان : « تم المجلد السادس من كتاب المثنوی... بتاريخ يوم السبت ثاني
عشرين شهر صفر المظفر سنة ثالث وستين ومائتين بعد الالف ... على يد حقیر -
الفقییر، محمد مهدی ملک الکتاب ... » .

محمد مهدی، ملقب بملک الکتاب و متخلص بعشرت، از سادات فراهان و از بنی اعمام میرزا بزرگ
فایم مقام فراهانیست . تحصیلات مقدماتی را در فراهان و بیروجرد انجام داد و مشق خط پرداخت و اوقات
سیار مصروف ساخت؛ تا در خط نستعلیق و سرعت قلم شغرت یافت و بتوسط فتحعلیخان ملک الشعراء کاشانی
بدربار فتحعلیشاه راه یافت و مورد نظر و عطوفت شاه قرار گرفت و بلقب ملک الکتابی سرفراز گردید و همچنان
میزبنت تادوره ناصر الدین شاه را نیز درک کرد . سرعت قلم و بیرونچنین توصیف کرده اند که بهفت ساعت هزار بیت
می نوشت .

تاریخ وفاتش راسپهر ، سال ۱۲۶۰ ثبت کرده است .

(۶۹) سبحة الابرا رجامی - طریق التحقيق سنائی

باندازه ۱۹۰×۳۱۵ - جدول ۱۳۰×۲۲۰ - جلد تیماج سرخ بغدادی
ترنج و نیمترینج و لچکی منگنه مذهب - کاغذ فرنگی آهار و مهره کشیده
نخودی جدول زرین دار - دو صفحه اول هر مثنوی ، متن و حاشیه مذهب
عالی و بین السطور طلا اندازی منقش - دارای دو سر لوح مذهب ممتاز -
سر فصلها عموماً مذهب - بقلم نیمدو دانگ عالی - رقم محمود حکیم -
تاریخ ۱۲۷۰ .

پایان : « حسب الامر بندگان... ایلخانی ... به متمیم این کتاب مستطاب

میرزا علی محمد لواسانی ابن میرزا حسینعلی، برادر میرزا محمد جعفر حیم الهی است. اجدادش در دربار قاجاریه و افشاریه معزز بوده اند و خود یکی از مشاهیر خوشنویسان قرن اخیر و در خط نستعلیق و شکسته استاد بوده است .
وی بطریق شیخیه متمایل و شاعر بوده و «صا» تخلص میکرده است . وفاتش در هفتاد و هشت سالگی بسال ۱۲۹۹ در تهران اتفاق افتاده است .

(۷۳) فیض الدموع محمد ابراهیم بدایع نگار

باندازه ۱۸۵ × ۲۹۷ - جدول ۱۲۰ × ۲۰۰ - جلد تیماج ماشی -
کاغذ فرنگی نخودی جدول و کمند زرین دار - دارای یک سر لوح مذهب -
بقلم کتابت جلی ممتاز - رقم محمد رضا کلهر - تاریخ ۱۲۸۳ .
پایان : « کتاب مبارک فیض الدموع ... درید تحریر عبد خاکی جانی،
محمد رضا بن مرحوم محمد رحیم بیگ کلهر . سمت اختتام یافت، فی شهر رجب
سنه ثلث وثمانین و مائتین بعد الالف من الهجرة ... » .

میرزا محمد رسای کلهر، فرزند محمد رحیم بیگ از ایل کلهر کردستان، مشهورترین نستعلیق نویسندگان قرن اخیر، بسال ۱۲۵۵ متولد شده و در جوانی نزد میرزا محمد خوانساری بتعلیم خط نستعلیق پرداخته و بعدها از روی خطوط استادان، مخصوصاً میرعماد قزوینی مشق کرده است .
پس از آنکه میرزا رضا شهرت یافت، ناصرالدین شاه و پیراحضرت خواص و مهربانی کرد و کتابت بعضی کتابهای انطباعات دولتی را بوی او گذاشت .
از خطوط اصل میرزا رضا، بندرت موجود و خوشبختانه کتابهای چاپی بحدوی فراوان است .
میرزا رضا علاوه بر خط نستعلیق، شکسته را بدرستی نوشته و از استادان این خط محسوب است .
کلهر، بسال ۱۳۱۰ سن شصت و پنج سالگی در تهران درگذشت و در گورستان محله حسن آباد خاک سپرده شد .

(۷۴) تهذیب المنطق

باندازه ۱۱۵ × ۱۹۰ - جدول ۶۰ × ۱۱۵ - جلد میشن سرخ جدول
مذهب - کاغذ فرنگی آهار و مهره کشیده متن و حاشیه جدول زرین دار،
حاشیه کاغذ آبی فرنگی - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب - دارای یک

در شیراز در گذشت و در جوار پدر، در بقعه شاه چراغ بخاک سپرده شد .

(۷۱) و جیزه حاج میرزا آقاسی

باندازه ۱۵۵×۲۴۲ - جدول ۹۰×۱۴۰ - کاغذ فرنگی آهار و مهره
کشیده زرفشان متن و حاشیه جدول زرین دار - بقلم نیمدو دانگ عالی -
رقم محمد ابراهیم طهرانی - تاریخ ۱۲۶۴ .

پایان : « در جمادی الاولی ۱۲۶۴ ، بنده در گاه شاهنشاه جهانیان پناه،
السلطان محمد شاه غازي خلدالله ملكه و دولته ، محمد ابراهیم طهرانی ، از
نگارش این خجسته کتاب مستطاب بهره یاب آمدم . امید است که منظور نظر
کیمیا اثر قبله عالم و عالمیان روحنا فداء آید » .

محمد ابراهیم نواب ابن محمد مهدی نواب طهرانی ملقب بیدایع نگار، از مورخان و منشیان و کتاب
معروف دوره محمد شاه و ناصر الدین شاه قاجار بوده است . از آثاره منشآت او ترجمه نامه حضرت امیر المومنین
علی بن ابیطالب بمالک اشتر و فیض الدموع ، بخط میرزا رضای کلهر بچاپ رسیده است و کتاب تاریخ تالیف وی،
عنوان عقدالاولی دارد . وفاتش بمرس سخته، در سال ۱۲۹۹ در نهران اتفاق افتاده و در نجف بخاک سپرده
شده است .

(۷۲) مرّقع

باندازه ۱۸۰×۲۹۰ - جلد تیماج سرخ جدول منگنه - محتوی ۶۰
رقعه، غالباً مذهب عالی - خطوط شکسته بقلم نیمدو دانگ و کتابت جلی و
خفی و غبار ؛ و نستعلیق دودانگ و نیمدو دانگ و کتابت جلی و خفی و غبار ؛
همگی بخط میرزا علی محمد، تاریخ ۱۲۵۳ و ۱۰ رقعده مجالس تصاویر آبرنگ
و سیاه قلم و غیره ، رقم : محمد زمان ، محمد هادی ، آقا صادق .
از جمله قطعات خطوط ، یلی باندازه ۵۰×۱۱۰ - بقلم نستعلیق
نیمدو دانگ عالی - رقم علی محمد .

نایب السلطنة العلیة روحی فداء ، سرافرازم . شهرزی حجه ۱۲۸۰هـ .

(۷۷) تاریخ نخبیر ناصری

باندازه ۱۷۰×۲۵۵- جلد روغنی عالی- کاغذ فرنگی نخودی آها-
ومهره کشیده جدول و دندان موشی و کمند زرین دار ، صفحات عموماً
بین السطور طلا اندازی منقش- دو صفحه اَوّل متن وحاشیه مذهب مرّصع-
دو صفحه بعدمتن وحاشیه مذهب- سرفصلها عموماً مذهب عالی- بقلم کتابت
جلی ممتاز- رقم محمد حسین شیرازی- تاریخ ۱۲۸۲.

بیان : « وانا العبد کاتب الحضرة السلطانی ، محمد حسین شیرازی ، فی
شهر ذیقعدہ سنه ۱۲۸۲ » .

میرزا محمد حسین ابن حاج محمد علی تاحر شیرازی ملقب بکاتب السلطان . در شیراز کسب کمالات
کرده بتهران آمد و از خوشنویسان مقرر و مقرب دربار ناصر الدین شاه گردید و تا زمان جلوس مظفر الدین
شاه نیز کاتب سلطانی بود و در کتابی که با مر مظفر الدین شاه کتابت کرده « کاتب الحضرة السلطانی ، مستوفی
دیوان عالی » رقم کرده است .

میرزا محمد حسین شیرازی ، یکی از چیره دست ترین نستعلیق نویسان ایران است که خط وی با خط
نزد کترین خوشنویسان این فن ، برابری میکند و اینک که نیم قرن از مرگ وی گذرد ، هنوز خوشنویسی که
قابل قناس باوی باشد ، عرصه ظهور نر سیده است . مثنوی خط وی را باید یکی از نفیس ترین آثار خطوط نستعلیق
جهان دانست .

تاریخ وفاتش معلوم نشد ولی حناش تا سال ۱۳۱۶ ، محرز میباشد .

سرلوح مذهب - بقلم کتابت جلیّ عالی - رقم ابو الفضل ساوجی - تاریخ ۱۲۸۶ .
 پایان : « کتبه العبد ... ابو الفضل بن فضل الله الساوجی ، فی شهر
 جمادی الاولی سنه ۱۲۸۶ » .

مجدالدین ابو الفضل محمد بن حاج میرزا فضل الله، از طایفه شاملو و مولدش ساوه بوده و بسال ۱۲۴۸ متولد شده است و در تهران نشو و نما و کسب کمالات کرده، در طب و ادب و شاعری و خوشنویسی و حسن معاشرت و محاضرت شهرت یافته ، در مجلس تالیف نامه دانشوران شرکت داشته است . از خطوط مختلف، نستعلیق و شکسته و تعلیق را استادانه مینوشت و بسال ۱۳۱۲ در تهران در گذشته است .

(۷۵) شش دفتر مثنوی مولانا جلال الدین

باندازه ۲۲۰ × ۳۷۰ - جدول ۱۲۵ × ۲۳۰ - جلد ساغری مشکی
 منقش مذهب - کاغذ فرنگی آهار و مهره کشیده نخودی جدول زرین دار ،
 غالباً بین السطور طلاندازی شده - دو صفحه اول هر دفتر، متن و حاشیه مذهب
 و دارای یک سرلوح مذهب مرصع عالی است - بقلم کتابت ممتاز - رقم
 محمد حسین شیرازی - تاریخ ۱۲۷۹ .

پایان : « وانا العبد کاتب الحضرة السلطانی ، محمد حسین الشیرازی ،
 غفر الله ذنوبه و ستر الله عیوبه . تحریرا فی شهر رمضان المبارک سنه ۱۲۷۹ » .

(۷۶) گلستان سعدی

باندازه ۱۶۰ × ۲۵۵ - جلد روغنی عالی - کاغذ فرنگی نخودی آهار
 و مهره کشیده جدول و کمند زرین دار - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب،
 بین السطور طلاندازی - دارای یک سرلوح مذهب مرصع - بقلم کتابت جلیّ
 عالی - رقم محمد حسین شیرازی - تاریخ ۱۲۸۰ .

پایان : « وانا العبد کاتب الحضرة السلطانی ، محمد حسین شیرازی ،
 که بر حسب امر اقدس همایونی بتعلیم خط شاهنشاه زاده اعظم اجل افخم

نمونه
خطوط خوشنویسان
نستعلیق

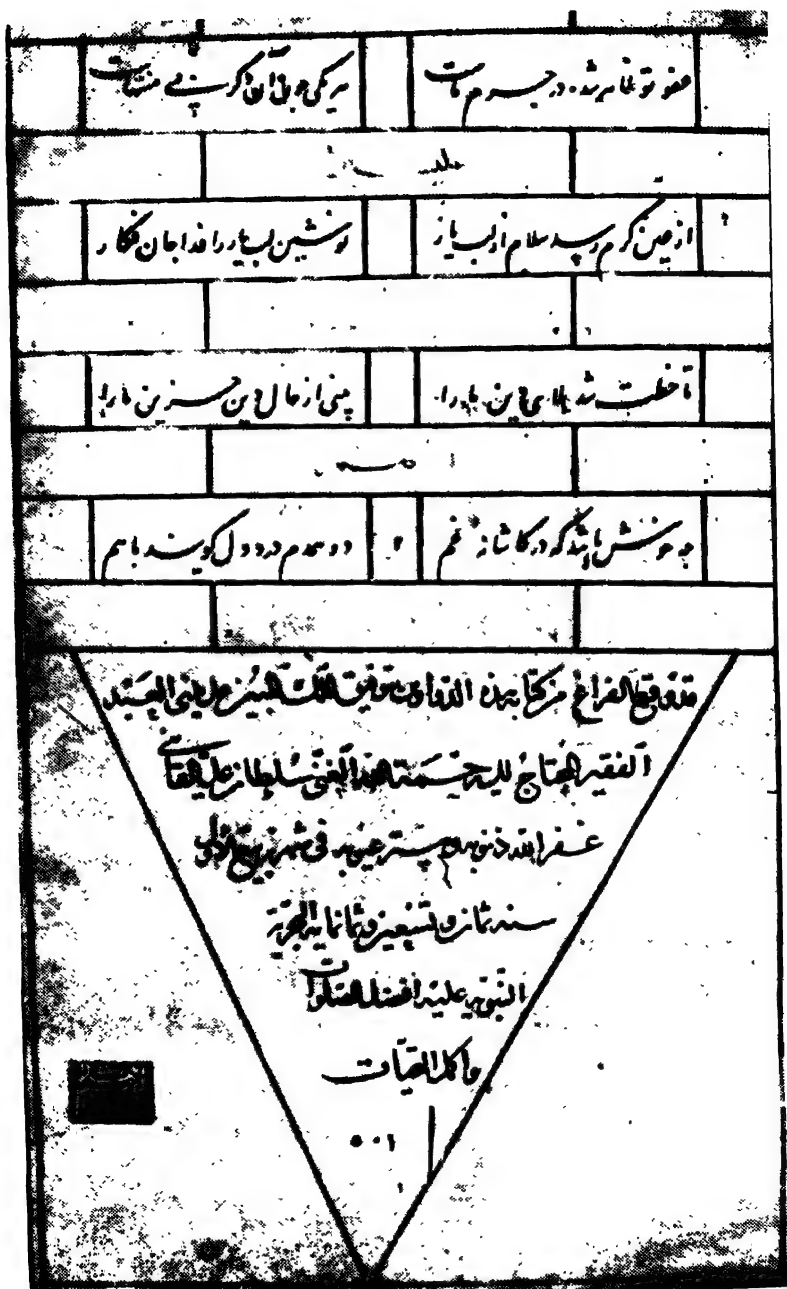

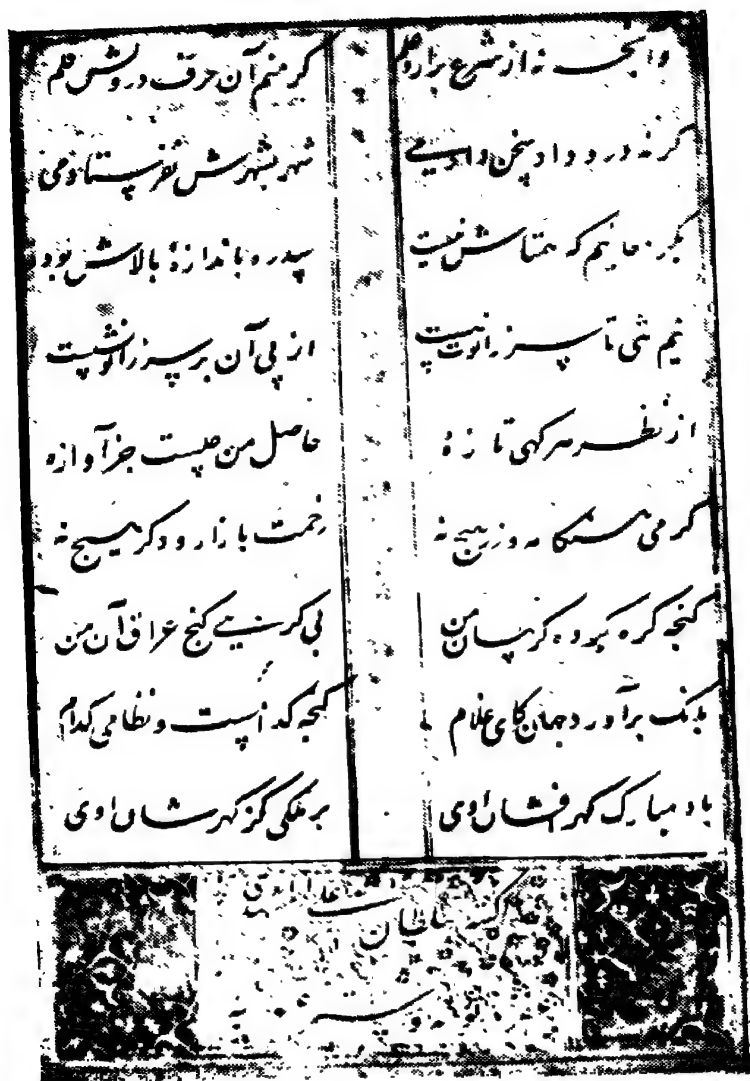
نمونه شماره (۲)

تنت ما تكتنا من كل طائفة	المستطيعين على ما فيهم من عاقبة	أي طالب كثر الله من هذه	على عبد الفقيه في الله	في حجة من الله في حجة	عاج حجة في الله في حجة	عفا الله عنه في الله	عفا الله عنه في الله	عفا الله عنه في الله	عفا الله عنه في الله
--------------------------	---------------------------------	-------------------------	------------------------	-----------------------	------------------------	----------------------	----------------------	----------------------	----------------------

الجلال لا خلة من كنية	الجلال لا خلة من كنية	الجلال لا خلة من كنية	الجلال لا خلة من كنية	الجلال لا خلة من كنية	الجلال لا خلة من كنية	الجلال لا خلة من كنية	الجلال لا خلة من كنية	الجلال لا خلة من كنية	الجلال لا خلة من كنية
-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------	-----------------------

نباشد و پوخته باید که شاعر را طلب چمن غالب بود
 نه چمن طلب تا سخن او پندلست چمنبان طعنه عشاق
 کرد و درون شع روشت که بر او پند صفای
 و یقینیه باطن سخن از باب طوب در دل بختکار
 آتش مشن که سر در می گیرد بیت
 وقت میان پوز کر جان خیزد
 تا آنک بر یمانش بر هم بند
 تست نه از سار آتش نفع المومنه بنیپس عشاق
 فی تاریخ سه شنبع و ثمانین و ثمانیة علی مد القبر
 انفقیر الحاج الی الملک الصمد شیخ محمد الامامی
 تجاوز از حد

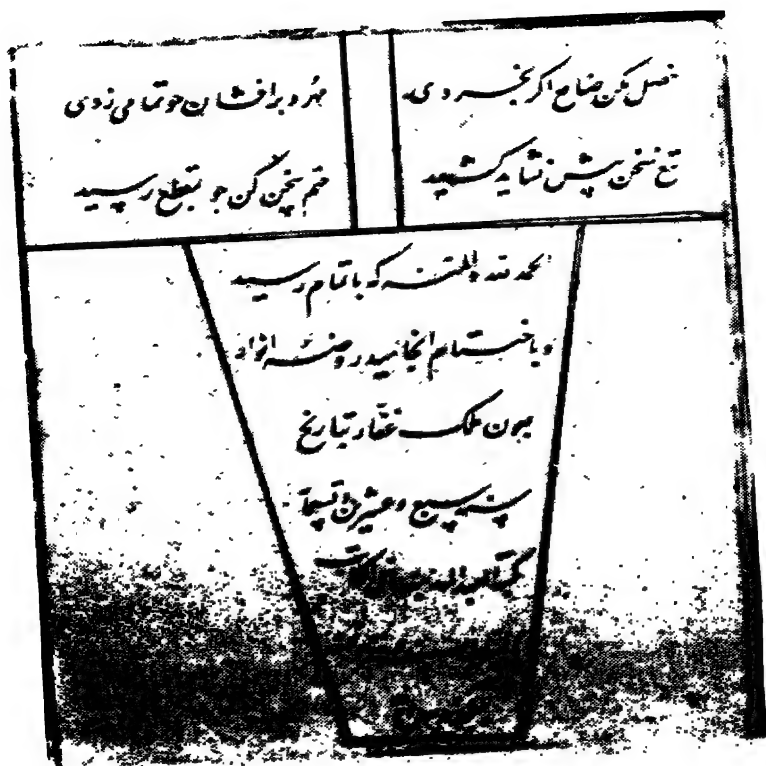

نمونه شماره (۱۰)

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين	
یا انگره پنسرخ ازلحق محب ن	
این کتابت که پنجاه بیت مع بند سلطان محمد بن نور	بروز روز غزاله بن محمد سود در چاه و چاه پال طنب
پانزده روز در فرست از رمضان سال هجرت کتابت من بود	

نمونه شماره (۱۱)

نمونه شماره (۱۵)

نمونه شماره (۱۷)

کروی بجناب شہ جواد	باش شیدم بدیں رسار
برکچ مراد رہ نوودی	برخ در دوستم کشودی
کستم سخن بدین مندی	تامن ز پسر خیال بندی
اذغایت لطف شہ رساندم	کرکوی سخن بر سپاندم
صد بار قبول شا افتاد	شہ راجو بدین نکاح افتاد
جو کائنات و تزار دینار	بخشید مرا بلفظ بسیار

تا پست فلک بجای شہ با

بر دست ملک دعای شہ با

مست بعوں آمد

علی ید الضیف

عبدی مبارک

م

نمونه شماره (۱۹)

سنتی بل ہم ہم ہر ہر

بہر تو نون امن رحمت

سہ ہلاسی سے مت

می طلبہ رحمت فضل رحیم

اجد سوربہ روز خطی کلین حضرت

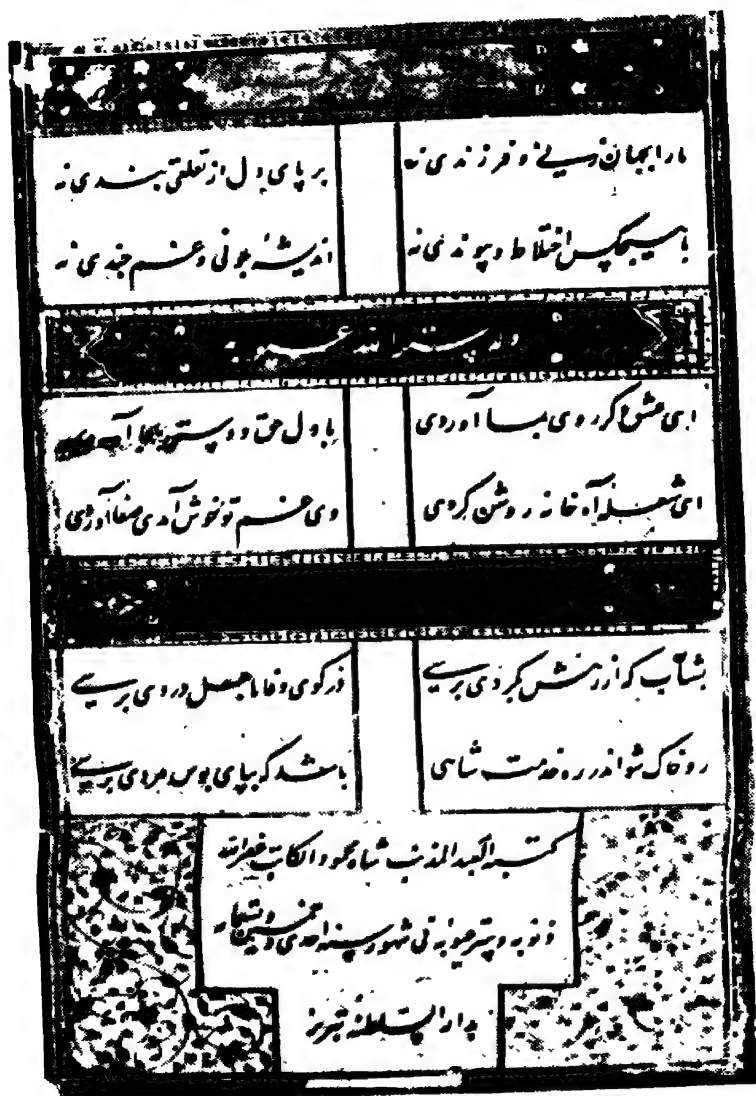
ایش کہ غریت در شرح عیش دیدہ عیان دیدہ عمت سلیم

خذ ضلع قبارک اللہ

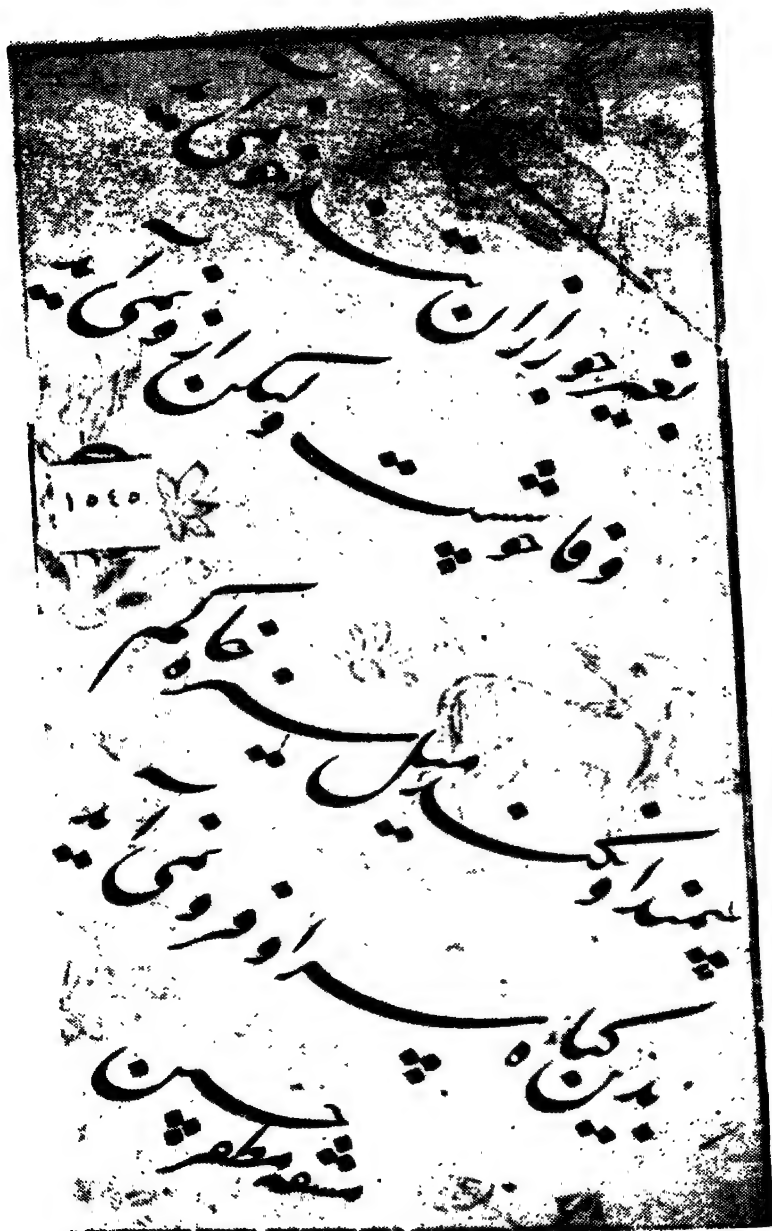
۱۰۷۶

مشقہ العبد المذنب الفقیہ ملک الیلمی نعم اللہ

ذ نوبہ و ستر عیوبہ فی ۹۶۸

نمونه شماره (۲۱)

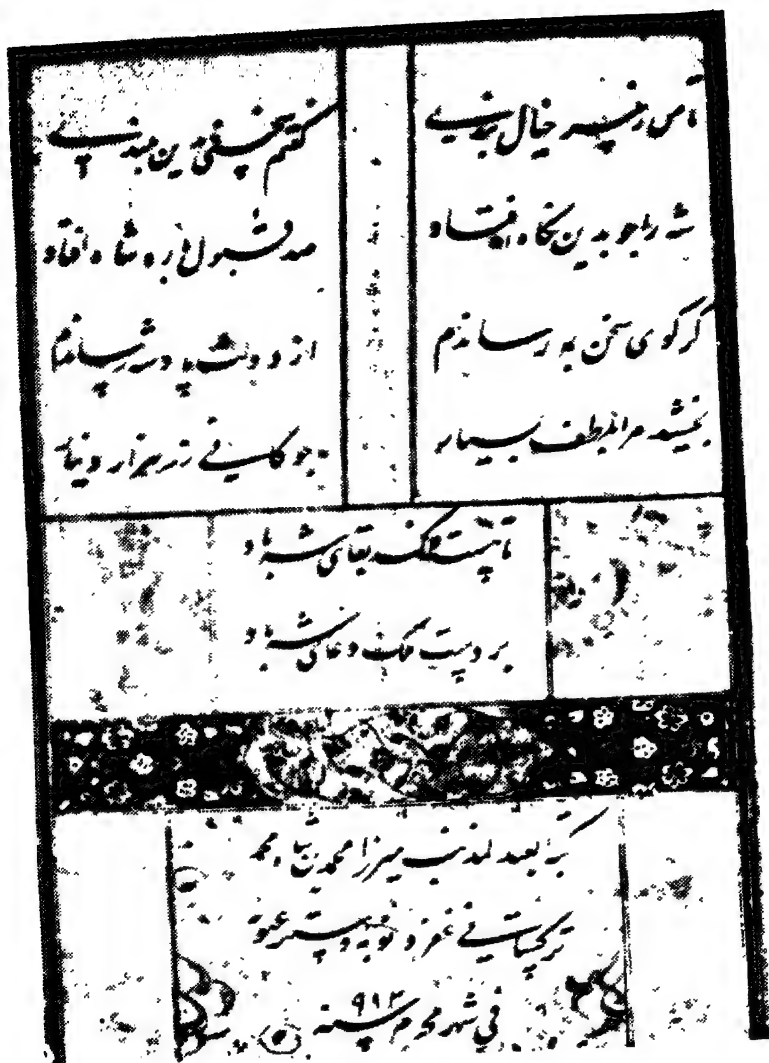

نمونه شماره (۲۴)

نمونه شماره (۲۵)

نمونه شماره (۲۸)

نمونه شماره (٢٩)

دوین کیک ایتب بوتکان	نخ نیک کیک سید بوتکان
از اکل باجو دیکایه بوتکان	هر صواب سید و آسیم بوتین
قید قی قان کیکم امین هم تاشی کیک	دوین کیک قی جور کیک تاشی کیک
کمزیشیم نیک لعل و دین تاشی کیک	با تاشی کیک باغیشیم
قیدادی اول ترک استبرارین	قیدادی اول سیم و بارین
مصلحت قید قی تاشی کیک	کمزیشیم دین کیک کیک
کمزیشیم دین کیک کیک کمزیشیم دین کیک کیک کمزیشیم دین کیک کیک	

نمونه شماره (۳۱)

سمیع مکہ جان وادہ دور
سجرا و سیم یارہ دور

استمہ پر بہانہ دور
یاد م دلبر یارہ م دلبر

استمہ دن نادی بوجان
مخت ایوی بابتہ مان

ابرسیم دیرا مان مان

یاد م دلبر یارہ م دلبر

در مشہد مقدس انورانی

و ملازم قدیمی نواب معصرت پ

سیطان ابرسیم میرزا مولانا

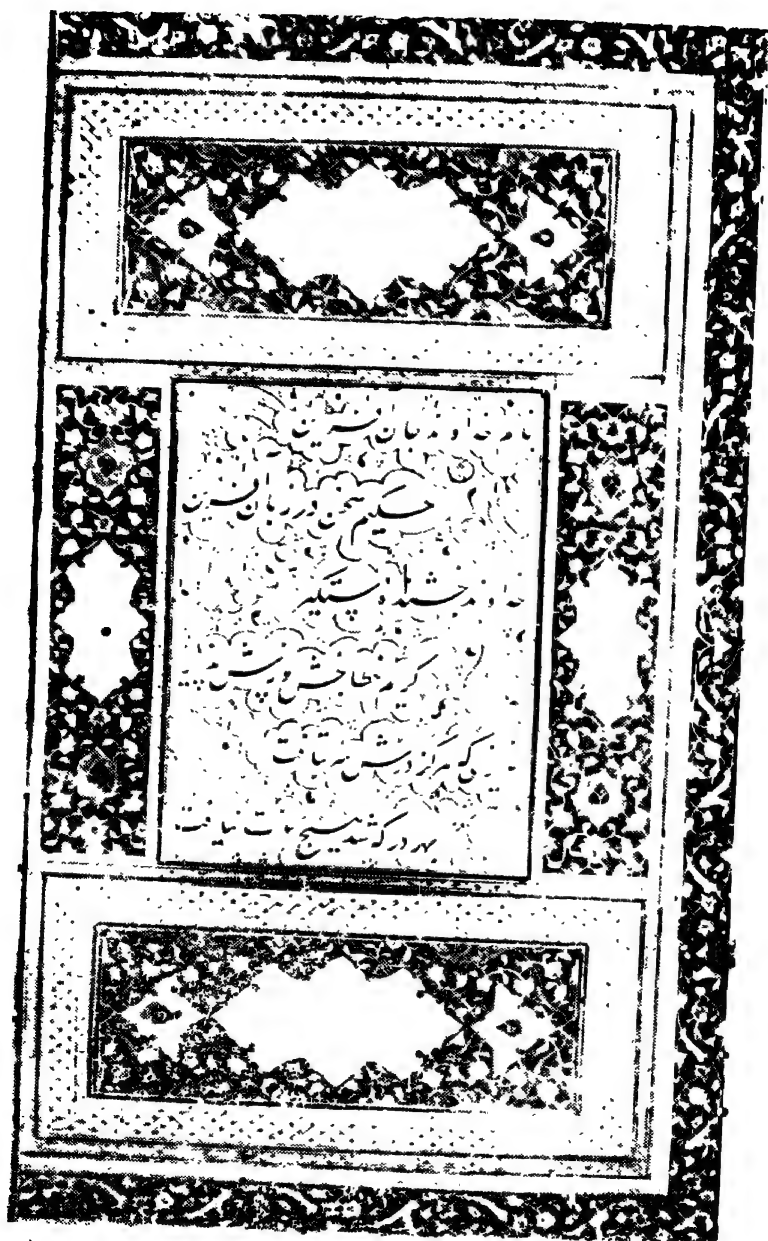
عبد اللہ المذنب الشیرازی

صورت اتمام یافت فی

شہرہ نجفہ عالیہ

مرد و نیا

۱۱۵

نمونه شماره (۳۳)

حاجت من ازین بنیت
زاد دولت بیک پادشاه

بشیر جانانک آیت الله
تاج نورانی بر این جهان

درین کویا که زان در حال
کردن و دردم درین کمان

تم الله یوان المستوب الی المولانا
علی یبعد الشیر محمد بن اسحاق الشهاب

فی سنة ۱۰۶۰

نمونه شماره (۳۵)

بدانکه پادشاهان که مشفق و درویشند بجهان
 ملک و دولت خویشند بحکم انکه عقل و راست
 خداوند مملکت موجب امن و استقامت
 تا حیران آید با قصاص عالم برود و باز رگ
 و مسافران رغبت نمایند و قماش و غله
 و دیگر متاع پادشاه و پسر مملکت آبادان
 باشد و خسران منعم و شکران و خواش

بزبور اتمام رسید این کتاب
 در تاریخ شش ماه و تسع و چهل و پنج
 یا با شاه اصفهانی غفر الله له
 و پسر عیوب

نمونه شماره (۴۱)

نرنگه ناو کیت زرد آلود | که ز پشت و کان عین است

لای شبع المؤمن و جان صدق رسول الله

بسم الله الرحمن الرحیم
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام
على من لا نبي بعده
آمین

مست ترجمه نه والایعین متین مرعونه اناسیه بن عیین علی علیه السلام
محمد بن پنه شان و شانین پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم

بسم الله الرحمن الرحیم
الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام
على من لا نبي بعده
آمین

مست ترجمه نه والایعین متین مرعونه اناسیه بن عیین علی علیه السلام
محمد بن پنه شان و شانین پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم

نمونه شماره (۴۴)

نمونه شماره (۴۸)

و رویش سپنج و منوی نیکو رسید و رویش سیاه و دهم نمون دراز پست نابر
 غرابت این مقدمه نوشته شد و روز دوشنبه پست و نهم مقام نمود و شبکا
 نیله کا و رقم دو نیله کا و یکی داده به بند و قنم روز پست شنبه پسی ام نیز مقام
 شد شب کم شنبه پست و پشوم ریح الاول شنبه بحر بعد از که شنبه چارده
 و نهم کری تحویل حضرت نیز اعظم و عطیه بخش عالم برج حمل اتفاق افتاد و
 این روز جهان افروز دوازده پال از جلوس این یارمند درگاه الی تحویل
 گذشته پال نوبهار کی و فرخی آغاز شد و روز بارکشنبه دوم فروردین ماهی
 جشن زن قمری انجمن افروز گشت و پال نچاه و یکم از عمر این یارمند درگاه
 ایزدی مبارکی آغاز امید که مدت حیات در مصیبات الی صرف شود
 و نفیسی نیلے یاد او نکند و وقایع دوازده پال که یک و قدرت اینجا تمام

رسید کتبه العبد المذنب الفقیر
 الحقیق عبد الرحیم الطروی عنبرین قلم
 حبیب و غفره و نوبه تحریر ابدار پسته
 مرقوم قلم شکسته قلم کردید فی مشهوره
 اربع و ثلاثین الف من الهجرة النبویه

کاشانی که در خانه درین شش زوی زمین پتیر

شش سبای و یاد از روی بیجا	خجانی در خانه سبای بیجا
پیر بر پیش رخسار چاکلی از روی	بان شد از کاشانی که بیجا
کاشانی که بیجا	خیال شش چاکلی از روی
کاشانی که بیجا	سبای بیجا شش کاشانی
کاشانی که بیجا	کاشانی که بیجا

پس پستان ای پانی که یک و زبانه از آن زبانی می

نمونه شماره (۵۱)

نمونه شماره (٥٢)

اودینی کوشش را غافل	سرچشیدی با دب پاسدار
من هم اگر دشتی با خوش	کی شدی غافل از انفا خوش
بیک گم نشیخت ز کوشش	تا شوم از دعوی باطل خوش

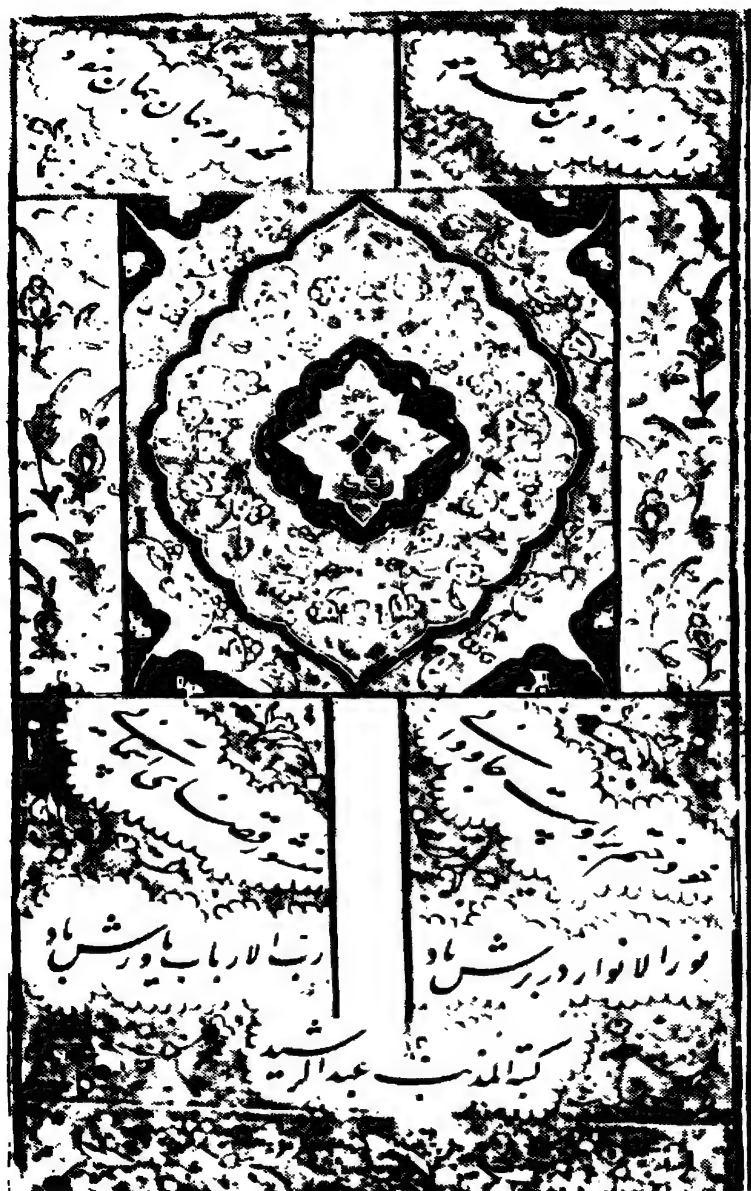
سبکریان عدم در ششم
مهرنم رب و دم در ششم

حب الاشارة خدام فسیع مقام حضرت والا تبکیم
عنی الصفات برجح الا بالی ملاذ الاعالی الموصوف صفات العیون
عنی مخدوما ملاذ امیسر ز مسعود اخطه الله تعالی
عن حکاره الزمان مرقوم قلم شکسته قم شدنی و بقعه
خمس عشرین الف من الهجرة کتبه العبد الاقل نورالدین محمد لکلا
غفر الله ذنوبه و عسر سیومه

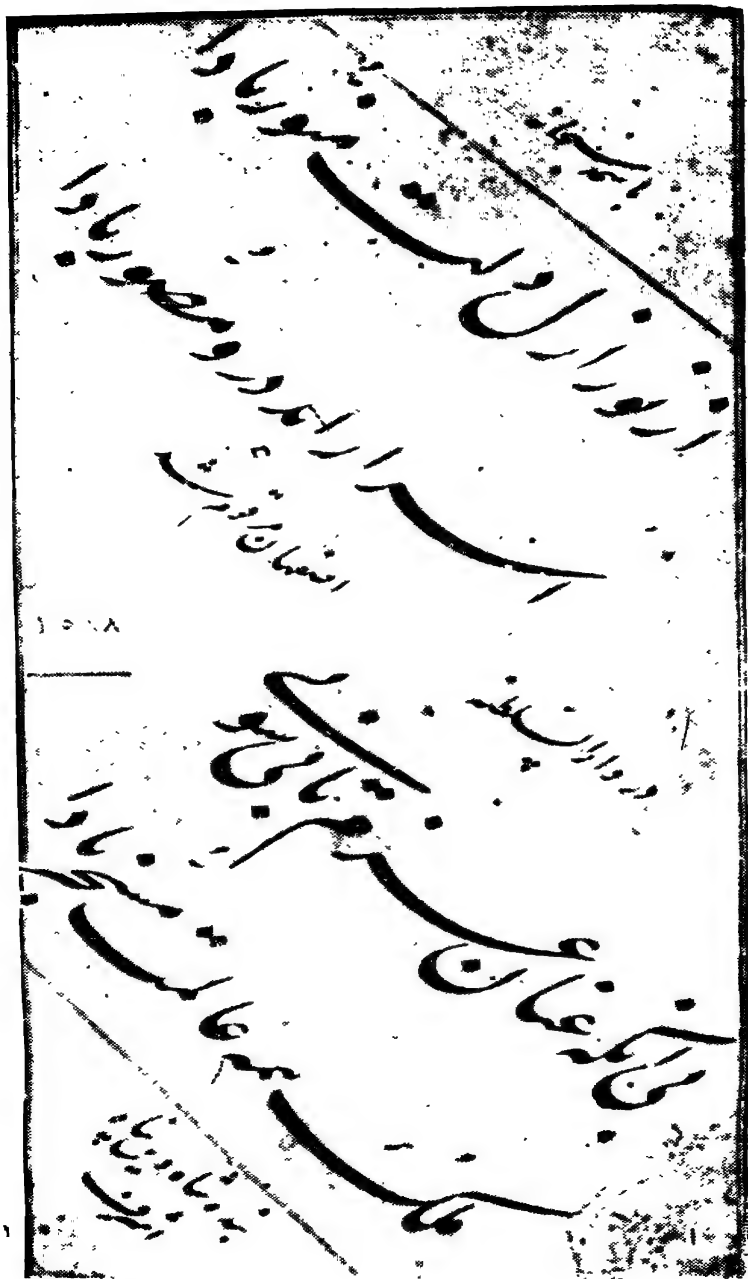
السلام ای سایہ خورشید رب العالمین
 آسمان عنہ و تکیں آفتاب و ادوین
 مفتی ہر چار و قدر خواجہ مرثت خلد
 داور مرثت حجتہ اعظم امیر المومنین
 عالم علم پولونی سپوار کو کشف
 ناصر حق پفس غیر امام راستین
 صاحب تزیل بلغ مظهر اسرار غیب
 مطلع تیوہ شاہ مقطع جبل المتین

نمونه شماره (۵۶)

نمونه شماره (٥٧)

نمونه شماره (۶۰)

دست و دستا تحقیق و تصدیق

بخی بسیار نور دیده

بخی عارفان را کسب

کبریا و کبریا

بکجا جسته و بر خیل شوی

یا ای سیر و تو کو کدو

آلای پس ادم حاصل

ایر بن جفتی مصطفی

چو خط او دور

نصیب نیک سکارا حق

بخی اولیاء بر کرم

بخی عاشقان در دماکت

بکجا قهر المیوب و وزیر

که خامی دین اینی نه شوی

بشت و باغبانیت بیکو

بنی پس مصطفی و اصل

ایراق امتی صبی صاحب

دن و مرغ اتمه عطای

حساب الاموال بیاچ پشم هنر و کلام
کتابه العبد المذنب ابن اوزارک رالذی حج الاضحا
عمره و نوبها و پسر عویها

نمونه شماره (۶۲)

نمونه شماره (۶۴)

قل اعوذ برب الناس ﴿١﴾ بسم الله الرحمن الرحيم ﴿٢﴾
 من شاء الوفاء پس اتخا پس ﴿٣﴾ الذي هو سوس پس
 في عينه ورا الناس ﴿٤﴾ من انجبت ورا الناس ﴿٥﴾

صدق الله العظيم وصدق سوله الامير محمد بن عبد الله

كتبه العبد المخلص بالقرآن الكريم محمد بن عبد الله

في سنة ثمان و تسعين بعد

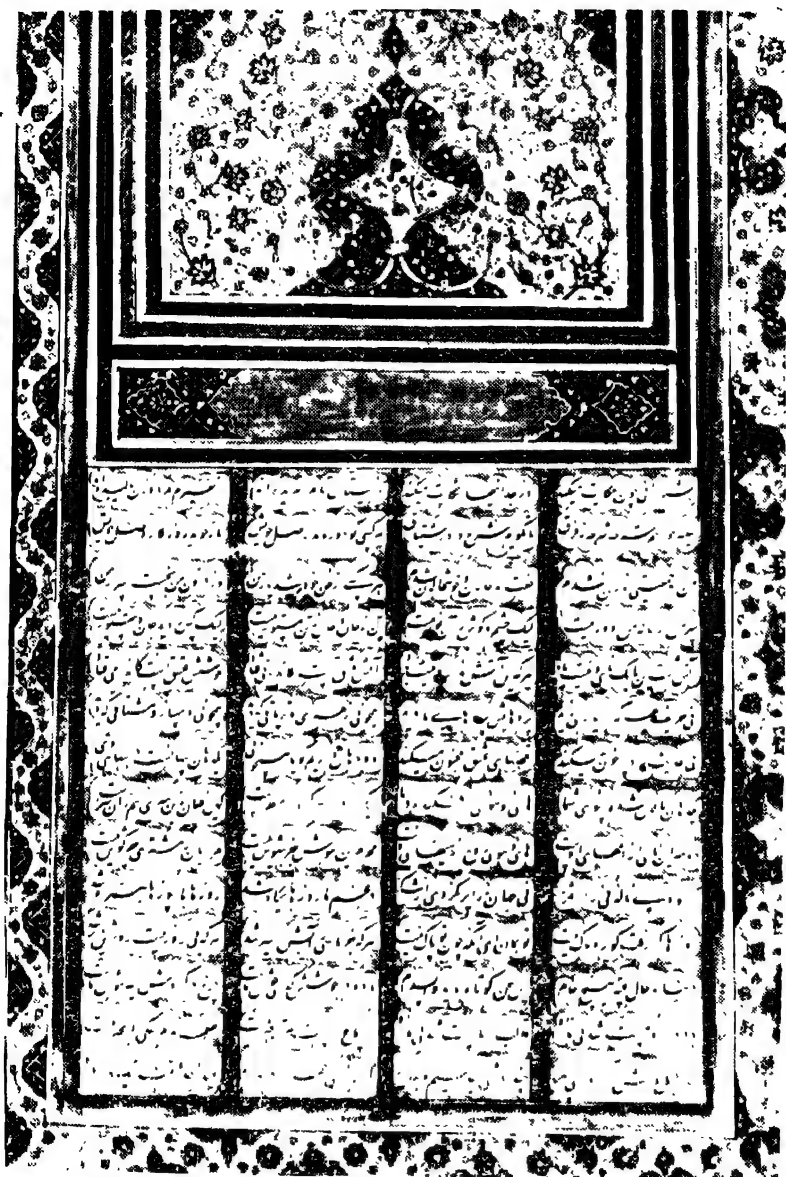
من الهجرة

نمونه شماره (٦٣)

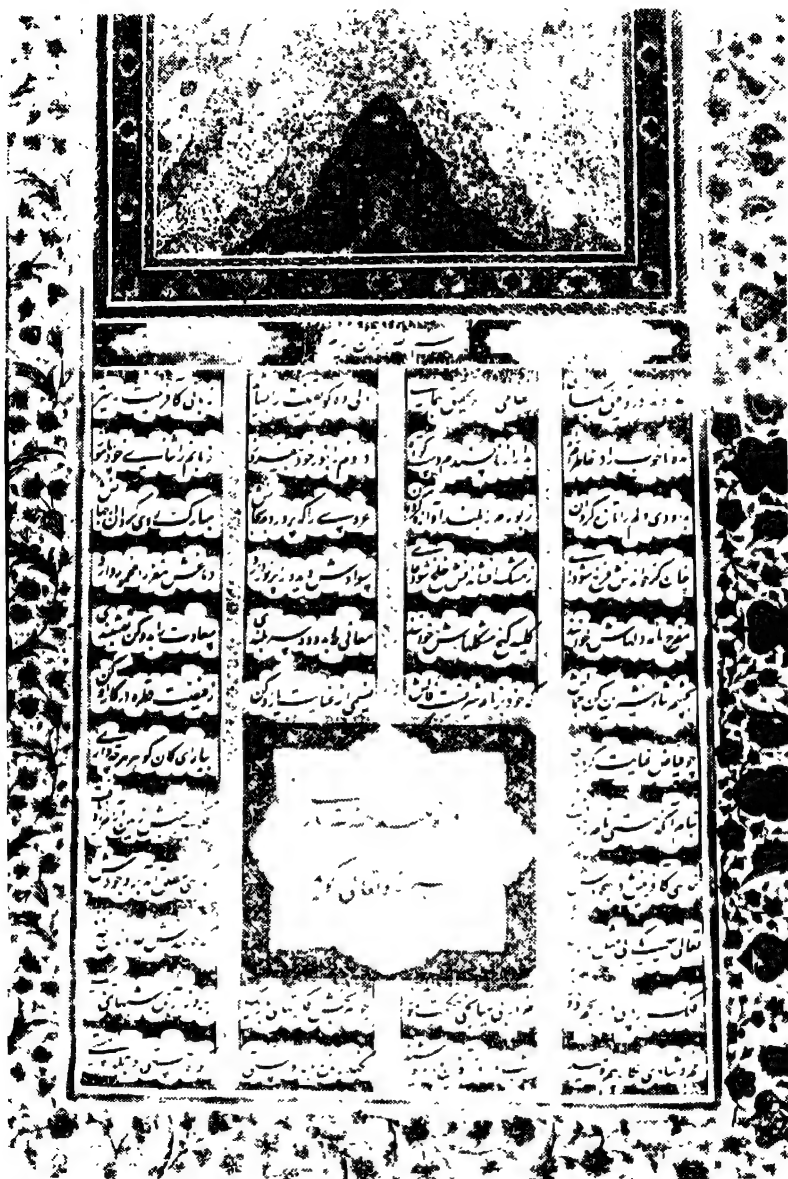

نمونه شماره (۶۶)

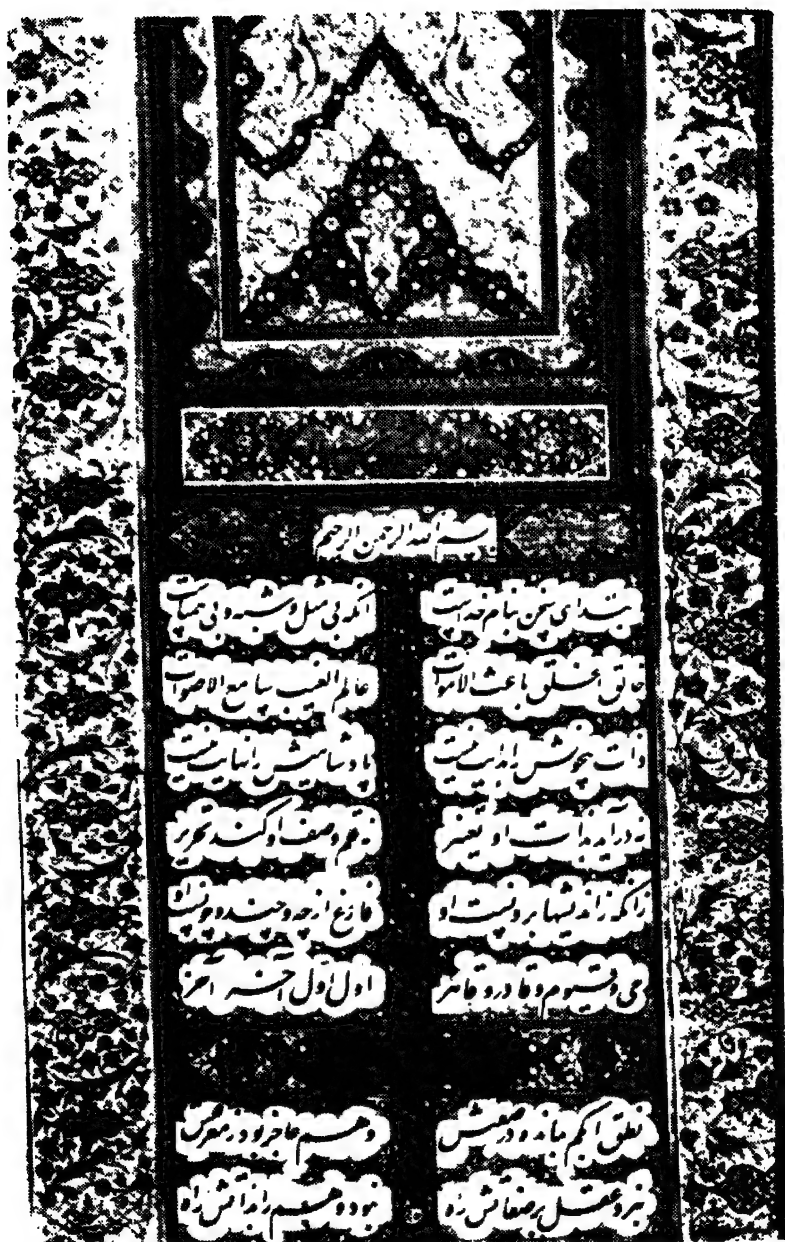
ای ساد و دل این خیال بازی مای رباعی در زده
 قیصر عیب پوشی بهتر درخت عشق شیرموشی
 بهتر چون بر رخ معشوق ثوابت سخن پز آلف و
 شنید ما خموشی بهتر رباعی مای چو درای د
 افغان و خروش یکدم شوا این مرز و درای
 خاموش

نمونه شماره (۶۸)

نمونه شماره (۶۹)

نمونه شماره (۷۰)

خراب شود که مار معطل گردند و خنند

و کن من الشاکرین در جادی الاولی

بند درگاه شاه جهان پادشاه سلطان

محمد شاه غازی خلد الله ملکه و دولته

محمد ابراهیم طرانی از نگارش این

کتاب مشطاب بجهه یاب آید امید است

که منظور نظر کنیا اشراف عالم و ملایک

نمونه شماره (۷۳)

بجز فی القلوب یکدیگر را که کون بعد از این بلیغ منصف به پیش

عاز با ثوب صبح فی شهری

بنام افراد انکسب تصد

و چون بخت معلوم و واقعه چنانچه بجای رسیده و بانا که بیان طراز صدق بیاید

سیات جل باغت یافت و از فیوضات قدس و نباتات انوار کوئی در شی بان دعوت

زبان بنار و بکر با طافت تبریر و توحش سیر نماند و مع فاضل خاطر اتم آنرا

و غیره پس تمام خواند و خاک مطالعت آن زودیه خارا اسکند ناپه و مشکان کشته

و عبرت نژادیه لولا الذم مع فضیلت عرفت خرق نعم

حراره الکلام

کتاب مبارک فیض الذم مع از نشأت مقرب انما فان ذایع کار دولت اید بیان میرزا

نواب طرانی خلف الصدق بهر و مغفور آقا محمد مهدی نواب طرانی در تحریر بعد عالمی جان

محمد رضا بن مرحوم محمد رحیم بیک کلمه سمیت ختام یافت فی شهر ربیع

سنة ثلث و ثمانین مائین بعد الالف من الهجرة

علی باجره آلف لعمریه

کتابخانه از من ای علم موی طلب فی باب
 پیشانی من ای مرتبه موی تقدم علی باب
 و نو خرمای حب الشانج اقمه لطلب فی کل
 باب مایق الشامن لایحایه و ای تقسیم
 اخی انکثیر من قوی التحلیل عکسه و اتحادی فی کل
 و لبرمان ای لوقوف علی الحق و العمل به
 المقاصد

بخش چهارم

شکسته

(۱) جنگ قطعات نظم و نثر

باندازه ۱۴۵×۲۴۵ - جلد میشن ماشی - کاغذ دولت آبادی زرفشان
جدول زرین دار - دارای يك سر لوح مذهب مرّصع عالی - خطوط شکسته
نستعلیق و شکسته تعلیق - بقلم کتابت خفیّ عالی - رقم «محمد شفیع الحسینی» .

(۲) مرّقع

باندازه ۲۰۰×۳۰۰ - جلد روغنی - دارای ۵۱ يك رقعۀ مذهب، بعض
حواشی منقش، که سه قطعه بخط تعلیق دارد : یکی رقم شفیع او دو تارقم عبدالله
و بقیه شکسته ، رقم : درویش عبدالعزیز ، محمد افضل گنابادی ، محمد علی
اصفهانی ، زین العابدین ، محمد ابراهیم ، زکریا حسینی ، محمد باقر واز
جمله :

يك قطعه مذهب منقش باندازه ۷۵×۱۲۵ - بقلم کتابت خفیّ عالی -
رقم : «نمقه محمد شفیع الحسینی، عفی عنه . ۱۰۶۲» .

محمد شفیع معروف بشیعا، از سادات حسینی هرات، بآرامی و شکستگی و حین محصر مشهور و
در مشق خط شاکر دفتیجی شاعر دستگاه مرتضی قلیخان شاملو بوده، خط نسخ و نستعلیق و تعلیق و شکسته را
خوش مینوشت و خط شکسته را بیش از وی کسی بدرستی او ننوشت و شیوائی این خط را بجای رسانیده است، که
خط شکسته را بعضی بنام وی خط «شفیعیائی» نامیده اند. علاوه شعر می سروده و در نقاشی و تذهیب دست داشته است.

محمد محسن قمی، از خوشنویسان گمنام شکسته معاصر شفیعا و پیر و شیوه دست. ترجمه احوالش یافت نشد و از قطعه حاضرید است که از استادان این خط بوده و اقلان سال ۱۰۹۶ هجری است.

(۵) يك قطعه از مرّقع

باندازه ۶۰ × ۱۳۰ - مذهّب مزین - بقلم خفیّ عالی - رقم مرتضی قلی شاملو - تاریخ ۱۰۶۴ .

پایان : « دربلده طیبه اشرف، بتاريخ شهر ربیع الاولی سنه ۱۰۶۴، اقل مرتضی قلی شاملو » .

مرتضی قلیخان شاملو، فرزند ارشد حسنخان شاملوی سابق الذکر والی هرات و در شجاعت و سخاوت و سخن سنجی و سختدانی، مشهور عصر و در خط شکسته از پیشوایان این هنر بوده است. خود او نیز از امرای دربار شاه سلیمان صفوی (۱۰۷۷-۱۱۰۵) و از جانب این پادشاه، سمت شمشیرداری و حکومت قم را داشته است. سال وفاتش را، ۱۱۰۰ نوشته اند.

(۶) يك رقعه از مرّقع شماره ۲

اندازه جدول ۱۲۵ × ۲۲۰ - بقلم کتابت جلیّ عالی - رقم محمد ابراهیم - تاریخ ۱۱۰۱ .

(ترجمه احوال محمد ابراهیم قمی، در ضمن ذکر نسخ نویسان گذشت .)

(۷) يك رقعه از مرّقع شماره ۲

اندازه جدول ۱۰۰ × ۱۶۰ - بقلم کتابت جلیّ خوش - رقم : « فقیر، محمد افضل الجنبادی غفر له . بتاريخ شهر صفر سنه ۱۱۱۸ مشق شد » .

محمد افضل گنابادی، نیز از خوشنویسان گمنام شکسته معاصر شفیعا و پیر و شیوه وی بوده است و حیاتش تا سال ۱۱۱۸، تاریخ کتابت قطعه حاضر مشخص و تاریخ وفاتش معلوم نشد.

شفیعا، سفری از هرات به هندوستان کرده و باز گشته است و مدتی در اصفهان بسر برده و در دربار شاه عباس ثانی خوشنویس مقرر و موظف بوده و در بعضی قطعات «عباسی» رقم کرده است. وی پس هشتاد و پنج سالگی در گذشته و در مشهد بخاک سپرده شده است.

سال وفات شفیعار، واله و نصر آبادی که تزدیک بمصر وی بوده اند، ۱۰۸۱ از کر کرده اند، ولی قطعات متعددی با همان رقم «محمد شفیع الحسینی» دیده ام، که تاریخ ۱۰۸۶ و ۱۰۹۲ و حتی ۱۱۱۶ و ۱۱۲۴ و ۱۱۲۸ داشته و قدرت و شیوه آن درست مانند سایر خطوط وی بوده است. حال اگر تاریخی که ایندوند کرده نویس نوشته اند سهو نباشد، بایست محمد شفیع الحسینی دگر نیز پس از مرگ شفیعاناریت بافته باشد، که در خط شفیعائی هم سنک شفیعما بوده باشد.

(۳) گلستان سعدی

باندازه ۱۳۵×۲۱۵ - جدول ۱۴۵×۱۷۵ - جلد تیماج سرخ جدول
مذهب - کاغذ بخارائی متن و حاشیه جدول و کمند و دندان موشی دار، حاشیه
کاغذ فرنگی، بین السطور طلائاندازی شده - دو صفحه اول متن و حاشیه
مذهب - دارای یک سر لوح مذهب مرصع عالی - بقلم کتابت خفی عالی -
رقم محمد حسن.

میرزا احسن کرمانی، از معاصرین شفیعما و خود را از شاگردان وی خطاب کرده و در خط شکسته استاد بوده است.

وی، مدتی وزارت گرجستان مأمور بود و باز بکرمان آمد و در همانجا در گذشت.
واله، در ریاض الشعراء آورده است، که میرزا احسن شاعر بوده و «غیور» تخلص می کرده، در مقدمات علمیه و شعر و انشاء و سیاق و صنایع لطیفه غریبه، دستی قوی، داشته است.
تاریخ وفاتش را معلوم ناخته اند؛ ولی مدتی پس از مرگ شفیعما، در قید حیات بوده و یقیناً، تا سال ۱۰۸۶ می زیسته است.

(۴) یک قطعه از مرّقع

باندازه ۹۰×۱۸۵ - مذهب تشعیر سازی - بقلم کتابت عالی - رقم
محمد محسن قمی - تاریخ ۱۰۹۶.

«تبارینغ غرّه شهر رجب المرّجب هزار نور و شش، جهت ... میرزا!

قوام الدین محمد!، سلمه الله تعالی، سوّده نمود. (الحمد... محمد محسن، می)

(۱۰) مرّقع

باندازه ۱۹۰×۲۹۰ - جلد تیماج عنابی - دارای ۲۷ رقعۀ مذهب مرّصع، که بعضی روی پارچه نوشتۀ شده و بعضی مجالس تصویر آبرنگ و برخی خطوط نستعلیق و غالباً بدون رقم است و شش رقعۀ، بقلم سهدانگ بخط شکستۀ ممتاز، رقم درویش عبدالمجید دارد، از جمله :

یک قطعۀ مذهب باندازه ۱۱۵×۲۲۰ - بقلم سهدانگ جلی ممتاز - رقم : «... کمترین عبدالمجید درویش شکستۀ نویس بیچاره . سنۀ ۱۱۸۱» .

(۱۱) کلیات سعدی

باندازه ۱۳۰×۱۹۷ - جدول ۸۰×۱۴۰ - جلد روغنی عالی - کاغذ ترمۀ جدول و کمند زرین دار - دو صفحۀ اوّل هر کتاب متن و حاشیۀ مذهب - دارای یک سر لوح مرّصع عالی - بقلم کتابت خفی ممتاز - رقم درویش عبدالمجید - تاریخ ۱۱۸۲ .

پایان : « تمت الكتاب ... شهر شوّال المکرم من شهر سنۀ ۱۱۸۲ . نظر بخواهش ... آقا محمد حسین ... کمترین بندۀ اخلاص کیش عبدالمجید ، در صد تحریر این کتاب برآمد و نظر بخواهش صاحب کتاب ، قصاید عربی و ملعمات و هزلیات و مطایبات و مضحکات و ملحقّات ، که جامع کلیات بر اوّل کتاب افزوده است ، نوشته نشد . ناظرین را بکاتب بحثی نباشد . تمّ بالخیر » .

درویش عبدالمجید ، از مردم طالعان قزوین بود و در آغاز زندگی رخت مافهان کشید و چندی در کسوت فقر ، روزگار گذراند و از آن پس ، بمشق خط پرداخت و از خط نستعلیق آغاز کرد ؛ ولی پس ارانندک زمانی ، از این خط پای کشید و دست بخط شکستۀ زد و دیری نپایید که در این هنر ، استاد مسلم شناخته شد ؛ تا جائیکه ، رونق بازار خط استادان گذشته ، مانند میرزا حسن کرمانی و شفیعیار ایشک و بابائیکه پس از وی ، شاگردانش بعضی بمقام استادی رسیدند ، هیچک پیایۀ وی نرسیدند .

(۸) يك رقعه از مرّقع شماره ۲

اندازه جدول ۹۰×۱۸۵ - بقلم کتابت عالی - رقم محمد علی اصفهانی -

تاریخ ۱۱۲۶ .

پایان : « سوّده العبد ، محمد علی الاصفهانی ، عفی عنه . سنه ۱۱۲۶ »

« مشق روز سه شنبه شهر صفر المظفر من شهر و سنه هزار و یکصد و بیست و شش ،
بدار السلطنه اصفهان » .

محمد علی اصفهانی ، بقول والہ ، در طب و سیاق و شعر و قوف داشته و « وفاء » تخلص می کرده و مدت زمانی
به هندوستان رفته است .

وی ، از معاصرین شفیعا و بشیو وی کتابت میکرده و با اینکه دست کم از نداشتن معلوم نیست
چرا شهرت نیافته است ؛ چنانکه جزوالہ ، (بمناسبت شاعری) دیگری نامی از وی نبرده است ، در حالیکه
سزاوار است نام او را در ردیف پیشوایان خط شکسته نهاد و از استادان این خط دانست .
تاریخ وفاتش معلوم نشد و ظاهراً تا سال ۱۱۶۱ ، یعنی تاریخ تألیف ریاض الشعراء در قید حیات
بوده است .

(۹) يك رقعه از مرّقع شماره ۲

اندازه جدول ۱۰۰×۱۷۵ - بقلم کتابت عالی - رقم زین العابدین -

تاریخ ۱۱۲۸ .

پایان : « بتاریخ شهر صفر المظفر سنه ۱۱۲۸ ، در دار السلطنه اصفهان ...

سمت تحریر یافت . حرّره الاقلّ ، ابن مرحوم محمد رحیم ، زین العابدین ،
غفر الله لهما » .

زین العابدین بن محمد رحیم ، نیز از معاصرین شفیعا بوده و شکسته را استادانه مینوشته است . والہ
گوید که در خط شکسته و انشاء مهارت داشته و با کثر علم و حکمت مر بو ط و شاعر بوده و « نشاء » تخلص میکرده
است . قبل از محاصره اصفهان ، از طرف افغانه (سال ۱۱۳۵) خدمت استیفای مازندران بوی مفوض بوده است .
سال وفاتش معلوم نیست و در تاریخ تألیف ریاض الشعراء (سال ۱۱۶۱) در قید حیات بوده و در اصفهان
می زیسته ، و همچنین معلوم است که در سال ۱۰۸۳ خوشنویس کامل بوده است .

نسخ، رقم: محمد حسین آقائی؛ و دو مجلس تصویر مینیاتور و از جمله:
 يك قطعه باندازه 100×160 - بقلم شکسته خفی^۳ - رقم: «مشقه العبد
 الاقل» الحقیر میرزا کوچک، بتاریخ اوائل شهر رجب المرجب، در دار السلطنه
 اصفهان ... مسوده شد».

میرزا کوچک اصفهانی، معروفترین شاگردان درویش عبدالعجید بوده و در خط شکسته اراستادان
 مسلم است و حیاتش تا سال ۱۲۲۸ مشخص میباشد. تاریخ وفاتش معلوم نشد.
 نام میرزا کوچک را ذکر نکرده اند و خود در آثار فراوانی که از او موجود است، همدجا «میرزا
 کوچک» رقم کرده است؛ استثناء در یکی از قطعات وی که جزء مجموعه نگارنده است، صریحاً نام خود
 را محمد قاسم ذکر و چنین رقم کرده است: «حرره العبد الاقل، محمد قاسم، مشهور بمیرزا کوچک».

(۱۴) سراج المنیر محمد شریف

باندازه 110×175 - جدول 65×125 - جلد تیماج ماشی جدول
 مذهب - کاغذ فرنگی آهار و مهره کشیده جدول و کمند زرین دار - دو
 صفحه اول متن و حاشیه مذهب مرصع عالی، بین السطور طلا اندازی - دارای
 يك سر لوح مذهب مرصع - بقلم کتابت خفی^۳ عالی - رقم محمد صادق انجو -
 تاریخ ۱۲۴۸.

پایان: «بجته پیشکش... نظام الملك والملقه والدین ... محمد حسنا...
 تحریر این رساله نمود، اقل سادات انجو، محمد صادق ... فی سنه ۱۲۴۸».

محمد صادق، از سادات انجوی شیراز و از استادان خط شکسته است. در فارسنامه ناصری تاریخ وفات
 وی سال ۱۲۴۵ ضبط شده ولی الاقل، تا سال ۱۲۴۸ تاریخ کتابت کتاب مذکور، حیات داشته است.

(۱۵) آتشکده آذر

باندازه 200×305 - جدول 155×250 - قطعه انتخابی موجود
 160×90 - جلد ساغری مشکی حاشیه منگنه - کاغذ اصفهانی جدول و

چنانکه کمال خط نستعلیق بدست میرعماد صورت گرفت؛ نکا خط شکسته، مرهون کوشش درویش شد، و او، نه فقط قواعد این خط را بعد کمال رسانید؛ بلکه زیبایی و شیوایی آن بدست او بعداعلی رسید. درویش در قدرت قلم این خط تا کنون نظیری نیاورده؛ چنانکه شش دانگ جلی را چون کتابت خفی و غبارنیکو نوشته است.

باینکه درویش در جوانی در گذشته، از آثار هنری آن مایه بجای مانده که کمتر از خوشنویسان رادست داده است، و بیشتر خطوط موجود بلکه همگی آنچه دیده ام، در ظرف مدت پانزده سال، میان ۱۱۷۰ و ۱۱۸۵ نوشته شده است.

درویش، شاعر نیز بوده و در شعر «خمش» و «مجید» تخلص میکرده و دیوان غزلیاتش در حدود یک هزار و پانصد بیت، موجود است.

از شاگردان درویش، میرزا کوچک اصفهانی و فضلعلی بیگ دنبلی معروفند. وفات درویش، در سنین جوانی سال ۱۱۸۵ در اصفهان اتفاق افتاده است.

(۱۲) هفت اورنگ جامی

باندازه ۱۵۵ × ۲۵۵ - جلد ساغری مشکی ترنج و نیمترنج و لچکی ضربی مذهب - کاغذ ترمه جدول زرین دار - دو صفحه اول هر مثنوی، متن و حاشیه مذهب، بین السطور طلا اندازی و دارای یک سر لوح مذهب - بقلم کتابت عالی - رقم محمد رضا - تاریخ ۱۱۸۷.

پایان: «تمت الكتاب بعون الملك الوهاب، فی اوایل شهر شعبان المعظم سنه ۱۱۸۷، در محروسه اصفهان خلد بنیان. حرره العبد الاقل محمد رضا».

محمد رضای اصفهانی معروف به «کر»، فرزند عبدالعزیز، از معاصرین و شاگردان درویش - عبدالمجید و کاتب اسمعیل سلطان خوششانی بود و بسیاری کتاب از جمله، شاهنامه فردوسی را برای وی کتابت کرده بود. در حسن خط وی آنقدر مبالغه کرده اند که گویند وقتی از درویش پرسیدند، خط میرزا رضا چگونه است؟ گفت، قطعه رامن بهتر مینویسم و کتابت را او.

سپهر، تاریخ وفات ویرا سال ۱۱۹۳ ضبط کرده است، ولی برقم وی تا تاریخ ۱۱۹۵ نیز دیده ام.

(۱۳) مرقع

باندازه ۱۹۰ × ۲۹۰ - جلد روغنی - دارای ۳۱ رقع، بخطوط شکسته،

رقم: درویش عبدالمجید، شفیعا؛ نستعلیق، رقم: میرعماد، نورالدین علی؛

سرلوح مذهب مرصع - بقلم کتابت عالی - رقم سید علی - تاریخ ۱۲۵۹.
 پایان : « بجهة اتتحاف ... السلطان محمد پادشاه غازی ... تحریر
 این کتاب مستطاب نمود ، کمترین داعیان دولت ابد پیوند قاهره ، غرقه
 بحر کنه، سید علی الحسینی شیرازی . بتاريخ شهر ذی قعدة الحرام من
 شهور سنه ۱۲۵۹ » .

میرزا سعد علی متخلص به "نیاز"، فرزند میرزا حسن علی طیب ، بشش واسطه، از طرف مادر بمیر-
 صدرالدین و میرغیاث الدین دشتکی میرسد . در علم طب و فقه و اصول مشهور عصر بوده و شعر می گفتند و
 صاحب دیوانست . در خط شکسته، شاگرد خواجه ابوالحسن خوشنویس فائی، از شاگردان بلا واسطه
 درویش عبدالمحید بوده است .
 تولد وی بسال ۱۱۹۷ و در حدود سال ۱۲۳۰، بهندوستان سفر کرده پس اردو سال بشیراز باز گشته
 و بسال ۱۲۶۳ بناخوشی وبا در گذشته است .

(۱۸) تزوك تيمورى

با اندازه ۱۵۰ × ۲۵۵ - اندازه موجود ۶۰ × ۹۰ - جلد ساغری مشکی
 سجاف تیماج سرخ رنگ جدول مذهب يك لائی - کاغذ فستقی جدول و کمند
 زرین دار، بین السطور تماماً طلا اندازه ای - دارای يك سرلوح مذهب مرصع -
 دو صفحه اول، متن و حاشیه مذهب مرصع عالی - بقلم کتابت عالی - رقم
 محمد اسمعیل انجوی - تاریخ ۱۲۶۹ .

پایان : « حسب الاشارة . . . مشیر الملک دام اجلاله العالی ، تحریر
 نسخه تزوك امیر تیمور را نمود ، اقل السادات الحسینی ، محمد اسمعیل -
 الانجوی الشیرازی . بتاريخ شهر جمادی الثانی سنه ۱۲۶۹ هزار و دوست و
 شصت و نه، من الهجرة النبوية » .

سید محمد اسمعیل ، فرزند سید ابوالقاسم انجوی شیرازی سابق الذکر، خط شکسته راز پدر
 فرا گرفته و بدرجه عالی رسید . مدتی در گونه قناعت نشسته، از حق تولیت جامع عتیق شیراز، اعاشه می کرد؛

کمند زرین دار - دارای یک سر لوح مذهب مرّصع - دو صفحه اوّل متن و حاشیه ، مذهب مرّصع عالی - بقلم کتابت عالی - رقم ابوالقاسم انجو - تاریخ ۱۲۳۲ .

پایان : « ... رقمزدخامه کمترین ، ابوالقاسم الانجوی الشیرازی گردید ، فی سنه ۱۲۳۲ » .

میرزا ابوالقاسم، نیز از سادات انجوی شیراز و ابا عن جد متولی مسجد جامع عتیق شیراز و بحسن خلق و سلامت نفس معروف بوده است . گاهی شعری گفته و از اقسام شعر ، برعابی بیشتر متمایل بوده و خط شکسته را بدرجه عالی خوش مینوشته است . در آخر عمر و بر اضعف با صره دست داده و بس ترینکد و ده سال زندگانی ، بسال ۱۲۵۸ در شیراز در گذشته است .

(۱۶) دو صفحه آخر آشکده آذر شماره ۱۴

بدنبال آشکده مزبور رقم میرزا ابوالقاسم انجوی ، دو صفحه بهمان قلم و خط ، اشعار است که میرزا کوچک وصال شیرازی ، خود سروده و نوشته و چنین رقم کرده است : « راقمه قائله ، اعنی میرزا کوچک ، المتخلص بوصال شیرازی ۱۲۳۸ » .

قطعه انتخابی موجود باندازه ۹۰ × ۱۶۰ است .

(ترجمه احوال محمد شفیع شیرازی ملقب بمیرزا کوچک و متخلص بوصال در ضمن ذکر نسخ نویسان گذشت .)

(۱۷) دیوان حافظ

باندازه ۱۰۵ × ۱۸۰ - جدول ۷۰ × ۱۴۵ - جلد روغنی عالی - کاغذ ترمه جدول و کمند زرین دار ، بین السطور عموماً طلا اندازی - سر فصلها مذهب - دو صفحه اوّل ، متن و حاشیه مذهب مرّصع عالی - دارای یک

مرصع و يك پيشانی مذهب عالی - دو صفحه اول متن و حاشیه مذهب - بقلم
کتابت خفی عالی - رقم محمد علی - تاریخ ۱۳۲۴ .

پایان: «بجهت تقدیم ... مظفرالدین شاه قاجار ... تحریر نمود ...
محمد علی مستوفی شیرازی، فی شهر صفر المظفر سنه ۱۳۲۴» .

میرزا محمد علی شیرازی . از مستوفیان دربار ناصرالدین شاه و مظفرالدین شاه بود و از ترجمه
حالش آفندرم معلوم شد، که خط شکسته را در تاریخ ۱۲۹۵ چون سال ۱۳۲۴ استادانه مینوشته است .

(۲۲) مرّقع

باندازه ۹۰×۱۵۸ - جلد مخمل سبز سجاف تیماج مشکی - دارای
۲۶ رقعۀ مذهب - بخطوط نستعلیق و شکسته - بقلم سددانگ و نیمدودانگ
و کتابت و غبار ، از جمله :

يك قطعه باندازه ۵۵×۹۰ - بقلم سه دانگ جلی عالی شکسته -
رقم: «سید گلستانه» .

سیدعلی اکبرامیرزا محمدابراهیم ، از خانواده قدیم سادات گلستانه، بسال ۱۲۷۴ در
اصفهان متولد شد و تحصیلات مقدماتی را در همانجا آغاز نهاد . علاقه وی بخط از همان اوان طفولیت
شروع گردید و در نزد خوشنویسان عهد ، بمشق خط پرداخت و بزودی در اس هنر سرآمد . چنانکه در
جوانی، خط نستعلیق را خوش مینوشت و در خط شکسته، استاد مسلم بود .

پس از ظهور درویش عبدالمجید ، شیوۀ عمومی عموم رهروان خط شکسته را سوی خود سوق داد
و بسیاری از هنرمندان بدان سبک، مشق کردند ، و باینکه شماره خوشنویسان انخط بسیار شد، هیچک
شباهت خط و اشترک اسلوب درویش را بیایه و مابه گلستانه نرسانیدند ؛ مخصوصاً کسی که به تبعیت
درویش خط شکسته را از کتابت خفی، ترقی داده بشدنانگ جلی رسانید و بخوبی از عهد برآمد، همان
گلستانه بود؛ چنانکه این قبیل مشقهای ویرا ، جز شخص درویش باین اندازه از استواری و قدرت، کسی
ننوشته است .

سیدعلی اکبر گلستانه ، در مدت زندگانی مسافرتها بیخراسان و فارس و عراق عرب کرد و در
آخر عمر، چندی بتهران آمد و در این شهر، رشته حیات آن ادیب دانشمند هنرمند، باینک عمل جراحی پزشک
بی باکی در سنین جوانی، یعنی چهل و پنج سالگی بگسست و بسال ۱۳۱۹ هجری قمری در گذشت و حنازه وی
بنا بوصیت خود، بقم انتقال داده شد و در جوار مزار علی بن بابویه بکاسریده شد .

تاب سال ۱۲۴۰، در سلك خدمت شكر الله خان نوری وزیر شیراز، منسلک گردید و برای وی کتابت می کرد و از انعام او تمتع میشد.

صاحب فارسنامه ناصری، تولد سید اسمعیل را، سال ۱۲۳۷ ضبط کرده است که البته صحیح نیست زیرا که خود صریحاً نوشته که بسال ۱۲۳۷، بخدمت شكر الله خان مزبور رسیده و در آن هنگام، جزو کتاب خوشنویس بوده که نسخه آنشکده آذری بخط خوش برای وی نوشته و نیز بسال ۱۳۴۰ روضه الصفاى کاملی بنام همان وزیر کتابت کرده است.

سال وفاتش را ذکر نکرده اند؛ ولی حیاتش تا سال ۱۲۶۹ مشخص است.

(۱۹) رساله فارسی در اخلاق، از ابو حامد حجة الاسلام محمد غزالی

باندازه ۱۱۵ × ۱۷۵ - جدول ۷۰ × ۱۱۰ - جلد تیماج سرخ جدول
مذهب يك لائی - کاغذ ترمه جدول و کمند زرین دار - بقلم کتابت عالی -
رقم داوری - تاریخ ۱۲۷۰ .
پایان : « ... بنده ایزد داور، محمد داوری، ابن وصال، طاب الله ثراه .
تمت فی سنه ۱۲۷۰ » .

✱

(میرزا محمد داوری، ترجمه احوالش در ضمن ذکر استعلیق نویسان گذشت .)

(۲۰) يك رقعہ از مرقع شماره ۶۷ (نستعلیق نویسان)
اندازه جدول ۱۰۰ × ۱۶۰ - بقلم کتابت جلی عالی - رقم : « مشقه
العبد، علی محمد » .

✱

(میرزا علی محمد صفای لویاسانی، ترجمه احوالش در ضمن ذکر نستعلیق نویسان گذشت .)

(۲۱) گلستان سعدی

باندازه ۱۴۵ × ۲۲۳ - اندازه جدول ۶۵ × ۱۲۰ - جلد روغنی عالی -
کاغذ فرنگی آهار و مهره کشیده متن و حاشیه، جدول زرین دار، حاشیه کاغذ
ترمد، تمام صفحات بین السطور طار (اندازی مذهب - دارای يك سر لوح مذهب

نمونه
خطوط خوشنویسان
شکسته

(۲۳) نفثة المصطور نورالدين محمد زیدری

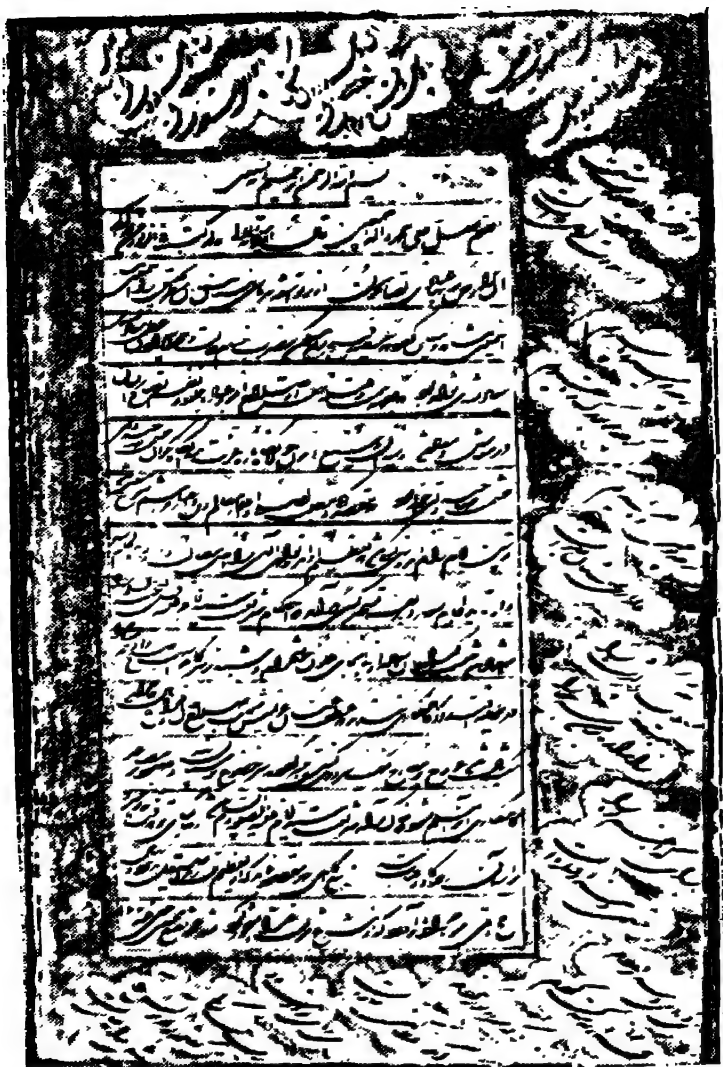
باندازه ۱۴×۲۰۰ - جدول ۷۵×۱۳۵ - جلد تیماج - کاغذ فرنگی

آهار و مهره کشیده - بقلم کتابت - رقم سلمان فراهانی - تاریخ ۱۲۹۵ .
پایان : « تمت بالخیر ، فی سادس شهر جمیدی الاخره سنه ۱۲۹۵ .
سلمان فراهانی » .

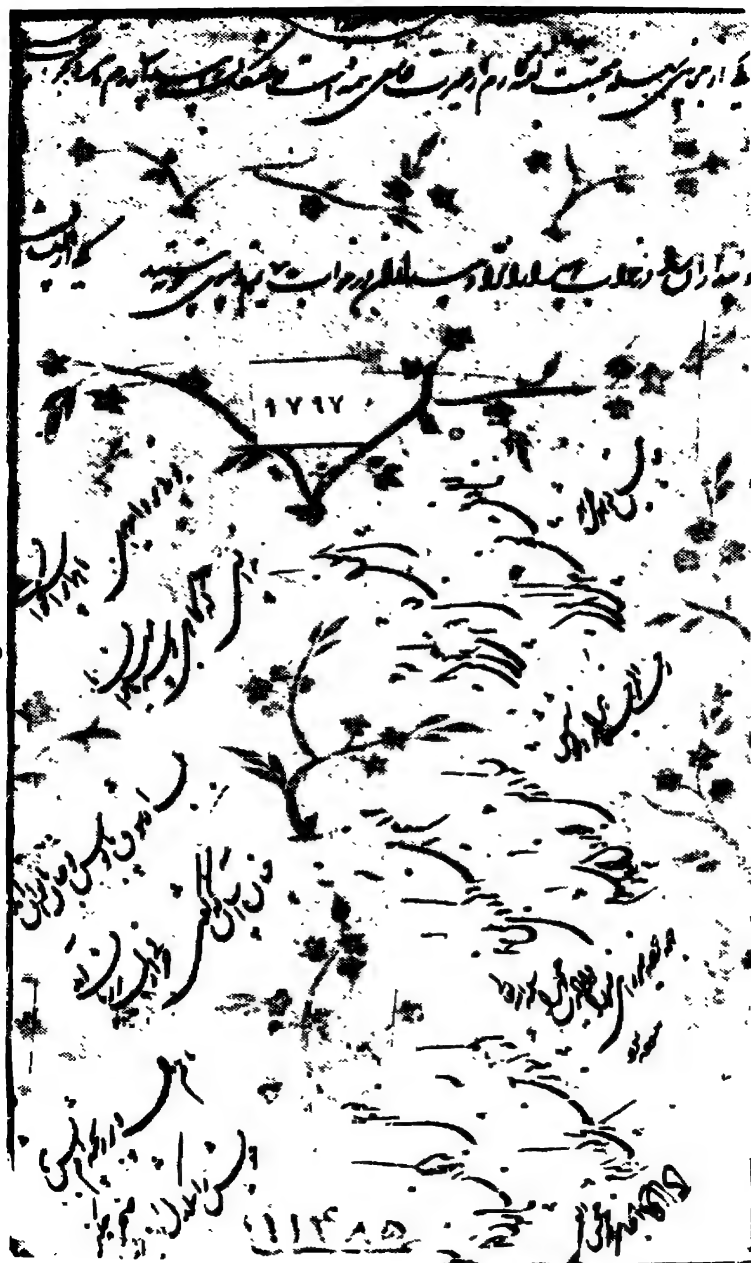

میرزا سلمان شریف ، مستوفی فراهانی ، ملقب به بیان السلطنه ، از منشیان و محاسبان زیر دست و در عصر خود به حسن آداب ظاهر و صفای باطن و امانت و صداقت معروف بود .
وی ، بسال ۱۲۵۵ قمری متولد گردید و در زید گانی طولانی خود مدت شصت سال ، معاصر چهار تن آخرین پادشاهان قاجار ، مصدر مشاغل دولتی و از جمله ، از سال ۱۳۲۷ ریاست کل بیوات سلطنتی و محاسبات درباری ، بوی مفوض بود و مدت ده سال با کبر سن ، عهده دار این شغل خطیر بود و مخصوصا مساعی او در انجام ثبت و ضبط و ربط جواهرات سلطنتی ، از خدمات برجسته و مفاخر وی و هم چنان بر سر این کار بود . تا بسال ۱۳۳۷ قمری ، در سن هشتاد و دو سالگی در گذشت و در جوار مراد حضرت عبدالعظیم ، در مقبره خانوادگی ناصر الملك بخاک سپرده شد .
بیان السلطنه ، در شیوه خط شکسته که بتدریج پیچیدگی و در همی یافته بود ، تصرف کرد و آنرا روشن ساخت . باینکه سریع الخطابه بود ، بس استوار و شیرین مینوشت . مهارت او در علم سیاق و قدرت او در حسن این خط در زمان خود بی نظیر بود .

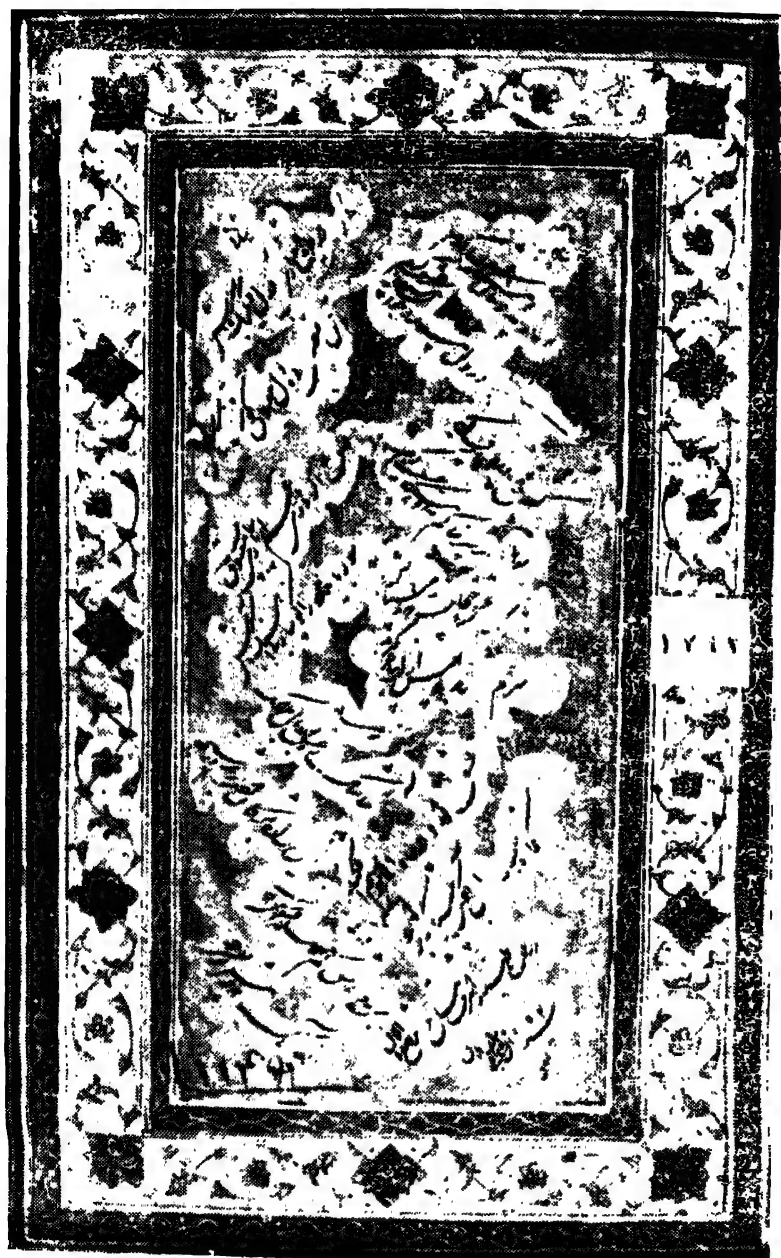

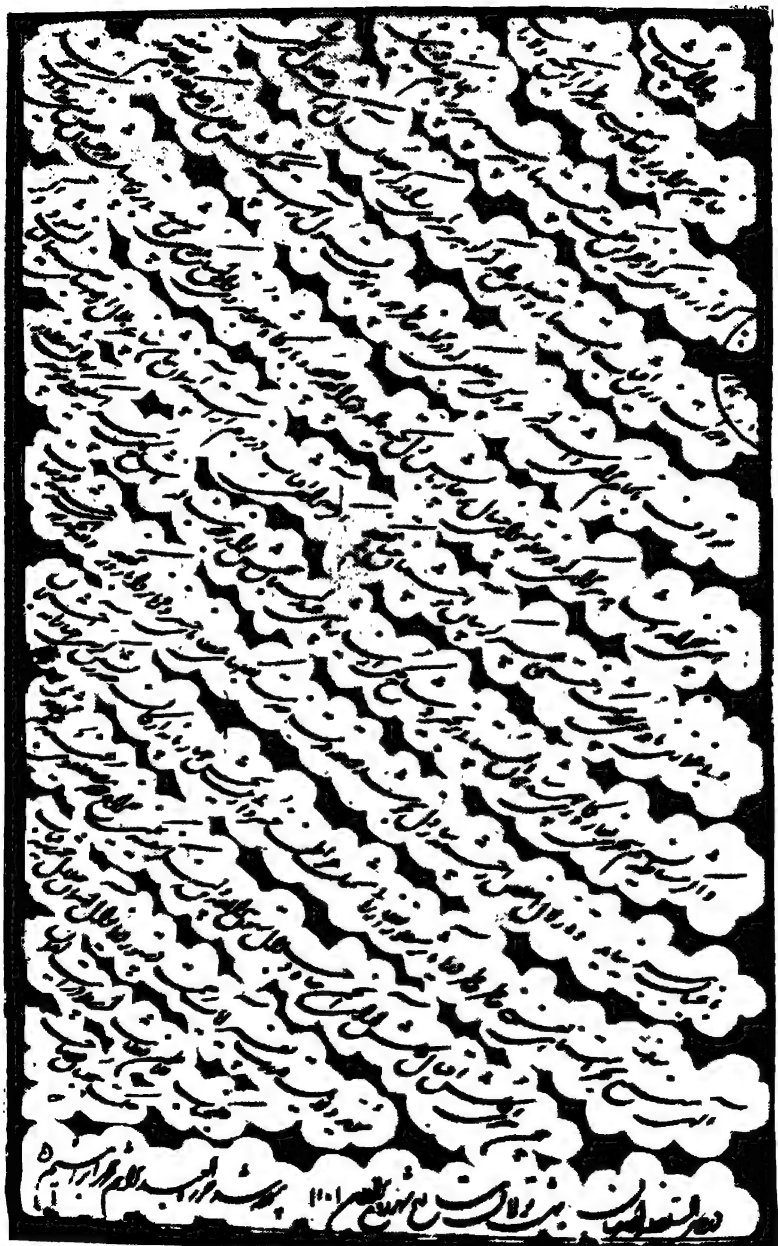

نمونه شماره (۲)

نمونه شماره (۴)

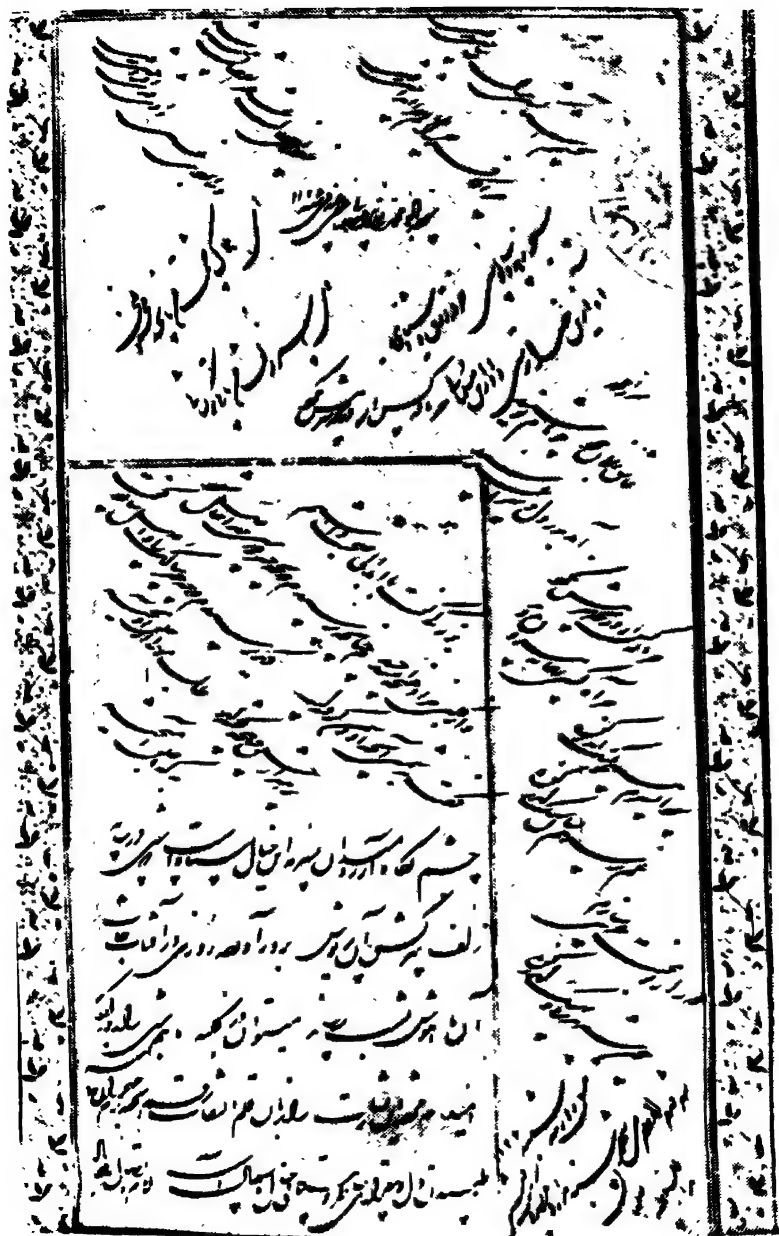

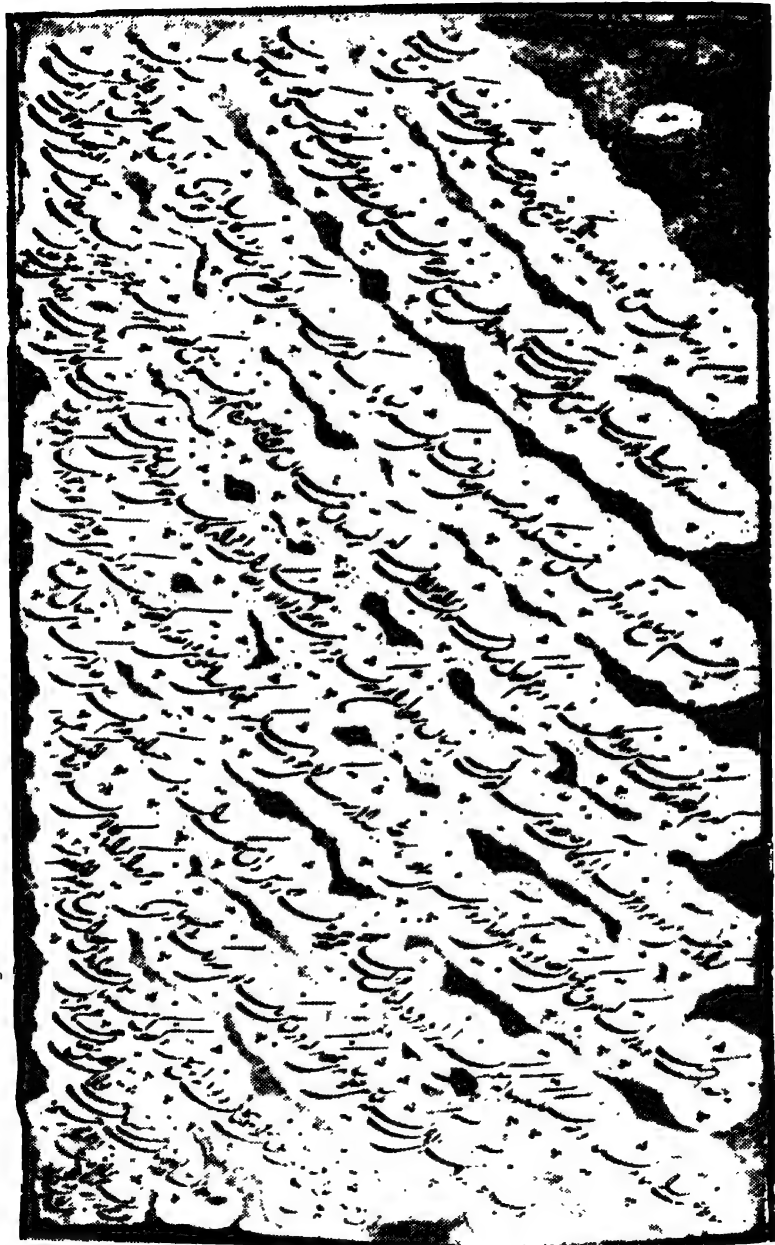

نمونه شماره (۶)

نمونه شماره (v)

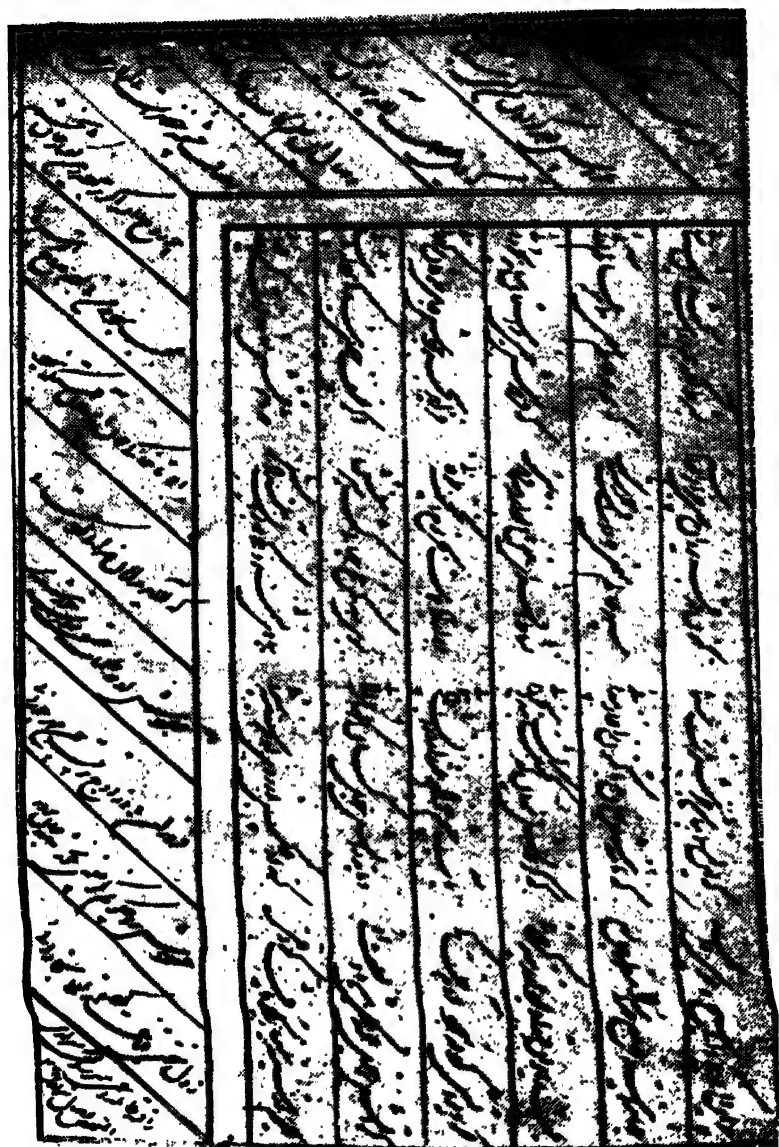
نمونه شماره (۹)

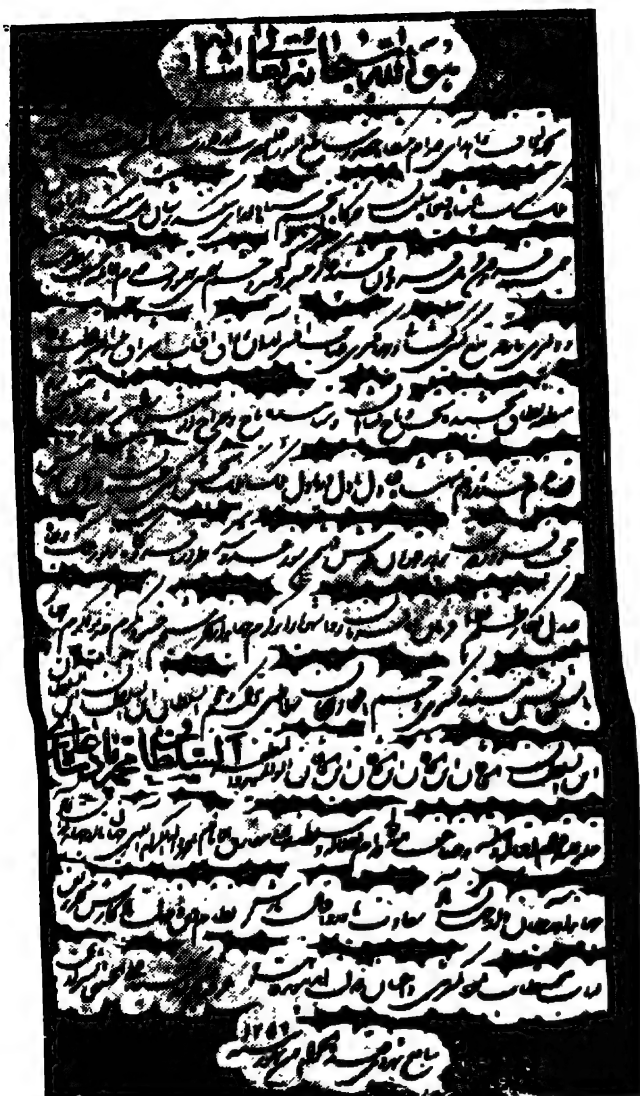
نمونه شماره (۱۰)

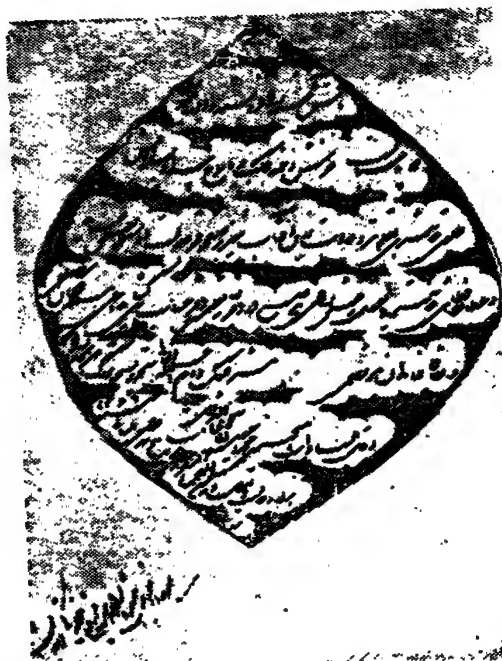
نمونه شماره (۱۳)

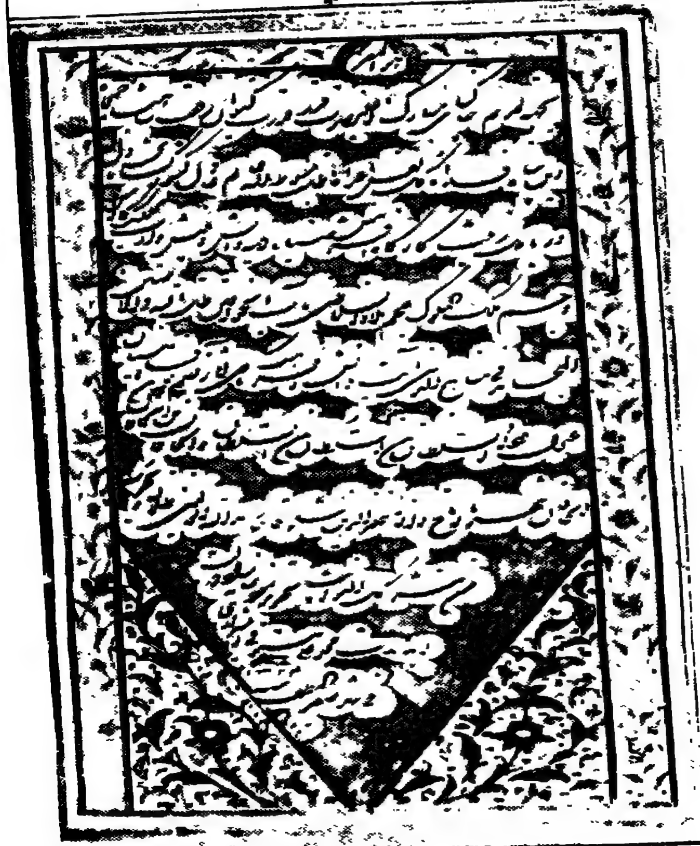
نمونه شماره (۱۶)

نمونه شماره (۱۷)

نمونه شماره (۱۸)

نمونہ شمارہ (۲۲)

اسماء رجال

(الف)

- ابوالقاسم اصفهانی - سید ۲۲
 ابوالقاسم اصفهانی - میرزا ۱۹
 ابوالقاسم انجوی ۲۹۲-۲۹۳
 ابوالقاسم سکوت ۲۵
 ابوالقاسم فرهنگ ۲۳
 ابوالمجد = یاقوت
 ابومحمد = وصال
 ابوالعالی ۱۵۰
 اتابکان فارس ۶
 احمد حنبل ۴
 احمد شاملو ۲۵
 احمد صدیقی رومی ۳-۴
 احمد مشهدی - سید ۱۳۵، ۱۳۰-
 ۱۴۰، ۱۳۹، ۱۳۶
 احمد نیریزی ۱۲، ۷-۱۳، ۱۵-۱۸ ،
 ۲۶، ۲۱
 احمد وقار ۱۵۵، ۲۳
 اختیارالدین منشی - خواجه ۱۰۹-۱۱۰
 ادیب اصفهانی = میرزا محمد حسین
 اسحق شهابی ۱۳۸
 اسمعیل انجوی = محمد اسمعیل
 اسمعیل اول صفوی - شاه ۱۳۰،
 ۱۵۱، ۱۳۷
 اسمعیل ثانی صفوی - شاه ۱۴۰، ۱۳۶
 آذر - لطفعلی ۲۹۱-۲۹۲، ۲۹۴
 آقا = رشید
 آقائی = محمد حسین
 آقاجان = علیرضا پرتو
 آقاسی - حاج میرزا ۱۵۶
 ابراهیم استرآبادی ۱۳۰
 ابراهیم سلطان بن شاهرخ ۶
 ابراهیم قمی = محمد ابراهیم
 ابراهیم کارلادانی ۲۰
 ابراهیم میرزا صفوی (جاهی) ۱۳۲،
 ۱۳۶-۱۳۷
 ابریشمی = محمد
 ابوتراب اصفهانی = ترابا
 ابوالحسن غفاری ۱۸-۱۹
 ابوالحسن فسائی - خواجه ۲۹۳
 ابوالحسن نقاش ۱۴۳
 ابو حمزه ثمالی ۲۵
 ابوسعید = حسن قاری
 ابوسعید گورکانی - سلطان ۱۰۹،
 ۱۲۲، ۱۲۵
 ابوالعطاء = خواجه کرمانی
 ابو الفتح = بهرام میرزا صفوی
 ابو الفضل ساوجی ۱۲، ۱۵۸

جمال الدین = یاقوت

جمال الدین محمد مشهدی ۱۳۶-۱۳۷

جواهر رقم = سید علیخان

جواهر نگار = نورا

جهانگیر پادشاه ۱۴۶

جهانگیر شاہی = عبدالرحیم هروی

(چ)

چترس ۱۴۳

(ح)

حافظ شیرازی ۱۲۷، ۱۴۵، ۲۹۲

حافظ عثمان = عثمان

حالی = باباشاه

حبیب - میرزا ۱۲۲، ۱۳۰، ۱۳۹، ۱۴۱

حجاب = میرزا فتحعلی شیرازی

حسن بیك زر بن قلم ۹

حسنخان شاملو ۱۴۵-۱۴۶، ۱۴۸،

۲۸۷

حسنعلی ۱۵-۱۶

حسن بن علی گنابادی = اختیارالدین

منشی

حسن قاری سبزواری ۶

حسن کاشانی ۱۴۸

حسن کرمانی - محمد حسن

حسن گلپایگانی ۱۴۳

حسن نثاری - شیخ ۱۲۹

حسن هاشمی حلبی - سید ۱۱

حسین میرزا بایقرا - سلطان ۱۰۹-

۱۱۰، ۱۲۴-۱۲۵، ۱۲۸-۱۲۹

حسین تبریزی - میر = محمد حسین

حسین خان شاملو ۱۴۸

حسین صفوی - شاه سلطان ۱۵، ۱۷

حسین علی لواسانی ۱۵۷

حسین علی نوری - میرزا ۱۵۳

حسین فخار - جمال الدین ۶

حسین میر کلنگی ۱۳۷-۱۳۸

حسین هروی - حافظ کمال الدین ۶-۷،

۱۵

حکیم = محمود

حکیم الهی = محمد جعفر

حمزه میرزا صفوی ۱۴۲

(خ)

خادرة ۱۳

خافانی شیروانی ۱۴۹

خان - سید علیخان جواهر رقم

خطائی = شاه اسماعیل صفوی

خلیفه صفر شاه ۱۲۶

خوش - درویش عبدالمجید

خندان - سلطان محمد

خواجو کرمانی ۱۲۶، ۱۲۹

خواجہ جان جبرئیل ۱۰۹

خوشنویس ایران = نورالاهیجی

(د)

داراشکوه ۱۴۹

داور کیا ۱۳۰

داوری = محمد

درویش عبدالله سلطانی ۱۰۹

درویش عبدالمجید طالقانی ۱۸، ۲۱،

۱۳۳، ۱۴۳، ۱۴۶، ۲۸۵، ۲۸۹، ۲۹۱،

۲۹۵، ۲۹۳

دین محمد سلطان ۱۴۲

(ر)

راغب = عبدالله

رشیدا ۱۳۳، ۱۴۴، ۱۴۹، ۱۵۲

اسمعیل سلطان خوشانی ۲۹۰

اسمعیل کاشانی ۱۱۰

اشرف - محمد سعید ۱۵۰، ۱۴۶

اشرف الکتاب = زین العابدین اصفهانی

اظهر - ظهیر الدین ۱۲۲، ۱۲۳،

۱۲۵

افغان ها ۱۸۸، ۱۵

اکبر پادشاه ۱۴۳

اکبر شاهی = محمد حسین کشمیری

امامی = محمد محسن اصفهانی

امیر تیمور = تیمور

امیر شاهی سبز واری ۱۳۱-۱۳۲

امیر علی شیر نوانی ۱۱۰، ۱۲۴-۱۲۵،

۱۲۷-۱۲۸، ۱۳۶

امیر کبیر = میرزا تقی خان فراهانی

اوحدی = تقی الدین کاشانی

اوحدی مراغه ای ۱۲۸

اورنگ زیب ۱۵۲

اولیاء ۱۴۳

ایرج میرزا = ملک ایرج میرزا

ایلخانی ۱۵۴

(ب)

بابا - میرزا ۱۴۴

بابا شاه اصفهانی ۱۴۰

باقی = عبدالباقی تبریزی

بالچند ۱۴۳

بایسنفر ۱۲۱، ۱۲۲

بایقرا = سلطان حسین میرزا

بچتر ۱۴۳

بختاور خان ۱۱

بدایع نگار = محمد ابراهیم

بدیعا = بدیع الزمان تبریزی ۱۴۷

بردة ۹

بزرگ قائم مقام - میرزا ۱۵۴

بشداس ۱۴۳

بهرام میرزا صفوی ۱۲۵، ۱۳۷

بهزاد ۱۲۷

بیان السلطنه = سلمان شریف

(پ)

پرتو = علیرضا

پیامی ۱۴۴

(ت)

ترا با اصفهانی ۱۸، ۱۳۹، ۱۴۸-۱۵۱

تقی خان امیر کبیر - میرزا ۲۶

تقی خان - محمد تقی خان بیگلربیگی بزد

تقی الدین اوحدی کاشانی ۱۳۷، ۱۳۹،

۱۴۱

تیمور گورکانی - امیر ۱۲۲، ۲۹۳

(ث)

ثمالی = ابو حمزه

(ج)

جابری انصاری ۲۷

جامی - عبدالرحمن ۱۲۴ - ۱۲۵،

۱۲۷، ۱۳۴، ۱۳۷، ۱۴۱، ۱۴۲-۱۵۳

۱۵۴، ۲۹۰

جاهی = سلطان ابراهیم میرزا صفوی

جبرئیل - خواجه جان

جعفر اهری ۱۴۳

جعفر تبریزی بایسنفری ۱۲۱، ۱۲۵-

۱۲۳

جلال الدین = محمود سلطانی

جلال الدین بلخی = مولانا

جمال الدین = حسین فخار

طه اسباب اول صفوی - شاه ۱۳۱، ۹، ۷
- ۱۴۰، ۱۳۶، ۱۳۳

شاه قاسم ۱۴۵، ۱۳۰
شاه محمد ترکستانی ۱۳۵

شاه محمد مشهدی (واقفی) ۱۳۳-۱۳۴،

۱۳۹

ظہیر الدین = اظہر

شاه محمود نیشابوری ۱۳۰-۱۳۳،

۱۳۹

(ع)

عارفی ۱۳۵، ۱۳۰، ۱۲۴

شاه میر = میر

عاشور ۲۰

شاهی سبزواری = امیر

عالمگیر بادشاه ۱۵۱، ۱۱

شرف الدین رامی ۱۲۳

عباس اول صفوی - شاه ۱۳۹، ۹-۱۴۱،

شرف الدین علی یزدی ۱۲۷

۱۴۵-۱۴۸

شفائی ۱۴۶

عباس ثانی صفوی - شاه ۲۸۶، ۱۴۸

شفیعا ۲۹۰-۲۸۵، ۱۱۰

عباس نوری - میرزا ۱۵۲، ۱۴۴

شکرالله خان نوری ۲۹۴

عباسی - رضا

شهابی - محمود سیاوشانی

عباسی = شفعا

شهره امیر ۱۳۲

عباسی = علیرضا تبریزی

(ص)

عبدالباقی تبریزی ۹

صائب ۱۵۲، ۱۵۰

عبدالجبّار ۱۴۸، ۱۴۶

صائم = محمد هاشم اصفهانی

عبدالحسین اصفهانی ۲۶، ۱۸

صاحب الزمان ۹

عبدالحلیم بن مصطفی ۱۱

صادق = محمد صادق

عبدالحی منشی - خواجه ۱۲۲، ۱۰۹

صالح - مولانا ۱۲۹

عبدالرحمن - جامی

صدرالدین دشتکی - میر ۲۹۳

عبدالرحیم غنبر بن قلم هروی ۱۲۲،

صدیقی = احمد

۱۴۶

عبدالرحیم فرمان نویس ۱۵۳

صفا = میرزا علی محمد

عبدالرحیم بن فضل الله محتسب ۱۴۰

صفائی = محمد اصفهانی

عبدالرزاق سمرقندی ۱۲۲

صفر شاه = خلیفه

عبدالرشید دلمی = رشیدا

صیرفی ۸

عبدالشکور ۱۴۳

صیرفی عبدالله

عبدالصمد - میر ۱۴۸

عبدالعزیز ۱۴۳

(ط)

عبدالعزیز اصفهانی ۲۹۰

طالب - آقا ۲۱

عبدالعزیز خان ازبک ۱۳۶

طاهر - میرزا = نصر آبادی

سلطان علی مشهدی ۱۲۲-۱۳۱، ۱۳۳

-۱۴۰، ۱۳۴

سلطان محمد خندان ۱۳۱، ۱۲۵

سلطان محمد نور ۱۲۲، ۱۲۵، ۱۲۷،

۱۳۱، ۱۳۳

سلطان محمود نجاتی ۱۳۰

سلطانی = احمد نیریزی

سلطانی = درویش عبدالله

سلطانی = زین العابدین اصفهانی

سلطانی = عبدالله

سلطانی = میر علی هروی

سلطانی = محمود

سلمان شریف فراهانی بیان السلطنه ۲۹۶

سلیم کاتب ۱۳۴

سلیمان افندی ۱۳

سلیمان صفوی - شاه ۱۵، ۱۷-۱۸،

۱۴۷-۱۴۸، ۱۵۱، ۲۸۷

سنائی غزنوی ۱۴۵، ۱۵۴

سنگلاخ - میرزا ۱۴۷، ۱۵۱

سهوی = میر محمد حسین تبریزی

سید سجاد = امام زین العابدین

سید موسوی ۱۴۳

سیف الدین باخرزی ۱۲۹

رضا - امام ۱۳۶

رضا عباسی ۱۳۰

رضا کلهر - میرزا = محمد رضا

روشن قلم = عبدالرحیم هروی

(ز)

زبدة الکتاب = سلطان علی مشهدی

زرگر = محمد هاشم اصفهانی

زرین قلم = حسن بیگ

زرین قلم = شاه محمود نیشابوری

زرین قلم = محمد حسین کشمیری

زرین قلم = هدایت الله

زکریا حسینی ۲۸۵

زمان = محمد زمان

زیدری = نور الدین محمد

زین الدین محمود ۱۲۵، ۱۲۹

زین العابدین ۲۸۵

زین العابدین - امام ۱۶

زین العابدین اصفهانی ۲۶-۲۷

زین العابدین قزوینی ۲۲

زین العابدین نشاء ۲۸۸

(س)

سام میرزا صفوی ۱۴۲

سپهر (هدایت الله لسان الملك) ۱۷۰، ۱۷۵،

۱۹-۲۰، ۲۵-۲۶، ۱۵۰، ۱۵۴، ۲۹۰

سعدی ۱۲۷، ۱۳۲، ۱۳۷، ۱۴۵،

۱۵۸، ۲۸۶، ۲۸۹، ۲۹۴

سکوت = ابو القاسم

سلطان ابو سعید = ابو سعید

سلطان حسین میرزا باقرا = حسین میرزا

سلطان الخطاطین = سلطان علی مشهدی

سلطان علی قاضی ۲۲، ۱۲۴

شاه چراغ ۲۵، ۱۵۳، ۱۵۶

شاهرخ بن امیر تیمور ۱۲۲

شاه جهان ۱۴۹، ۱۵۱

(ش)

شادشاه ۱۳۱

شاملو = احمد

شاملو = حسخان

شاملو = حسین خان

شاملو = مرتضی قلیخان

غیاث الدین دشتکی - میر ۲۹۳
غیاث السلطنه والدین = بایسنغر
غیور = محمد حسن کرمانی

(ف)

فائضی ۱۴۹
فتحعلی حجاب شیرازی - میرزا ۱۵۳،
۱۵۵

فتحعلی خان ملك الشعراء ۱۵۴
فتحعلی شاه قاجار ۱۹، ۱۶، ۲۲، ۲۷،
۱۵۳-۱۵۴

فتح الله شیرازی ۷

فردوسی ۱۲۱، ۲۹۰

فرخ بیک ۱۴۳

فرهاد میرزا عتدالدوله ۱۵۵

فرهنگ - ابوالقاسم

فریدالدین عطار

فصیحی ۲۸۵

فضل علی بیک دنبلی ۲۹۰

فضل الله ساوجی - حاج میرزا ۱۵۸

فضل الله محتسب ۱۴۰

(ق)

قائم مقام = میرزا بزرگ

قاسم بن محمد شیرازی ۱۴

قبلة الكتاب = سلطانعلی مشهدی

قبلة الكتاب = یاقوت

قطب مغیثی = محمود سلطانی

قوام الدین محمد ۲۸۶

قوسی - علی ۱۳۹، ۱۴۱

(ک)

کاتب السلطان = محمد حسین شیرازی

کاتب السلطانی = سلطانعلی مشهدی

کاتب السلطانی = میرعلی هروی
کاتب السلطانی = محمد حسین شیرازی
کام بخش ۱۵۲

کامران میرزا - نائب السلطنه

کر = محمد رضا اصفهانی

کعب بن زهیر ۱۳

کلنگی - میر حسین

کلهر = محمد رحیم

کلهر = محمد رضا

کمال الدین = حسین حافظ هروی

کوچک اصفهانی - میرزا (محمد قاسم)

۱۴۳، ۲۹۰-۲۹۱

کوچک شیرازی - میرزا = وصال

کوروهن ۱۴۳

کوکب = عبدالعلی خراسانی

(گ)

گلستانه = عبدالوهاب

گلستانه = سیدعلی اکبر

گلستانه = حاج سید محمد ابراهیم

(ج)

لسان الملك = سپهر

لطفعلی بیک = آذر

لطفعلی شیرازی ۲۳

لؤلؤی = محمد صالح اصفهانی

(م)

مالك اشتر ۱۵۶

مالك دبلی ۱۳۰-۱۳۲، ۱۳۷، ۱۴۵

مجدالدین ابوالفضل ساوجی

مجید - درویش عبدالمجید

محرم - عبدالوهاب بزدی

محرم = محمدعلی بزدی

- ۷-۸، ۱۰، ۱۵، ۱۷، ۱۴۶
 علاءالدین رزّه ای ۱۳۴
 علی بن ابیطالب ۵-۷، ۱۱، ۱۲۳، ۱۵۶
 علی اکبر گلستانه - سید ۲۹۵
 علی تبریزی - میر ۱۲۲-۱۲۳
 علی خان جواهررقم - سید ۱۴۳، ۱۵۱
 - ۱۵۲
 علی رزّه ای - میر ۱۳۴
 علی رضا پرنو ۲۸
 علی رضا عباسی ۹-۱۴۵، ۱۴۷
 علی شیرازی - میر ۲۸
 علی شیرازی نیاز - سید ۲۹۳
 علی شیرنوائی = امیرعلیشیر
 علی قلیخان داغستانی = والّه
 علی فلی شیرازی ۷
 علی کاتب خان نوبادی - میرزا ۱۵۰
 علی گنابادی ۱۱۰
 علی محمدصفا - میرزا ۱۵۶-۱۵۷،
 ۲۹۴
 علی هروی - میر ۱۲۲، ۱۲۶، ۱۲۸-
 ۱۳۰، ۱۳۳، ۱۳۶، ۱۳۸-۱۴۰، ۱۵۰
 علی بزدی = شرفالدین
 عمادحسنی - میر ۱۸، ۱۳۹، ۱۴۱،
 ۱۴۳-۱۵۱، ۱۵۳، ۱۵۷، ۲۹۰
 عمادحسینی - میر ۱۴۴
 عنایت الله شیخ الاسلام ۱۴۰
 عنبرین قلم = عبدالرحیم هروی
 عوفی ۱۴۷
 (غ)
 غزالی ۱۴۸
 غزالی - ابو حامد محمد ۲۹۴
 غفاری = ابوالحسن
 عبدالعظیم - حضرت ۲۹۶
 عبدالعلی خراسانی ۲۱
 عبدالغفار ۱۵
 عبدالله ۸، ۱۴۳، ۲۸۵
 عبدالله = عبدی نیشابوری
 عبدالله بن ابراهیم ادرنه ای ۱۳
 عبدالله بن اسمعیل ۱۱۰
 عبدالله انصاری - خواجه ۱۳۹
 عبدالله ثانی امیربخارا ۱۳۸
 عبدالله سلطانی -- درویش عبدالله
 عبدالله سلطانی ۱۵، ۱۳۰
 عبدالله صرّفی ۸، ۱۲۳
 عبدالله طبّاخ هروی ۵-۱۲۲، ۱۲۳
 عبدالله بن عاشور ۱۹-۲۰
 عبدالله بن میرعلی تبریزی ۱۲۲
 عبدالله بن محمدحسن بزدی ۱۲-۱۳
 عبدالله مذّهب شیرازی ۱۳۶
 عبدالمجید صالحانی = درویش
 عبدالنبی محدث قزوینی ۲۲
 عبدالواسع تبریزی ۱۲۳
 عبدالوهاب گلستانه ۲۶
 عبدالوهاب محرم بزدی ۱۸
 عبدالوهاب نائینی - حاج ۲۷
 عبدی نیشابوری ۱۳۰-۱۳۱، ۱۳۳،
 ۱۳۹
 عبیدخان ازبک ۱۲۹، ۱۳۸
 عثمان - حافظ ۱۳
 عزالدین محمود ۱۲۷
 عشرت = محمد مهدی ملک الکتاب
 عضد - میر ۱۲۸
 عطار - شیخ ۱۳۲
 علاءبیک علاءالدین محمد تبریزی

- محمد بن شمس الدین = علاء الدین
 تبریزی
 محمد صادق ۲۰
 محمد صادق انجوی - سید ۲۹۱
 محمد صادق تبریزی ۱۰
 محمد صادق نقاش ۱۵۶
 محمد صالح اصفهانی ۱۵۰
 محمد صالح خاتونابادی ۱۵۰
 محمد صالح لؤلؤی ۱۸
 محمد صالح مازندرانی ۱۵
 محمد بن عبدالله - حضرت ۳
 محمد بن عبدالواسع تبریزی ۱۲۳
 محمد علی ۲۶
 محمد علی اصفهانی (وفا) ۲۸، ۲۸۵، ۲۸۸
 محمد علی تبریزی ۱۴۰
 محمد علی شیرازی - حاج ۱۵۹
 محمد علی محرم یزدی ۱۸
 محمد علی مستوفی شیرازی ۲۹۵
 محمد قاسم شادیشاه ۱۲۵، ۱۳۱، ۱۴۳
 محمد کاشانی = میر معز الدین
 محمد محسن ۱۳۵
 محمد محسن اصفهانی ۱۷۰، ۱۸-۱۴۳
 محمد محسن خراسانی ۲۱
 محمد محسن قمی ۲۸۶-۲۸۷
 محمد محسن یزدی ۱۲
 محمد مهدی ۱۲۵
 محمد مهدی = جمال الدین
 محمد مقیم تبریزی ۱۴۷
 محمد مؤمن مشکي ۱۴۸
 محمد مهدی ابن محمد مغیث کلیددار ۱۳
 محمد مهدی ملک الکتاب (عشرت) ۱۵۴
 محمد ولی میرزا ۲۵
 محمد هادی اصفهانی ۱۵
 محمد هادی نقاش ۱۵۶
 محمد هاشم صانع اصفهانی ۱۸
 محمد هروی ۱۴۶
 محمد هروی - میر ۱۳۳
 محمد یوسف ۱۴۳
 محمود ۱۴۱
 محمود بن اسحق شهابی سیاهوشانی
 ۱۳۸، ۱۳۴
 محمود اصفهانی ۲۶
 محمود حکیم ۱۵۴، ۲۳-۱۵۵
 محمود = خواجوی کرمانی
 محمد = زین الدین
 محمود سلطانی (قطب مفیسی) ۵-۶
 محمود - شیخ ۱۲۳
 محمود شبستری - شیخ ۱۴۹
 محمود = عز الدین
 محبی شیرازی ۱۲۳، ۱۳۶
 محبی هروی ۱۳۶
 مرتضی قلیخان شاملو ۲۸۵، ۲۸۷
 مریم بانو ۲۷
 منعم بالله ۴
 مسعود ۱۴۷
 مسکینه ۱۴۳
 مشیر الملک ۲۹۳
 مصلح = سعدی
 مظفر حسین ۱۳۳
 مظفر الدین شاه قاجار ۱۵۹، ۲۹۵
 معتمد الدوله = فرهاد میرزا
 معجز نگار = زین العابدین قزوینی
 معز الدین محمد کاشانی (معزی)
 ۱۲۶، ۱۳۷، ۱۴۰

معزورن = محمد حسین تبریزی

محسن ۱۴۳

محمد = ابوالفضل ساوجی

محمد = عوفی

محمد = غزالی

محمد = قوامالدین

محمد = نورالدین اصفهانی

محمد = نورالدین لاهیجی

محمد ابراهیم ۲۸۵

محمد ابراهیم - حاج ۱۶

محمد ابراهیم قمی ۱۴۰۸-۱۷، ۱۵، ۲۸۷

محمد ابراهیم گلستانه - حاج سید ۲۹۵

محمد ابراهیم نوآب طهرانی ۱۵۶-۱۵۷

محمد ابریشمی ۱۲۵-۱۲۷

محمد اسمعیل انجوی ۲۹۳-۲۹۴

محمد اسمعیل شیرازی ۲۵

محمد اصفهانی ۱۹

محمد افضل گنابادی ۲۸۷، ۲۸۵

محمد امامی - شیخ ۱۲۳

محمد امین ۱۴۲

محمد امین کاشانی ۱۳۳

محمد باقر ۲۸۵

محمد باقر نقاش ۱۳-۱۴

محمد تقی اصفهانی ۲۶

محمد تقی خان بیکلری یکی یزد ۲۱

محمد تقی ابن محمد علی - حاج ۲۶

محمد جعفر حکیم الهی ۱۵۷

محمد جعفر شیرازی ۱۵۳

محمد حسن = نظام الملک

محمد حسن کرمانی (غیور) ۲۸۶، ۲۸۹

محمد حسین ۱۴۶، ۲۸۹

محمد حسین آقائی ۲۹۱

محمد حسین اصفهانی - ادب

محمد حسین باخرزی ۱۳۱

محمد حسین تبریزی (سپوی) - میر

۱۴۱، ۱۲۶

محمد حسین تبریزی (معزورن)

۱۲۶، ۱۳۳، ۱۳۹-۱۴۳، ۱۴۵

محمد حسین شاملو ۲۵

محمد حسین شیرازی کاتب السلطان

۱۵۸-۱۵۹

محمد حسین کازرونی ۱۲-۱۳

محمد حسین کشمیری زرین قلم

۱۲۲، ۱۴۳، ۱۵۰

محمد حسین نورس دماوندی ۱۴۳، ۱۵۲

محمد حسینی ۸

محمد خوانساری - میرزا ۱۵۷

محمد داوری ۱۵۵، ۲۹۴

محمد رحیم ۲۸۸

محمد رحیم بیک کلهر ۱۷۵

محمد رحیم نیشابوری ۱۰

محمد رزاهای ۱۲۵

محمد رضا اصفهانی (کر) ۲۹۰

محمد رضا تبریزی ۱۲۶، ۱۳۹

محمد رضا کلهر ۱۵۶-۱۵۷

محمد رضا ابن محمد مقیم تبریزی ۱۴۷

محمد زمان ۱۴۳، ۱۵۶

محمد زیدری - نورالدین

محمد سعید = اشرف

محمد سعید انصاری ۱۱

محمد شاه قاجار ۱۸، ۱۵۶، ۲۹۳

محمد بن شاه محمد ترکستانی ۱۳۵

محمد شریف ۲۹۱

محمد شفیع - وصال

محمد شفیع حسینی - شفیع

فهرست کتابها

(الف)

تذکره مذکراحباب = مذکراحباب

تذکره نصرآبادی ۱۱۰

نزوک نیموری ۲۹۳

تهذیب المنطق ۱۷۵

(ج)

جام جم اوحدی ۱۲۸

جنگ اشعار ۱۴۶

جنگ نظم و نثر ۲۸۵

جوامع الحکایات ۱۴۷

جهانگیر نامه ۱۴۵

(چ)

چهل حدیث ۱۴۱

(ح)

حالنامه ۱۳۵، ۱۳۰، ۱۲۴

حدیقه الحقیقه (منتخب) ۱۴۵

(خ)

خسرو شیرین نظامی ۱۵۵

خمس نظامی ۱۲۸

(د)

دعای ابو حمزه ثمالی ۲۵

دواوین جامی ۱۲۴

دیوان امیرشاهی ۱۳۱-۱۳۲

دبوان جامی ۱۳۶

دبوان حافظ ۱۴۵، ۲۹۲

آتشکده آذر ۲۹۱-۲۹۲، ۲۹۴

آداب المشق ۱۴۵

ادعیه آبام هفته ۴

ادعیه مختلفه ۱۹

اسرار نامه ۱۳۲

انجمن خاقان ۱۹

انیس العشاق ۱۲۳

(ب)

بهجة المباهج ۶

بوستان ۱۳۷

بوستان (منتخب) ۱۳۲

(پ)

پیدایش خط و خطاطان ۱۸، ۱۲۲

(ت)

تاریخ اصفهان ۲۷

تاریخ نخجیر ناصری = نخجیر ناصری

تحفة الاحرار ۱۲۵

تحفة العرافین (منتخب) ۱۴۹

تذکره (بی نام) ۱۳۱

تذکره الخطاطین ۱۴۷

تذکره روز روشن روز روشن

تذکره ریاض الشعراء = ریاض الشعراء

تذکره صبح گلشن - صبح گلشن

مفیث السلطنه = ابراهیم سلطان
 مفیثی = محمود سلطانی
 مقصود بیک مسگر ۱۴۵
 مقیم اصفهانی - میرزا ۱۵۱
 ملک الشعراء = فتحعلیخان کاشانی
 ملک الکتاب = محمد مهدی عشرت
 منصور ۱۴۳
 منصور منشی - میر ۱۰۹
 منوهر ۱۴۳
 مولانا جلال الدین بلخی ۱۴۵، ۱۵۴،
 ۱۵۸
 مهدی فراهانی = محمد مهدی
 میرشاه میر ۱۵۱
 میرعزض = عزض
 میر کلنگی = حسین

(ن)

نادر الزمان ۱۴۳، ۳
 نادر العصر ۱۴۳
 ناصر الدین شاه قاجار ۲۶-۲۸، ۱۵۳
 - ۱۵۴، ۱۵۶-۱۵۷، ۱۵۹، ۲۹۵
 ناصر الملك همدانی ۲۹۶
 نایب السلطنه کامران میرزا ۱۵۹
 نبی خان - میرزا ۲۴
 نزاری = شیخ حسن
 نجاتی = سلطان محمود
 نشاء = زین العابدین
 نصر آبادی - میرزا طاهر ۱۱۰،
 ۱۳۹، ۱۵۲، ۲۸۶
 نظام الدین = سلطانعلی مشهدی
 نظام الملك محمد حسن ۲۹۱
 نظامی گنجه ای ۱۲۴، ۱۲۸، ۱۵۵
 نیمیا ۱۳۳

نوائی = امیرعلیشیر
 نواب طهرانی = محمد ابراهیم
 نورالاهیجی ۱۳۰، ۱۴۷، ۱۴۸
 نورالدین علی ۲۹۰
 نورالدین محمد اصفهانی جواهرنگار
 ۱۵۰-۱۵۱
 نورالدین محمد زیدری ۲۹۶
 نورالدین محمد لاهیجی = نورا
 نورس = محمد حسین دماوندی
 نورالله - شیخ ۱۵۲
 نورالله ۱۲۷، ۱۳۹، ۱۴۳
 نیاز = سیدعلی شیرازی

(و)

واقعی = جمال الدین محمد مشهدی
 واقفی = شاه محمد مشهدی
 واله = علیقلیخان داغستانی
 ۱۳۹، ۱۴۱، ۲۸۶، ۲۸۸
 وحدت = عبدالله کاشانی
 وصال - محمد شفیع شیرازی
 ۲۳-۲۵، ۲۹۲، ۲۹۴
 وفا = محمد علی اصفهانی
 وقار = احمد

(ه)

هادی نقاش = محمد هادی
 هاشم اصفهانی = محمد هاشم
 هاشم نقاش ۱۴۳
 هدایت الله لسان الملك = سهر
 هدایت الله زرین قلم ۱۴۳، ۱۵۲
 هلالی ۱۳۸

(ی)

یاری ۱۳۰
 یاقوت بن عبدالله مستعصمی ۳-۷۵

نامہ حضرت علی بن ابیطالب بمالك اشتر	مذکر احباب ۱۲۹
(ترجمہ) ۱۵۶	مرآة العالم ۱۱
نثر اللالی ۵-۴	مرقع ۱۰۷-۱۱-۱۴-۱۵-۲۰-۱۰۹-
نخبیر ناصری ۱۵۹	۱۱۰، ۱۲۶، ۱۳۰-۱۳۱-۱۳۳-۱۳۵،
نفۃ المصنوع ۲۹۶	۱۳۸، ۱۴۰-۱۴۴، ۱۴۶، ۱۴۸، ۱۵۰-
نفحات الانس ۱۳۸	۱۵۳، ۱۵۶، ۲۸۵-۲۹۰، ۲۹۴-۲۹۵
نقش بدیع ۱۴۷	مرقع گلشن ۱۲۲
(و)	مطلع سعد بن و مجمع بحر بن ۱۲۲، ۶
وجیزہ حاج میرزا آقاسی ۱۵۶	مقالات خواجه عبداللہ انصاری ۱۳۹
(۵)	مناجات خمسہ عشر ۱۷
ہفت اورنگ جامی ۲۹۰	منتخب اشعار حافظ و سعدی و جامی ۱۲۷
ہفت بند حسن کاشانی ۱۴۸	منتظم ناصری ۲۵
(ی)	منشآت خواجه اختیار ۱۰۹
یوسف و زلیخای جامی ۱۳۷	(ن)
	نامہ دانشوران ۱۵۸

دیوان خطائی ۱۵۱، ۱۳۰

دیوان نوائی ۱۳۶

دیوان هلالی ۱۳۸

(ر)

رساله فارسی در اخلاق از غزالی ۲۹۴

روز روشن ۱۱۰

روضه الانوار ۱۳۹

روضه الصفا ۲۹۴

ریاض الشعراء ۲۸۸، ۲۸۶

(س)

سبحة الابرار ۱۵۵-۱۵۴

سراج المنیر ۲۹۱

سلامان و ابسال جامی ۱۴۲

سلسلة الذهب (دفتر دومی) ۱۳۴

(ش)

شاهنامه فردوسی ۲۹۰، ۱۲۱

شش دفتر مشنوی ۱۵۸، ۵۴

شش دفتر مشنوی (منتخب) ۱۴۵

(ص)

صبح گلشن ۱۳۹

صد کلمه ۱۲۳، ۱۱، ۷

صراط الخطّ صراط السطور ۱۲۵

(ط)

طریق التحقيق ۱۵۴

(ظ)

ظفرنامه تیموری ۱۲۷

(ع)

عالم آرای عباسی ۱۴۱

عقد اللالی ۱۵۶

(ف)

فارسانه ناصری ۲۹۴، ۲۹۱

فیض الدموع ۱۵۷-۱۵۶

(ق)

قرآن ۳-۸، ۵-۱۰، ۱۴-۱۶، ۱۸-۲۸،

۱۵۲، ۱۴۷

قصیده برده ۹

قصیده بیامی ۱۴۴

قصیده خادری ۱۳

قصیده کعب بن زهیر ۱۳

(ک)

کلمات قصار ۶

کلیات خواجو ۱۲۶

کلیات سعدی ۲۸۹

(گ)

گلستان ۳-۱۴۴، ۱۴۵، ۱۵۸، ۲۸۶،

۲۹۴

گلستان هنر ۶، ۹، ۱۱۰، ۱۳۰-۱۳۱،

۱۳۳، ۱۳۹، ۱۴۰-۱۴۲،

گلشن راز ۱۴۹

گلشن مراد ۱۸-۱۹

(ل)

لواح جامی ۱۵۳

(م)

مآثر و آثار ۲۵، ۲۸

مثنوی مولانا - شش دفتر

مثنوی مهر شفا نئی ۱۴۶

مخزن الاسرار ۱۲۴

مداد الخطوط ۱۲۲، ۱۲۹

- (۱۲) تذکرة حسینی میر حسینی دوست سنبلهلی-چاپ نو لکھنؤ، لکھنؤ، سال ۱۲۹۲ ق .
- (۱۳) تذکرة الخطاطین میرزا سنکلاخ-چاپ تبریز، سال ۲۲۹۵ ق.
- (۱۴) تذکرة الخطاطین محمد یوسف لاهیجانی-نسخه خطی نگارنده
- (۱۵) تذکرة خوشنویسان غلام محمد هفت قلمی دهلوی-چاپ کلکته، سال ۱۹۱۰ م .
- (۱۶) تذکرة خوشنویسان هدایت الله لسان الملك سپهر-نسخه خطی نگارنده
- (۱۷) تذکرة دلگشا میرزا علی اکبر بسمیل شیرازی-نسخه خطی کتابخانه ملی
- (۱۸) تذکرة نصر آبادی میرزا محمد طاهر-چاپ وحید دستگردی، تهران، سال ۱۳۱۷
- (۱۹) حبیب السیر خوند میر-چاپ بمبئی، سال ۱۲۷۳ ق.
- (۲۰) خط و خطاطان میرزا حبیب اصفهانی-چاپ اسلامبول، سال ۱۳۰۵ ق.
- (۲۱) خط و خطاطان و نقاشان قطب الدین محمد قصه خوان-نسخه خطی نگارنده- تاریخ تحریر ۱۰۹۶
- (۲۲) خط و سواد مجنون ابن محمود دریقی (که فصل خوشنویسان آنرا آقای پرفسور محمد شفیع در شماره ۴ اوریتل کالج میگزین سال ۱۹۳۴ م . در لاهور بچاپ رسانیده اند)
- (۲۳) خلاصة الاخبار خوند میر-نسخه خطی نگارنده
- (۲۴) خلاصة التواریخ از مؤلف نامعلوم-نسخه خطی دانشگاه پنجاب (که در حدود سال ۹۵۰ تألیف شده است و فصل راجع بخوشنویسان آنرا آقای پرفسور محمد شفیع در شماره ۴ اوریتل کالج میگزین بتاریخ ۱۹۳۴ م در لاهور بچاپ رسانیده اند)
- (۲۵) خلاصة المکانیب منشی سبحان رای بهنداری (که فصل بیان تعریف خط آنرا، آقای پرفسور محمد شفیع در شماره آگست سال ۱۹۳۴ در لاهور بچاپ رسانیده اند)
- (۲۶) دانشمندان آذربایجان میرزا محمد علیخان تربیت-چاپ تهران، سال ۱۳۱۴

مصادر

- (۱) آتشکده لطفعلی بیك آذر - نسخه خطی نگارنده
- (۲) آثار عجم فرصت حسینی - چاپ بمبئی، سال ۱۳۱۳ ق .
- (۳) انجمن خاقان فاضل خان راوی گرتوسی - نسخه خطی کتابخانه ملی تهران
- (۴) پیدایش خط و خطاطان عبدالمحمد خان ایرانی - چاپ مصر، سال ۱۳۴۵ ق .
- (۵) تاریخ (؟) تاریخ ند کره مانند که عنوان و مؤلف آن معلوم نیست و در تاریخ ۹۶۰ تألیف شده است - نسخه خطی کتابخانه ملی
- (۶) تاریخ اصفهان حاج میرزا حسن خان جابری انصاری اصفهانی - چاپ اصفهان، سال ۱۳۲۵ ق .
- (۷) تاریخ رشیدی از مؤلف نام معلوم - نسخه خطی دانشگاه کیمبریج، که فصل هنرمندان آنرا آقای پرفسور محمد شفیع در اورینتل کالج میگزین، شماره های ۱۹۳۴ م در لاهور بچاپ رسانیده اند .
- (۸) تجربه الاحرار و تسلیة الابرار عبدالرزاق دنبلی - نسخه خطی کتابخانه مجلس شورای ملی، تاریخ تحریر ۱۲۷۵ ق .
- (۹) تحفة الزائرین ناصرالدین خنقی حسنی بخارائی - چاپ بخارا، سال ۱۳۲۸ ق .
- (۱۰) تحفة سامی سام میرزا صفوی - چاپ وحید دستگردی، تهران، سال ۱۳۱۴ .
- (۱۱) تذکره محمد علی حزن لاهیجانی - چاپ نولکشور، لکنهو، سال ۱۳۱۱ ق .

- (۴۵) مجالس المؤمنین قاضی نور اللہ شوشتری - نسخہ خطی نگارندہ با نصیح مؤلف
- (۴۶) مجالس النفایس امیر علی شیر نوانی (ترجمہ فارسی فخری ہراتی و حکیم شاہ قزوینی) چاپ آقای حکمت، نهران، سال ۱۳۲۳
- (۴۷) مجلہ موسیقی مقالات آقای محیط طباطبائی - سال سوّم شماره ۸-۱۱ - چاپ تهران، سال ۱۳۲۰
- (۴۸) مجلہ یادگار مقالات آقای عباس اقبال - سال اول شماره ۳ و سال دوّم، شماره ۷ - چاپ تهران سال، ۱۳۲۴ - ۱۳۲۳
- (۴۹) مجمع الخواص صادق (ترجمہ آقای دکتر عبدالر سول خیام پور) - چاپ تبریز، سال ۱۳۲۷
- (۵۰) مجمع الفصحاء رضاقلیخان ہدایت - چاپ تهران، سال ۱۲۹۵ ق.
- (۵۱) مداد الخطوط میر علی ہروی (ضمیمہ تذکرۃ الخطاطین میرزا سنگلاخ)
- (۵۲) مرآة الارض میرزا حسینخان منشی اسرار - نسخہ خطی آقای حاج محمد آقا نخبجوانی
- (۵۳) مرآة الاصطلاح آندرام مخلص (کہ فصل راجع بخطاطان آنرا آقای پرفسور محمد شفیع، در شماره آگست سال ۱۹۳۴ م. اورینتل کالج میگزین، در لاہور بچاپ رسانیدہ اند)
- (۵۴) مرآة الخیال امیر شیر علی خان لودی - چاپ بمبئی، سال ۱۳۲۴ ق.
- (۵۵) مرآة العالم بختاور خان (کہ فصل راجع بخطاطان آنرا آقای پرفسور محمد شفیع، در شماره آگست سال ۱۹۳۴ م. اورینتل کالج میگزین، در لاہور بچاپ رسانیدہ اند)
- (۵۶) مطلع سعدین و مجمع بحرین عبدالرزاق سمرقندی - نسخہ خطی کتابخانہ ملی
- (۵۷) مطلع الشمس محمد حسنخان صنیع الدولہ (جلد ۲) - چاپ تهران، سال ۱۳۰۲ ق.
- (۵۸) منتخب التواریخ عبدالقادر بداونی (جلد ۳) - چاپ کلکتہ، سال ۱۸۶۹ م.

- (۲۷) روز روشن
محمد مظفر حسین۔ چاپ بہو پال ہندوستان، سال ۱۲۹۷ ق.
- (۲۸) ریاض الشعراء
(۲۹) شاہجہان نامہ
(عمل صالح)
- محمد صالح کنبوہ لاہوری (کہ ترجمہ خوشنویسان
آن درد نبال تذکرہ خوشنویسان غلام محمد، بچاپ
رسیدہ است)
- (۳۰) شمع انجمن
سیدہ محمد صدیق حسن خان۔ چاپ بہو پال، سال ۱۲۹۳ ق.
- (۳۱) صبح گلشن
(۳۲) صراط السطور
(۳۳) صورتگران و خوشنویسان
ہرات در عصر تیموریان
- (۳۴) عالم آرای عباسی
(۳۵) فارسنامہ ناصری
(۳۶) فہرست راہنمای گنجینہ
- قرآن در موزہ ایران باستان
(۳۷) فہرست نمایشگاہ خطوط
خوش نستعلیق کتابخانہ
ملی تہران
- (۳۸) قصص الخاقانی
(۳۹) کلمات الشعراء
(۴۰) گلستان ہنر
(۴۱) گلشن محمود
(۴۲) گلشن مراد
(۴۳) گنج شایگان
- ولی قلی خان شاملو۔ نسخہ خطی کتابخانہ ملی
محمد افضل سرخوش۔ چاپ لاہور، سال ۱۹۴۲ م.
میر منشی قمی (فاضی احمد)۔ نسخہ خطی نگارندہ
محمود میرزا۔ نسخہ خطی کتابخانہ ملی
ابوالحسن غفاری۔ نسخہ خطی کتابخانہ ملک
میرزا طاهر شعری اصفہانی۔ چاپ تہران، سال ۱۲۷۳ ق.
- محمد حسن خان اعتماد السلطنہ۔ چاپ تہران، سال ۱۳۰۶ ق.
- (۴۴) المائر والانار

تَبَصُّر

— هر جا کلمات و عبارات آخر نسخه‌ها نقل گردیده، بدون تصرف در الفاظ، تماماً در میان این دو علامت «» گذاشته شده، که گاهی خالی از سهو نبوده است؛ از جمله در موارد ذیل:

صفحه ۳، سطر ۱۳، «و سلماً کثیراً» که صحیح آن «و سلم تسلیماً کثیراً» و یا «و سلماً کثیراً» می باشد.

صفحه ۱۲۷، سطر ۱۴، «عزّ الدین» که در آن شعر، برای رعایت وزن، باید «عزّ دین» بدون الف و لام نوشته شود.

صفحه ۱۳۸، سطر ۴، «حمیه آلافت» که باید «حمیت عن آلافت» باشد.

صفحه ۱۴۵، سطر ۱۵، «نمت الکتاب» که «تم الکتاب» صحیح است.

— دو سهو فاحش در چاپ کتاب رخ داده که تصحیح آن لازم است:

صفحه ۱۰، سطر ۱۰، «اربع و سبعین» که صواب «سبع و سبعین» است.

صفحه ۲۸۶، سطر ۱۱، «۱۷۵» که صواب آن «۷۵» می باشد.

تذکر

— از این کتاب فقط چهار صد و پنجاه نسخه، روی کاغذ معمولی و پنجاه نسخه، روی کاغذ گلاسه، چاپ شده است.

عکس برداری از اصل نسخه‌ها، توسط عکاسی او نیور سال تهران، انجام گردیده است.

کلیشه سازی و چاپ کتاب، در چاپخانه نابان بهران، انجام شده و جدیت کارکنان

آن مؤسسه در سرعت و دقت چاپ این کتاب درخور سپاسگزاری است.

حق طبع این کتاب، برای نگارنده محفوظ است.

- ۵۹) منتظم ناصری
 محمد حسن خان اعتماد السلطنه (جلد ۳) - چاپ تهران
 ۶۰) نگارستان سخن
 نورالحسن - چاپ بهوبال، سال ۱۲۹۳ ق.
 ۶۱) هفت اقلیم
 امین احمد رازی - نسخه خطی نگارنده

- ۶۲) Cl. Huart - Les Calligraphes et Les Miniaturistes
 de l'Orient Musulman - Paris, 1908
 ۶۳) Dr. E. Kühnel - Islamische Schriftkunst Berlin
 ۶۴) A. U. Pope - A Survey of Persian Art - London, 1938.
 ۶۵) M. Ziauddin - A Monography On Moslem Calligraphy-
 Calcutta, 1936.

[illegible][illegible]